КНИЖИЦИ

ЗА

ПРОЧИТЪ

Съ беллетристическо, техническо, научно и забавително съдържание.

КНИЖКА ВТОРА.

ИЗДАНИЕ и ПЕЧАТЪ

НА

КНИЖАРНИЦАТА

К. Г. САМАРДЖИЕВЪ & С-ие

Въ Солунъ и Прилѣпъ.

Солунъ

Скоропечатница на С. МУРАТОРИ & С-ие.

1889.

ИМАНЯРИ.

Тъмна пролѣтна нощь. Мѣсечина нѣмаше. Чърни облаци бѣха покрили небето. Слабъ вѣтрецъ подухва. Студеничко. Подъ една голѣма липа гори слабъ огань. Около оганьтъ четворица човѣци.

Единъ петдесетгодишенъ мжжъ сѣднжлъ на единъ голѣмъ пжнь; до него другъ по-младъ сѣди кърстатомъ на земята, а отсрѣща имъ двама още по-млади лѣгнжли по корема си, надигнжли глави и пушжтъ луличкитѣ си.

—Много рано дойдохме—каза петдесетгодишния мжжъ

— Нищо, бай Горанъ, отговори по-младия до него: — ще испушимъ още по двѣ-три лули тютунъ и то ще стане врѣме.

— Страхъ ме е, че ни усѣтиха — каза Горанъ: — Божилъ ни слѣдѣше. Той подуши като хъртъ.

— Защо го не повикахме и него? — каза по-младия: — Той е якъ като вълкъ и може хубаво да върти търнокопа!

Около дружината имаше два-три търнокопа и толкозъ лопати.

— Вълко, Вълко! — каза Горанъ: — Толкова години си скиталъ по тия работи, оголѣлъ си като циганинъ и пакъ ги не разбирашъ!

И наистина, Вълко бѣше така окъсанъ, щото отъ всѣкадѣ висѣха парцали по него. Той носѣше едни окжсани беневрети, които едвамъ се познаваха, че сж били нѣкога отъ бѣлъ шаекъ. Сега цвѣтътъ имъ на може се точно опише. Коношената му риза приличаше повече на мушама. Върху ризата едно ветхо дорамче. Гжрдитѣ му голи, рунгави,

почърнѣли отъ лѣтнитѣ пекове и отъ зимнитѣ мразове, понеже ризата никога се не закопчваше. Царвулитѣ си бѣ обулъ на боси крака. Тѣ бѣха толкова яки, щото и пръститѣ му и петитѣ му свободно се подаваха на вънъ. Сухъ бѣше Вълко: само кости и кожа, пъргавъ като сърна. Имаше дълъгъ и остъръ носъ, навирнѫтъ на горѣ, тънки дълги мустаци, завити право на горѣ, малки черни и живи очи. Това бѣ Вълко Иманяра, прочутъ по 9 нахии.

—Защо тъй бе, бае Горане?— попита Вълко.

—Глей питание! Защо?... Ами ти помнишъ ли, каква бъбрица е Божилъ? Може ли той да държи дума? Азъ съмъ се заклѣлъ, никога да не ходѫ съ него. Той щѣше ме изгори по-лани. И не само мене.....

—За Младеновата работа ли?—попита единия отъ помладитѣ, Нино Пустинята се казваше той.

—За нея.

—Бе, бай Горане, какъ станѫ тая работа? Отиде, сиромахътъ, Младенъ! Богъ да го прости!

—Отиде, — каза Горанъ: — кой му е кривъ? Отиде!

—Ами казватъ, че у Генко е била всичката грѣшка.

—Да пази Господъ! — каза Горанъ и си напълни наново лулата. — То отъ край си пойде работата наопаки. Да ви разкажѫ азъ, да видите вия. Азъ си бѣхъ на лозето. Легнѫлъ съмъ подъ явора да спѫ. Нощя бѣше вече. И едва съмъ задрѣмалъ, нѣкой ме вика. Събудихъ се. Гледамъ, Младенъ дошелъ при менъ. „Що търсишъ по нощесъ тукъ?“ питахъ го азъ. Той ми разказа, че при него дошли двама селени отъ Дива Лѫка и му разказали за Петканината чука. Иманйето било тамъ! Тъкмо, дѣ Искара закривя покрай чуката. Станѫхъ азъ, закушихъ лулата и дойдохъ съ Младена у село. Селенитѣ тамъ. Распитахъ ги азъ хубаво. Работата наредъ. Селенитѣ ходили срѣщо Благовецъ за риба и закъснѣли. Минуватъ покрай чуката и нѣщо почнѫло да шуми. Водата се върти. Спиратъ се като омагйосани. Изъ водата излиза биволъ. Врановъ биволъ, голѣмъ и прѣголѣмъ. Уста като хала, зжби като плочи, уши увиснѫли като на шипаръ, отъ носътъ му вода исхвърча. Очитѣ му горѫтъ като

вѫглене. Играе бивола изъ водата. Плиска, рипа, брѣца. На опашката му вързана торба. Торбата дрънка като че ли има подкови въ нея. Тѣ се досѣтили каква е работата Свиѫть се до единъ камъкъ и мълчиѫть. А биволътъ играе се по-лудо и по-лудо. Мѣта се като шаранъ изъ водата. Най-послѣ тежко избрѣцалъ; като че ли издъхнѫлъ и се пъхнѫлъ въ водата. Това ми разказаха селенитѣ. Азъ разбахъ работата. Тамъ сѫ паритѣ. Бивола е краля, който гипази. Знамъ азъ тъзи работа. Още майка ми е говорила за тия пари.

— Крали Марко ли? — Пита Вълко.

— Не, това е другъ кралъ. Тѣ биле двама братия Крале. Отиватъ веднѫжъ на война, пакъ се боиѫть дома си да оставиѫть паритѣ. Боиѫть се отъ женитѣ си. И тогава женитѣ сѫ били като сегашнитѣ: да печелиѫть не знаиѫть, ама да харчиѫть биваги! Мѫжътъ съ кола да внася, а жена съ игла да изнаса, пакъ дотрайва. Тъй казватъ старитѣ хора. И така двамата братя натоварятъ на 9 катъре иманйето си и го докаратъ въ една пещеря до Искара, скриѫтъ го, и отидатъ на война. Минѫло се врѣме, свършила се войната, а братията се връщатъ, да си търсиѫтъ парита. Човѣшката душа е лакома за пари!... Право е казано, че за паритѣ братъ брата продава. Безъ нея свѣта щѣше по-добъръ да бѫде. Нѣмаше хората да се хапѫтъ като кучета! По стария братъ убилъ по-малкия за да му земе дѣлътъ. Убилъ го, омилъ си ржцетѣ на Искара и отива право въ пещерата. Едва що влѣзнѫлъ въ пещерата, като се разлюти оня ти Искаръ, като се разбучи, распѣни, дигне се отъ леглото си и право на пещерата. Залѣе пещерата и краля се удавилъ. Удавилъ се, но Богъ пакъ му не простилъ. Той билъ прѣторенъ на биволъ и оставенъ да варди паритѣ. Тоя биволъ сѣди сичката година вързанъ до паритѣ съ деветъ синджира и само единъ иѫть въ годината се отвързва да види бѣлъ свѣтъ. Божие наказание! . . . Това е то. Ето отъ дѣ сѫ паритѣ. Деветь товари иманйе!

— Ставаме ние прѣзъ нощьта и отиваме право на Искара. Викнѫхме и Генка. На иѫтя срѣщаме попъ Срѣбре отъ Горнодимци. „Спукана ние работата,“ викамъ азъ на дру-

жината. „Попа е Божи човѣкъ, но срѣцата му е дяволска! Да се върнемъ назадъ.“ „Небива“ вика Божилъ, „това сѫ бабини приказки.“ „Хубаво, нека тъй да е“, помислихъ си азъ и замълчахъ. Стигнѫхме на чуката. Сега трѣбваше да спуснемъ съ вжже едного въ водата. Той като стигне пещерата, ще я прѣкърсти и ще влѣзе вѫтрѣ. Вѫтрѣ въ пещерята вода нѣма. Тамъ е сухо. Бивола ще го плаши, но то нищо не е. Държъ бивола за ушитѣ и не се бой. Той нищо не може ти стори. Младенъ поиска да го пуснемъ първъ. Той трѣбваше само да види, дѣ е пещерата, тогази щѣхъ да слѣзнѫ азъ.

— Вързахме го и го пуснѫхме въ водата. Азъ му казвахъ: „ако видишъ нѣщо на злѣ, поклати вжжето. Ние ще та истеглимъ.“ Пускаме съ Генко. Пускаме, пускаме, а вжжето се незаклатва. нито се пакъ тегли. Пущаме още. Мина се дълго врѣме. Що стана съ тоя човѣкъ? “ питахъ азъ. „Той е вече въ пещерята“, каза ми Генко. Азъ взехъ да се съмнявамъ. Що стана съ тая човѣкъ? Врѣме се мина! „Да теглиме!“ викамъ азъ. „Да теглимъ!“ вика Генко. Теглимъ, теглимъ, измъкнѫхме Младена, ами що да видишъ! Младенъ се озжбилъ. Удавилъ се проклѣтия човѣкъ. Удавилъ се и не поклатилъ вжжето.

„Изгнихме по апсанитѣ“, извика единъ отъ селенитѣ. Отидоха ни дѣцата!“ Че като удариха на единъ бѣгъ, отидоха, та се невидоха.

Ние съ Генко и Божилъ изровихме единъ гробъ и заринахме Младена. Дадохме вѣра и клетва, че сичко ще остане помежду назе си и си отидохме.

Тъй стана тая работа. Търсиха отъ конака Младена на сѣкадѣ; питаха, распитваха, затваряха много хора, пакъ, слава Богу, нищо не излѣзе. Едни викатъ, че Младенъ е забѣгнѫлъ по Влахията, защо има много борчове. Други викатъ, че го отвлекле самодивитѣ. Приказки много!

Мина се мѣсецъ, два, азъ се поотслабихъ. Работата се забрави. Ама не щешъ ли си, единъ пѫть Божилъ се напилъ на Нинчовата механа и казалъ, че той знае, дѣ е погинѫлъ Младенъ! Улавятъ го, та на конака. Турятъ го на

испитъ. Проклѣтия синъ се свѣстилъ, истрѣзвелъ на часътъ и не казалъ нищо. 50 тоеги бой му ударили, той си мълчи. Досѣтилъ се той, че има 4 дѣца и че ще ги остави на пжтя, ако каже! Прѣмълчалъ. То хубаво, ама колко страхъ истеглихъ азъ! Тогава съмъ се заклѣлъ, че по такива работи съ Божилъ не отивамъ вече. Божилъ е добъръ човѣкъ, ама когато се напие, не знай що говори!

— Ами паритѣ що станжха?—Попита Нино Пустинята и очитѣ му свѣтѣха като на лесица.

— Тамъ си сж—отговори Горанъ: — Ще се помжчимъ още нѣкой пжть около Искара, ако е рекълъ Богь!

Горанъ говорѣше като добъръ познавачъ на работитѣ. Говорѣше съ увѣреность. Сичкитѣ го слушаха. Той единчкия бѣ по-добрѣ облѣченъ отъ другитѣ. Голѣми черни потури. Аленъ поясъ и на пояса силяхъ съ два пищова и единъ дълагъ, бѣлочеренъ ножъ. Шаечепъ елекъ, затегнжтъ на гжрдитѣ му и отгорѣ голѣмъ кожухъ. Юнашки изгледъ имаше лицето му. Смелость блѣщѣше въ голѣмитѣ му сиви очи, надъ които висѣха дълги рѣсници отъ клепачитѣ. Руси мустаки, руси вѣжди. Широко чело съ два бѣлѣга отъ ножъ. Рунтавъ калпакъ покриваше до половина лицето му. Еджръ, плехчесть, гжрдесть. Човѣкъ като стѣна!

— Да ли не е врѣме? — попита Пустинята.

— Рано е каза Горанъ.

Читательтъ вече се е сѣтилъ какви хора сж тия, що се разговаряха подъ липата. Това сж иманяри хора, които търсжтъ скрито иманйе, останжло отъ старитѣ врѣмена. Горанъ само съ това се занимаваше. Той бѣ пропжтувалъ на кърстъ Стара планина, бѣ ходилъ по Витоша, по Рила, по Пиринъ, по Шаръ планина. Даже въ Влашко ходилъ единъ пжть. Отъ сърдце и душа бѣ прѣданъ на тази работа. Хората отъ страна приказваха за него много работи: говорѣха, че той намѣрилъ голѣмо иманйе при Слѣпчанския манастирь, че иманйето му се дало, когато заклалъ едно циганче курбанъ на мѣстото; че той това иманйе сега не може употрѣбява, защо паритѣ били „клѣти,“ и много други работи се разказваха за Горана. Той рѣдко говорѣше за своитѣ

похождения, и никога не казваше, че е намѣрилъ нѣщо. Само съ това не се занимаваше Горанъ. Той си имаше ниви, ливади и лозя. Жена му, дъщеря му и синътъ му Петъръ си гледаха полската работа, а Горанъ сичкото лѣто обикаляше горитѣ.

Вълко бѣ отъ сжщата пасмина хора. Той бѣ съсипалъ сичко, що останжло отъ баща му сѐ по тая работа и сега живѣеше като кукувица. Кждѣ нàйде, тамъ спи, тамъ еде. Кога нѣма, гладува. Не се оплаква отъ сждбата си, сѣкоги веселъ, безгриженъ, като че ли има ергеле отъ 300 кобили!

Вълко имаше и другъ занаятъ. Той бѣше *билярин*ъ. Събираше прѣзъ лѣтото сѣкакви билки, сушѣше ги и съ тѣхъ лѣкува отъ сѣкакви болѣсти. Билкитѣ си носи въ една ветха торба, която никога не падаше отъ гърбътъ му. Билкитѣ сж навързани въ вжзли. За сѣка болка и лѣкъ. Има и такива билки, каквито сж вратиката, комаиката, овчарската тантява, старото биле, чемерика и др., които лѣкуватъ отъ понѣколко болѣсти.

Вълко по нѣкога имаше голѣми успѣхи въ билярството, но по нѣкога му излизаше кисело.

Единъ пжть Бошнякъ Юсуфъ бей го заболѣло нѣщо подъ корема. Тежки болѣсти налѣгнжли беятъ. Никой не може му помогнж. Дохождали сѣкакви екиме, врачки, баячки, търкачки и—никаква полза. Отъ злѣ по-злѣ става! Научили се за Вълко, повикатъ го. Той прѣгледа беятъ хубаво; растрие го съ студена вода, пакъ свари костилки и държки отъ черешитѣ, даде водата на беятъ да я испие и въ 3 дни беятъ оздравѣлъ. Богато билъ ноградень Вълко отъ беятъ: петь жълтици получилъ отъ него и единъ катъ нови дрѣхи. Паритѣ Вълко пропилъ съ вѣрната дружина, която сѣкога ималъ, а дрѣхитѣ му останжли като кяръ.

Често теглѣше неволи Вълко отъ своя занаятъ. Напой нѣкого съ нѣкоя люта вода, човѣкътъ не може да издържи и умрѣ. Кой кривъ? — Вълко. Улавятъ го и го бижтъ като тжпанъ. Вълко самъ казваше, че неговитѣ лѣкови сж люти. Отъ тѣхъ лесно се оправя на кадѣ ще върви болния. Ако има да оздравѣй—скоро оздравя, ако ли пакъ има да мрѣ —скоро мрѣ, — не мжчи се.

Единъ пѫть той даде на единъ калугеръ вода отъ чемерика. Калугера ималъ нѣкаква болѣсть въ гѫрдитѣ. Нѣщо му шавало надъ лъжичката. Испие калугера водата, пакъ му стане злѣ, и до вечерьта умрѣ. Улавятъ другитѣ калугери Вълко, удрятъ му единъ бой и го затварятъ въ манастирската тъмница при лудитѣ. 36 дни Вълко сѣдѣлъ въ тѣзи манастирски клѣщи. Само хлѣбъ и вода му давали. Но Вълко не стоялъ съ сгърнѫти рѫцѣ. Съ лудитѣ заедно провалилъ една дупка въ тъмницата и избѣгне една нощь. По него сичкитѣ луди! Често си спомену̀ваше Вълко за тоя калугеръ. „Тъмницата нищо,“ викаше той,“ ами боятъ нѣма да заборавѭ.“ „Да бѣше българинъ,“ казваше Вълко, нъ щѣше да умрѣ проклѣтия синъ! Колко българи смѐ поилъ съ чемерика и нищо имъ нѣма. Гъркъ бѣше, дяволъ да го земе, мекушавъ, не можé да издържи, наду се и умрѣ. Дѣ може гъркъ да пие чемерика! Пиперъ не може да еде гъркъ, а камо ли чемерика да пие! Чемериката е деветь пѫти полюта отъ пиперътъ!

Другитѣ двама бѣха Нино Пустинята и Пейо Крачулътъ. И двамата обѣщаваха много. Пустинята бѣше якъ като бикъ, безстрашенъ и пъргавъ, а пакъ Пейо, да му речѐше Горанъ въ огань да стѫпи, нѣмаше да се подвоуми: ще стѫпи.

Четворицата очакваха полунощь. Това бѣше срѣщо Гергйовъ день. Горанъ знаеше, че ако има нейдѣ иманйе, заровено въ земята, то ще се появи поличба на това мѣсто срѣщо Гергйовъ день на полунощь. Пламакъ ще се види надъ земята.

—Слушайте сега! — Викаше Горанъ на дружината си: —ще изизлѣземъ ние на върха, като се мине още малко врѣме. Ще гледаме на всичкитѣ страни. Сѣки ще си отваря очитѣ хубаво! Щомъ забѣлѣжи нѣкой, че се свѣтка нейдѣ, ще посочи мѣстото на другитѣ и синца ще тичаме къмъ мѣстото. Синца и вкупъ! Никой нѣма да приказва. Пази Боже! Една дума проговорена и работата съсипана. Мълчешката ще бѣгаме къмъ мѣстото. Ако би че на мѣстото се появи нѣкоя гадина, нѣкой звѣръ, то не се плашете. Страхъ

да нѣма! Дръжъ за ушитѣ и тегли. Коражъ малко се изисква тука и нищо друго!

— И човѣкъ да видите — притури Вълко — пакъ се не бойте. Било човѣкъ, било нѣкой арапинъ, се едно. Страхъ да нѣма!

— Окото нѣма да ми трѣпне — викаше Пустинята: — биволъ да е пакъ ще му искубѫ ушитѣ!

— Ехъ! дружина, дружина! — викаше Вълко и пълнеше лулата съ тютунъ: — дайте ми едно расковниче и въ два дни отгорѣ вия ще потъните въ злато! Нѣма, нѣма, расковниче нѣма! . . . . . Колко азъ съмъ ходилъ, колко съмъ скиталъ и нѣма! . . . . . .

— Ами какво нѣщо е то расковничето? — попита Петъръ Крачулътъ. — Виждалъ ли си го ти?

— Расковничето? То е трѣва, коренъ, прилична на мѣдната билка. Не съмъ го виждалъ азъ, нъ го знаѫ. Виждали ли сте вия трѣва дѣтѣлина? Тя има на всѣко клонче по три листовци. Търсете вия дѣтѣлина, дѣто има по 4 листовци на клонче. Намѣрите ли, свършена ви е работата! Това е расковничето! Копай въ земята, вади коренътъ.

— Рѣдко сѫ тия човѣци, дѣто могѫтъ расковничето да намѣрѫтъ — каза Горанъ: — много рѣдко. Въ старо врѣме по-често сѫ се случвали, нъ тогава свѣтътъ е билъ по-добъръ.

— Само желвата знае дѣ е расковничето — каза Вълко — тя, костената жаба. Тя го знае. Тя с подиръ таралежа най-старата гадина на свѣта. Три дни е по-старъ таралежа отъ желвата. И не сѣкоя желва знае расковничето, не. Само нѣкои стари желви го знаѫтъ. Желвата живѣе съ орлитѣ. 500 години може тя да живѣе.

— До колкото азъ повнѫ — продължи Вълко — само дѣдо Соколъ еималъ расковниче. Синоветѣ му иматъ сега по 2000 кози и колко друго имание! . . .

— Дѣдо Соколъ, като пасалъ козитѣ, намѣрилъ яйцата на една желва. Досѣти се дѣдо Соколъ и загради яйцата на желвата. Иде тя и не може да доближи яйцата си. Обикаля два пѫти и почне да плаче. Плаче като човѣкъ. Сълзи рони. Дълго врѣме стоела тъй, па се връща назадъ.

Дѣдо Соколъ по нея. До срѣдъ нощь ходила. Дѣдо Соколъ се по нея. Намира тя расковничето. Изрови го изъ земята и се враща назадъ. Доложи го до каменитѣ, съ които бѣха заградени яйцата ѝ и тѣ въ мигъ се сурѣватъ. Скрие расковничето тамъ на близо. Дѣдо Соколъ го земе. Съ това расковниче дѣдо Соколъ е отворилъ калето на Моминото Градище горѣ хе, дѣто извира рѣка Осойница. Голѣмо иманйе е изнѣлъ отъ тамо дѣдо Соколъ. Въ цѣлата каза нѣмаше човѣкъ, който по имание да се равни съ дѣда Сокола.

— Ами сега дѣ е това расковниче? — попита Крачулътъ, който се си лежѣше по корема и зяпаше съ голѣмо внимание къмъ Вълко.

— Ехъ, брате! загуби се то, пропадна като въ дънъ земѣ, — каза Вълко и тежко издъхнж. — Разбойници нападнжха една нощь кжщата на дѣда Сокола, когато синоветѣ му не били въ село. По кошаритѣ си били синоветѣ му. Цѣла нощь мжчили стареца да имъ даде расковничето, а той не го далъ. Инаетъ старецъ бѣ дѣдо Соколъ. Думата му на двѣ не се сѣчеше. Рѣчено — отсѣчено. Умрѣ старецътъ отъ мжки и не каза, дѣ е расковничето!

— Да би могло да се намѣри! — каза Пустинята.

— Камо! — каза Вълко, и замахнж съ ржката си: — да го намѣрж азъ, нѣма да го мѣнж за всичкото Влашко царство!

Нощьта ставаше все повече и повече тъмна. Черитѣ облаци сѣ се сгъстяватъ. Вѣтърътъ се усили. Отъ врѣме на врѣме се издаваше гръмъ и бистрата свѣткавица озаряваше околнитѣ поля и гори.

— Врѣме е вече — каза Горанъ: — Стѣгайте се.

Всичкитѣ настанжха. Зѣха си торбитѣ, зѣха гърлоконитѣ и лопатитѣ.

— Сега — викаше Горанъ — ще се качимъ на върхътъ и ще гледате наоколо. Хубаво ще си отваряте очитѣ. Никой нѣма дума да продума. Нѣми ще бждете. Щомъ се появи нѣйде огънь, било само пламъкъ, било каква да е свѣтлина, всички ще тичате къмъ мѣстото. По-нататъкъ знаете що ще правите. Само страхъ да нѣма. Мжжие бждете! Вкупъ всички. Хубаво се държте. Куче ли ви излѣзе на срѣща,

змия ли, звѣръ ли нѣкой, или човѣкъ, или дяволъ, се едно е. Дръжте ги за ушитѣ и не се бойте! Хайде напрѣдъ!

Отидоха на върхътъ и гледаха на всички страни. Нищо се не види. Само вѣтърътъ бучи страшно. Клонетѣ на гѣвкитѣ дървета се прѣкланятъ до земята прѣдъ силата му. Опорититѣ се трошатъ. Тъй е и съ човѣцитѣ: едни навадятъ главитѣ си прѣдъ буритѣ и бивать по-жилави, други стоятъ гордо и бивать сломвани, едни по-рано, други покъсно споредъ силата, която иматъ. Бучи вѣтърътъ и скъсаното дорамче на Вълко се пери. Вѣтърътъ свободно минува прѣзъ него, само надига овисналитѣ съдрани крайща. Гледатъ напитѣ иманяри и нищо не видятъ. Стоятъ като вцѣпени. И тѣжко и мжчно имъ е на душата. Убийственно мълчание. Мина се половинъ часъ, нѣма нищо. Нино Пустинята тропнж съ кракъ отъ ядъ. Вълко плюнж, отвори си устата да изругае вѣтърътъ, пакъ се досѣти, че трѣбва да мълчи, прѣхапа си устната и замълча. Мина се още половинъ часъ — пакъ нищо. Колко е тѣжко човѣкъ да чака! Нино почна да се отчайва. Съмнѣние се яви въ душата му. Нъ той видѣ Горановото спокойно лице, когато блѣснж свѣткавицата и се окоражи.

Вълко, като че ли видѣ нѣщо да се свѣтнж на една страна. Истърпнж отъ страхъ и радость. Побутнж Горана и му посочи съ пръсть на една страна. Горанъ нищо не видѣ. Никой другъ нищо не видѣ. Вълко и той вечъ нищо не види. Измама. Люта измама!

Минува се врѣмето, вѣтърътъ си бучи, а дружината стои.

Далечъ нейдѣ въ една долина нѣщо свѣтна Горанъ видѣ. Видѣ и Пейо. Ето огънь, ето пламъкъ. Вѣтарътъ го завѣва. Всичкитѣ го виждатъ. Горанъ ги спира съ ржцѣ да търпятъ. Трѣбва хубаво да опрѣдѣли мѣстото и тогазъ да вървятъ. Изгаснж огънътъ и пакъ свѣтнж..... На, огънь! Никакво съмнение нѣма. Пламакъ. Горанъ устрѣми своя орловъ погледъ тъкмо на пламака. Свѣткавицата блѣснж и той позна мѣстото. Тамъ е. Даде знакъ на дружината да върви по него. Понахлупи си калпака да го не отнесе вѣтарътъ и полѣте къмъ пламака. Другитѣ по него, като пилци по майка си.

Горанъ бѣше едъръ човѣкъ, а и годинитѣ му се понапълнили, но Горанъ не знаеше, що е това уморяване отъ пжть. Бѣга Горанъ та трѣвата слага. Промъква се като смокъ прѣзъ храстето. Прѣскача като кошута прѣзъ търнето. Върви като стрѣла.

Нино Пустинята бѣга по-силно отъ хъртъ. Нищо не гледа прѣдъ себе си. Необяснима радость го тика напрѣдъ и нѣму му се чини, че хвърка, че е лекъ като перо! Врани биволе и ковани кола се меркатъ отъ сега още на Пейо. Колко той обичаше врани, едри, съ вити рогово биволе, но дѣ пари! Пари нѣмаше до тогазъ. А сега? . . . . Още малко и котелъ съ жълтици лѣжи прѣдъ очитѣ му!

Вълко си загуби единия царвулъ и бѣга съ единъ босъ кракъ. Отъ кремацитѣ и капинитѣ кракътъ му се орѣза. Кървь тече отъ него. Но дѣ усѣща Вълко болки! . . . Бѣга Вълко що сила има.

Каква темница! Да ти бърка човѣкъ въ очитѣ нѣма да го видишъ! Само ослѣпителния блѣсъкъ на свѣткавицата озоряваше отъ врѣме на врѣме мѣстото. И тогава се виждаха четворицата дружина какъ скачаха прѣзъ буреняка, като нѣкои духове.

На Вълко се закачи другия царвулъ еднжжъ за една шубарка и той се върголи като отсѣчено дърво на земята. Въ мигъ обаче стана и безъ да каже поне едно „охъ“, сграпчи капата въ ржцѣтѣ си и отиде вихри вѣтри по дружината.

Ето вече наближаватъ. Ето лозето на попъ Станой. Тука свѣтнж огънътъ. На горния край на лозето. Спрѣ се Горанъ. Всичкитѣ спрѣха. Горанъ легна на земята и пълзи по корема си кадѣ горния край на лозето. Всички слѣдватъ примѣра му.

Една бистра свѣткавица освѣти на мигъ пространството. Нено Пустинята се мѣтна като сърна изъ главинитѣ. Той видѣ глава и дълги уши. Сграбчи ушитѣ, що сила има и тегли. Нѣщо рипа, нѣщо скача. Нино нищо не види. Вълко усѣти нѣщо, че го плесна по шията. Държи съ ржцѣтѣ си, нѣщо като опашка. Нѣщо като опашка въ ржцѣтѣ му. За-

пѣнѫ се Вълко и тегли. Горанъ гледа вторачено. Нѣщо плява между лозинитѣ, движи се нѣщо. Пейо настръхнѫ и дигнѫ търнокопа да го удари. Горанъ му спрѣ ржката и се наведе, напипа косми, като че ли е брада! Улови брадата и тегли. Чуватъ се охкания. — Охъ, охъ, олеле!—Гласъ човѣшки. Горанъ тегли. Пейо стои съ подигнатъ търнокопъ.

Всичкитѣ се стрѣснѫха.

— Боже, Боже, избавление, огьнь, жупель, устрѣли, злия бѣси! Сатано, Сатано, проклѣ . . . . .

Страшна свѣткавица прострѣли изъ тъмнитѣ облаци. Ослѣпителна! Дружината потрѣпѣраха на мѣстата си. Вкамениха се. Ужасенъ гръмъ послѣдва. Земята потърси. Нино пусна ушитѣ и хукнѫ да бѣга. Гръмътъ се повтори, прояхтѣ атмосферата, и Вълко удари на бѣгъ. Гърмътъ потрети съ такъва сила, щото Горанъ цѣлъ се потърси. Свитки излѣзоха изъ очитѣ му, упусти брадата и въ мигъ изгуби мисльта си, блѣснѫ прѣдъ очитѣ му дълъгъ ножъ, видѣ крилие. Не удържа, прѣкърсти се и побѣгнѫ. Пейо го послѣдва . . . . .

Всичко това стана мъгновенно.

На другия день въ с. Гайтаница попъ Станой сѣди въ Минковата механа на едно малко столче. Около се събрали всички селени. Пълна механата. И на двора има селени.

Жално изглѣдва попъ Станой. Крьвь нѣма ва лицето му. Половина отъ брадата му изкубана. Той бѣ подпухналъ. Попъ Станой расказва и отъ нѣкого му гробна тишина. Сичкитѣ слушатъ съ голѣмо внимание.

. . . . . — Сигнѫхъ азъ кьсно на лозего. Вързахъ магарето на горния край за липата. Извадихъ отъ дисагитѣ винце пийнѫхъ си малко. То се стьмни. И каква тьмница! Нищо се не види. Даде Господь че се изви единъ вѣтъръ, та гората кърти.

— Обиколихъ лозего, пакъ запушихъ лулата и чакамъ да се приближи полунощь. Дрѣмка ме да ме бори, а боѣхъ се да заспа. Кого заспа, азъ мжчно ставачъ. Михъ си очи-

тѣ съ вода, пушихъ тютунъ, ходихъ на горѣ на долу, врѣмето дойде.

— Дойде врѣмето, азъ зехъ малко отъ сламата и я запалихъ, прѣчетохъ една молитвица и запалихъ сламата. Запалихъ и на другия край на лозето една жъмка слама и се свихъ между главинитѣ наблизо до магаренцето да дрѣмна.

— Ами защо запали сламата, дѣдо попе? попита Нино Пустинята, който смиренно сѣдѣше на едно малко столченце и си пушеше изъ дългата чибучка.

— Ехъ, че ти още ли не знаешъ, че споредъ Гергйовъдень се пали свѣтена слама на лозето, да го не бие градъ! Свѣтена слама бѣ това. На Колѣда е освѣтена. Ти незнаешъ ли, че колѣдната слама пази отъ градъ? Ти незнаешъ ли, че въ яслата дѣто се роди Иисусъ имаше слама?

— Ние сме прости хора, дѣдо попе, каза Нино Пустинята. Ние неразбираме тѣзи работи.

— Тъй, Нино, тъй. Тая слама се пали за градобитие. Запалихъ азъ сламата и си лѣгнжхъ. Едвамъ съмъ задрѣмалъ и една страшна вихрушка се ови около мене. Събудихъ се и що да вида! Единъ цѣлъ роякъ нечестиви духове се въртѣжтъ всрѣдъ вихрушката! И какви грозотии! Смързнжхъ се на мѣстото си. . . Тю, грозно нѣщо е Сатаната!

Дѣдо попъ се прѣкръсти. Всичкитѣ селени се прѣкръстиха. Нино Пустинята се прѣкръсти три пжти.

— Да ви не дава Господъ да срѣщате такъво нѣщо. Жълчката може да се пукне на човѣка отъ страхъ. Видѣхъ единъ дяволъ, като ракъ, голѣмъ ракъ колко магарето. Сжщински ракъ, само че черенъ като вжгленъ. Съ двѣтѣ си клещи той хвана магарето за ушитѣ. Другъ дяволъ обѣзди бѣдното магаренце. Укачи се на него. Трети дяволъ въсѣдна на втория, четвърти отгорѣ и тъй дяволъ врѣзъ дяволъ на магарето. Другъ единъ пакъ, на когото очитѣ свѣтѣха, като вжглени хвана магарето за опашката. Свѣткавицата свѣтне, а тѣ подскокнжтъ на горѣ, завъртжтъ си опашкитѣ и си исплезжтъ езицитѣ. . . . .

Тю! грозотило! Богъ и св. Николай да запазатъ всѣкого отъ такива бѣди! . . . .

— Ехъ, братя, то нищо, слушайте нататъкъ да видите що истегли дѣдо ви попъ.

Хвана ме единъ отъ нечестивитѣ за брадата и тѣгли проклѣтия сатана! Искубва ми брадата. Какъвъ страхъ, какви болки! Свѣти свѣткавицата и азъ видѣхъ проклѣтия дяволъ какъ стои прѣдъ мене, прѣсторенъ на мечка, а главата му като на бухалъ, а очитѣ му кървави . . Душата ми пойде да излиза. И усѣтихъ какъ се дигаше душата ми изъ гърдитѣ. И се сѣтихъ за Бога. Боже! извикахъ: помилуй мя, порази злия бѣси! . . . . И отъ единъ пжть блѣсна една чудна свѣткавица. Единъ такъвъ трѣсъкъ, единъ такъвъ гърмежъ се раздаде, че земята потрѣпера. И духоветѣ въ мигъ изчезнжха. Видѣхъ ги какъ хвръкнжха, какъви хрушката ги отнесе. Тъй, селене, тъй се свърши тая работа. Отъ моята брада половината отиде, а попадията налага ушитѣ на магарето съ квасъ.

— Богъ да запази сѣкого отъ такъва бѣда: каза Нино Пустинята — а лицето му показваше голѣма скърбь, съжеляваше дѣдовата попова брада, която сноши бѣ останжла въ неговитѣ ржцѣ.

БЛАГОДѢЯНИЕ И БЛАГОДАРНОСТЬ.

(Приказка отъ Ив. Тургеневъ).

Веднжжъ Богъ даде угощение въ своя небесенъ палатъ. Бѣхж поканени и Добродѣтелитѣ, нъ само женскитѣ. Нѣмаше съвсѣмъ мжжйе. — само госпожи. Тогава се събрахж много Добродѣтели — и малки, и голѣми. Малкитѣ бѣхж по-приятни и по-красиви, нъ виждаше се, всички се познавахж по-между си и бѣхж приятелки. Само двѣ правѣхж исключение. Господъ Богъ зема тогава едната за ржка, зада я прѣдстави на другата. — „Благодѣяние“ - каза Той, като посочи съ погледа си едната. — „Благодарность“ — каза Той. като посочи на другата. И двѣтѣ Добродѣтели се зачудихж. Отъ създанието на свѣта тѣ се срѣщнжхж тукъ за първ пжть!

ВИДЕНИ НѢЩА.

(Изъ въспоминанията на Виктора Хюго).

Прѣди една година и половина се появи въ Парижъ новъ томъ отъ посмъртнитѣ съчинения на Виктора Хюго, подъ заглавие Choses vues, който съставлява забѣлѣжително и любопитно явление. Освѣнъ общия интересъ, тази книга ще служи като драгоцѣненъ материалъ за критическото оцѣняване на една отъ най-крупнитѣ литературни личности въ XIX вѣкъ. Но главния интересъ отъ тѣзи лични въспоминания на великия французски поетъ и пламенния борецъ на всичкитѣ прогресивни идеи на нашето врѣме състои въ това, че тѣ ни запознаватъ съ съвършенно новъ Викторъ Хюго. Въ тѣзи въспоминания той е простъ, натураленъ, безъ никакви цвѣтисти фрази, дълбоко искренъ и неволно вкарва въ читателя най-голѣми симпатии, когато ги чете. Въ тѣзи си въспоминания той говори на читателя просто, като обикновенъ человѣкъ, а не като гении, какъвото го виждаме въ неговитѣ: Les misérables и пр.

Ние ще си позволимъ да запознаемъ нашитѣ читатели съ нѣкои само очерки въ тази книга, която е вече прѣведена на всичкитѣ европейски язици.

ПРОИСХОЖДЕНИЕТО НА ФАНТИНА.

(1841 год.) 1)

Въ вторникъ В. Х. бѣше избранъ за членъ въ Академията. Слѣдъ два дена отъ това Госпожа Жирарденъ, която живѣеше въ улицата Лафитъ, го покани на обѣдъ На този обѣдъ присѫтствуваше и Бюжо, който бѣше тогава генералъ

---

1) Този е единственния очеркъ, въ който Викторъ Хюго говорп за себѣ си въ трето лице, види се за туй, защото той е героя на разказваемото събитие.

и що-токо бѣше назначенъ за Алжирски Генералъ-Губернаторъ. Той бѣше тогава на шестдесеть и петь годишна възрасть; бѣше кжсъ, дебелъ, лицето му грапаво и изгорѣло отъ слънцето, но се отличаваше съ рѣзкостьта на своитѣ маниери, въ които, прочее, нѣмаше нищо грубо. Той прѣдставляваше смѣсъ отъ селянинъ и свѣтски человѣкъ. Госпожа Жирарденъ турна на обѣдътъ Бюжа отъ дѣсната си страна, а В. Х. отъ лѣвата. Поетътъ и солдатинътъ скоро почнаха да се разговарятъ. Генералътъ бѣше на твърдѣ лошо мнѣние за Алжиръ. Той прѣдполагаше, че завоеваването на Алжиръ прѣчи на Франция да си даде гласътъ въ европейскитѣ дѣла, че да се колонизира Алжиръ било твърдѣ трудно, че почвата била най-неплодородна, че между пшеничнитѣ класове било единъ и половина фута.

— Какъ! произнесе В. Х.: — нима до тамъ е достигнала житницата на римлянитѣ? Но ако вашитѣ думи и справедливи да сж, азъ все пакъ смѣтамъ завоеваването на Алжиръ, за велико и щастливо дѣло. Това е побѣда на цивилизацията надъ варварството, това е сливание просвѣтенъ народъ съ невѣжественъ. Ние сме еллини на новия свѣтъ и длъжни сме да просвѣщаваме цѣлия свѣтъ. Заради това азъ винаги се радвамъ, когато исполняваме нашето високо призвание. Вие не сте съгласни съ мене и това е твърдѣ естественно. Вие говорите като солдатинъ, азъ пакъ като философъ и като мислитель. 2)

В. Х. рано излѣзна отъ при Госпожа Жирарденъ. Бѣше девети Януарий. Валѣше снѣгъ. В. Х. носеше тънки обуща и като видѣ, че е невъзможно да се върни нѣшъ у

---

2) Слѣдъ петь години, въ 1846 година, Бюжо съвсѣмъ бѣ измѣнилъ мнѣнието си за Алжиръ. Той посѣтилъ В. Х., тогава перъ на Франция, съ цѣль да го убѣди да държи речь по бюджета. Бюжо прямо се призналъ, че опитътъ го е накаралъ да дойде до това убѣждение, че присъединението Алжиръ къмъ Франция има своитѣ добри страни и че той е съставилъ планъ за колонизация двойна, — военна и гражданска. Съ една дума Бюжо, като станалъ маршалъ и херцогъ благодарение на Алжиръ, захваналь съчувственно да се отнася къмъ тази страна.

дома си, отиде по улицата Тетбу на булварътъ, на мѣлътъ на която бѣше станцията на файтони. Но тамъ нѣмаше нито единъ файтонъ и той се спрѣ съ надѣжда, че ще мине нѣкой кабриолетъ. Въ това врѣме той съгледа, че единъ доста добрѣ облѣченъ францъ, се поприближи до една мома, дрѣхата на която бѣше съ отворена яка и пусна й въ гърбътъ една топка снѣгъ. Момата извика и удари франта. Франтътъ тоже я удари и захванаха да се биятъ. Отъ разни страни се стекоха полицейски джандарми. Тѣ арестуваха жената, а мжжътъ оставиха свободенъ. Отъ началото нещастната жена се мжчеше да се истъргне отъ полицейскитѣ, но като видѣ, че я държатъ силни ржцѣ, тя се отчая. Двама жандарми я грабнаха за ржцѣ и я закараха въ полицията. — „Нищо лошо не съмъ направила, викаше тя: мжжътъ мя нападна. Азъ не съмъ виновна; отпуснете мя.“ — „Върви, върви, отговаряха жандармитѣ: ще тя арестуватъ половинъ година въ затвора.“ Нещастната продължаваше да вика, да плаче и да се моли за да я пуснжтъ.

В. Х. неволно заинтересуванъ отъ бѣдната жена, отиде слѣдъ нея и като дойде заедно съ веднага събраната тълпа хора до полицейския участъкъ въ улицата Тома, задъ операта, рѣши да влѣзне въ полицейския участъкъ и да вземе страната на нещастната. Но подиръ помисли, че неговото име е твърдѣ извѣстно и вѣстницитѣ веднага ще почнжтъ да го нападатъ. Ето защо той не влѣзна вътрѣ, а се спре до прозорецътъ. Това, което той видѣ, направи го да се позамисли. Бѣдната жена жално плачеше и, като падна на колѣни, скубѣше си косата. Толкова се той съжали, щото влѣзна въ полицейския участъкъ.

Полицейския комисаръ, който сѣдеше на единъ столъ и пишеше нѣщо при слабата свѣтлина на една свѣщь, като видѣ вънкашно лице, натъртено попита: — „Какво искате?“ — „Азъ видѣхъ станжлата сцена и могж да засвидѣтелствувамъ, че онази жена не е виновна.“ Като чу тѣзи думи нещастната очудено погледна на В. Х. — „Вашето показание, малко или много пристрастно, нѣма никакво значение, каза комисарътъ: тя е ударила мжжъ на улицата. Тя е заслужила половинъ година затворъ.“

Нещастната отново захвана да вика и плаче. Разбира се, влѣзлитѣ съ нея жени се стараеха да я утѣшатъ, като ѝ говореха: — „Успокой се, ние ще тя посѣщаваме и ще ти носимъ дрѣхи за прѣобличание; а за сега земи“. И тѣ ѝ даваха пари и конфекти.

— Ако знаете кой съмъ азъ, произнесе В. Х., щѣхте може би да измѣните тонътъ на говорението и щѣхте може би да ме изслушате.

— А кой сте вие?

В. Х. каза името си и полицейския комисаръ веднага се измѣни, захвана да проси извинение и любезно му подаде столъ. В. Х. разказа всичко, що бѣше видѣлъ: какъ франтътъ пустналъ въ гърбътъ на жената една топка снѣгъ, какъ жената отъ болка извикала и се хвърлила върху мжжътъ. По неговото мнѣние за това нѣщо жената е имала пълно право, тъй като постжпката на мжжътъ е била безобразно груба и причинила ѝ физическа болка, а поради това тя била въ правото си да дири отъ него загуби, и ако трѣбва да се арестува нѣкой, то е мжжътъ.

Прѣзъ врѣмето на тази защитителна речь жената искренно се радваше.

— Колко е добръ, говореше тя, Боже мой, колко е добръ. Азъ никога не съмъ срѣщнала такъвъ добръ человѣкъ. И азъ никакъ го не познавамъ; първъ пжть го виждамъ.

— Азъ ви вѣрвамъ, каза комисара, като се обърна къмъ В. Х.; но полицейскитѣ жандарми сж дали вече своитѣ показания и протоколътъ е вече наполовина написанъ. Бждете увѣрени, че и вашитѣ думи ще бждатъ записани. Но азъ не могж да пусна тази жена, а длъженъ съмъ да прѣдамъ дѣлото на сждебната власть.

— Какъ! послѣ туй, което ви разказахъ и вѣрвайки въ моитѣ думи, вие не искате да отпуснете та зижена? Вашето правосждие въ такъвъ случай е олицетворена несправедливость.

— Азъ могж да прѣкратя това дѣло, ако само подпишете вашето показание.

— Готовъ съмъ, ако отъ това зависи свободата на жената.

И В. Х. подписа протоколътъ.

Бѣдната жена продължаваше да повтаря: — Боже мой, колко е добръ! Боже мой, колко е добръ!

Тѣзи нещастни сжщества бивать очудени и благодарни не само когато имъ исказватъ съжаление, но и когато имъ показватъ справедливость.

ГАМБЕТОВЪ СЕКУНДАНТЪ.

(Разказъ отъ Марка Твена). 1)

Колкото и да се присмиватъ нѣкои господиновци върху съврѣменния французки дуель (двубой), но въ сжщность той е едно отъ най-опаснитѣ учрѣждения въ наше врѣме. Тъй като винаги дуелътъ става на отворено мѣсто, то дуелиститѣ кажи че могжтъ да простинатъ. Най-върлия отъ всичкитѣ французки дуелисти, г. Поль де Кассанякъ, толкова често е простивалъ въ врѣме на дуелитѣ, щото человѣкътъ сега е съвсѣмъ боленъ, а добритѣ парижки доктори му сж казали, че ако той се дуелира още петнадесеть-двадесеть години, непрѣменно ще изложи животътъ си въ опасность, ако само не вземе за правило да се бие дуель въ конфортабелна стая, запазена отъ влага и вѣтъръ. Туй обстоятелство трѣбва да уталожи до нѣкждѣ разсжжденията на тѣзи господиновци, които така настоятелно утвърдяватъ, че французския дуель билъ прѣвъсходно ужъ развлечение за здравието, понеже не е билъ друго освѣнъ упражнение на отворенъ въздухъ.

Но нека захвана своя прѣдметъ. Щомъ като чухъ още за голѣмата распра на г. Гамбета и г. Фурту въ французката палата, азъ разбрахъ, че тази работа нѣма да мине токо тъй. Дългото ми и лично приятелство съ г. Гамбета напомнюваше ми отчаянния и неумолимъ характеръ на тоя човѣкъ. При широкитѣ размѣри на неговата фигура, азъ зна-

---

1) *Маркъ Твенъ* е псевдонимъ на знаменития американски юмористъ *Семуелъ Клеменсъ*. Въ една отъ идущите книги на нашето списание ще помѣстимъ и другъ единъ неговъ разказъ подъ заглавие **„Свадба по телефонъ.“**

ехъ, че желанието да си отмъсти ще се процеди до най-скритата дълбочина на неговата персона.

Безъ да ме покани, азъ тутакси тръгнахъ да отида при него. Както и прѣдполагахъ, азъ намѣрихъ рѣшителния си приятель потъналъ въ дълбоко французко спокойствие. Азъ зная, какво нѣщо е французко спокойствие, тъй като между французкото спокойствие и английското спокойствие има разлика. Той вървѣше назадъ и напрѣдъ посрѣдъ парчета отъ мобилитѣ му, които му се попадаха подъ нозѣтѣ, бъбрейки безконечни проклятия и старайки се отъ минута на минута за да тури нова китка на цѣлата кона коси, нахвърлени на масата.

Той ме хвана за вратътъ, приближи ме до коремътъ си и ме стисна къмъ гръдитѣ си; цѣлуна ме и по двѣтѣ страни, прѣгърна ме четире или петь пѫти и подиръ това сѣдна! Слѣдъ туй веднага подкачихме да приказваме за неговата работа.

Казахъ му, че, както ми се вижда, той иска да ме вземе за свой секундантъ, а той отговори: „разбира се“. Казахъ му, че въ тоя случай трѣбва да дѣйствувамъ подъ французко име, за да се избавя отъ неприятни думи въ моята страна, ако излѣзе нещастенъ исходътъ на тоя дуель. Той малко се понамръщи: вѣроятно си помисли, че въ Америка не зимать *жисъ* отъ дуели. При всичко това той се съгласи на моето искание. Това обстоятелство се обяснява съ факта, че, ако сѫдимъ по вѣстникарскитѣ съобщения, Гамбетовия секундантъ е билъ французинъ.

Прѣди всичко съставихме завѣщанието на моя принципалъ. Азъ му напомнихъ за това нѣщо и рѣшително настоявахъ. Казахъ му, че незнаж такъвъ человѣкъ, който бидейки съ здравъ умъ, да отиде на дуель, прѣди да напише своето завѣщание. Той ми отговори, че и той не е слушалъ, да е направилъ подобно нѣщо здравомислящъ человѣкъ. Когато завѣщанието се свърши, той взе да мисли, като какви прощални „послѣдни думи“ да се напишатъ. Искаше му се да знае, колко ще ме въодушевятъ тѣзи прѣдсмъртни думи:

„Умирамъ за своя Богъ, за своята страна, за свобода-

та на словото, за прогресътъ и за всемирното братство на хората.“

Азъ му отговорихъ, че за такива думи би потрѣбвало по продължителна смърть; че туй би било умѣстно да се каже отъ человѣкъ, умирающъ отъ дълго боледуване; но че, по моему, подобни думи не сж на мѣстото за тогова, който умира на полето за честьта. Измислихме сумма посмъртни думи, но най-сетнѣ азъ му показахъ слѣдующето завѣщание, което той записа въ портофейла си за да го научи изустъ:

„Азъ умирамъ, за да живѣе Франция.“

Послѣ туй азъ му казахъ, че това изражение нѣма заключение. Но той ми отговори, че за прѣдсмъртнитѣ слова не се изисква никакво заключение; тѣ трѣбва да сж само гърмовити.

Сега трѣбваше да се позамислимъ съ изборътъ на оржжието. Обаче, моя принципалъ каза, че се чувствува не добрѣ расположенъ и оставя азъ да направя това, а тъй сжщо и всичкитѣ други потрѣбности за дуельтъ. Вслѣдствие на туй азъ написахъ слѣдующето писмо и самичъкъ го занесохъ на Фуртувия приятель:

„Уважаемий Господине!

Г. Гамбета приема прѣдложения отъ г. Фурту дуель и ме опълномощава да ви прѣдложа за тази работа мѣстото Плесси-Пике. Дуельтъ се назначава за утрѣ зарапьта, на разсъмвание. Брадви (секири) ще служатъ за оружие.

Оставамъ, уважаемий Господине, съ отлично къмъ васъ почитание

Маркъ Твенъ.

Фуртувия приятель прочете писмото и въздъхна. Подиръ се обърна къмъ мене и съ строго изразителенъ гласъ ми каза:

— Помислихте ли вие, Уважаеми Господине, за неминуемитѣ послѣдствия на такъвъ единъ дуель?

— Споредъ вашето мнѣние, какво може да бжде туй послѣдствие?

— Кръвопролитие!

— То есть, вие разбирате размѣритѣ на това кръво-
пролитие, казахъ азъ. Но ако този въпросъ е щекотливъ, то
моля ви се, какво кръвопролитие отъ ваша страна прѣдполагате?

Азъ го разбирахъ на думи само, каза той. Но послѣ
чакъ разбра, че сбърка и прибърза да се обясни. Призна
се, че е говорилъ това на смѣхъ и, прибави, че той, както
и неговитѣ принципали сж готови да се биятъ съ брадви и
даже прѣдпочитатъ такъво оржжие, но работата била въ то-
ва, че французскитѣ закони забранявали това оржжие и за-
ради туй азъ съмъ билъ длъженъ да измѣна своето прѣд-
ложение.

Съ разни мисли въ главата захванахъ да снова по
стаята и най-сетнѣ дойдохъ до туй заключение, че галтин-
говитѣ топове на петнадесеть раскрачи растояние ще бждатъ
напълно подходяще оржжие за да се добие вердикта на по-
лето на честьта. Въ тая смисъль направихъ прѣдложение.

Но и то не се прие. Законитѣ отново излѣзнаха про-
тивъ моето прѣдложенне. Тогава прѣдложихъ прости пушки,
подиръ тѣхъ чифтета и, най-сетнѣ, колтовитѣ морски револ-
вери. Всичкитѣ тѣзи оржжия не се приеха и мень оставаше
да избера единственното оржжие — тухли, които дуелиститѣ
трѣбваше да хвърлятъ единъ върху другиго отъ растояние
три четвърти мили. Въобще азъ необичамъ да се смѣя съ
человѣкъ, който не разбира отъ смѣхъ, и ядъ ми бѣше, ко-
гато сериозно тоя человѣкъ отиде да прѣдаде моето прѣдло-
жение на своя принципалъ.

Веднага се той върна и каза, че неговия принципалъ
се зарадвалъ отъ мисъльта за кирпичния дуель на растоя-
ние тричетвърти мили, но че той е принуденъ да отхвър-
ли туй прѣдложение прѣдъ видъ опасностьта за незаинтере-
суванитѣ страни отъ осжществлението на такъвъ единъ дуель.

— Но тогава нищо положително не мога да измисля.
Не ще ли бждете така добри вие да измислете нѣкакво си
оржжие? Прѣзъ всичкото това врѣме може би да сте изми-
слили нѣкое оржжие.

Лицето му блѣсна отъ радость и той весело продума:

— О, нѣма съмнѣние, уважаеми господине!

И той захвана да търси по джобоветѣ си, бъркайки ту въ единия, ту въ другия — а той имаше много джобове — говорейки: „пакъ кждѣ ги турнахъ?“

Най-сетнѣ, дирението му се увѣнча съ успѣхъ: искара изъ джобоветѣ на палтото си двѣ малки нѣща, които занесохъ при свѣтлината и узнахъ, че сж пистолети. Азъ до толкова се развълнувахъ, щото не можахъ да говоря. Безъ да продумамъ нито дума единия отъ тѣхъ закачихъ за кьостека отъ часовника си, а другия му повърнахъ. Моя едномишленикъ сега отвори единъ пликъ, въ който имаше нѣколко патрони и ми даде единъ отъ тѣхъ. Азъ го попитахъ — това обстоятелство не показва ли, че на нашитѣ дуелисти позволяваме да гръмнатъ само по веднажъ. Той ми отговори, че французскитѣ закони само едно гръмвание позволяватъ. Подиръ го помолихъ да опрѣдѣли на какво растояние ще стане дуелътъ, тъй като умътъ ми бѣше вече ослабналъ и смутенъ отъ натискътъ, който прѣтърпя. Той опрѣдели шестдесеть и петь раскача. Повече наможахъ да търпя и му казахъ:

— Съ такива пистолети да се стрѣля отъ шестдесеть и петь раскрача растояние?! Приятелю мои, вземете въ внимание туй, че вие и азъ сме се съединили за да убиемъ животътъ, а не да го направимъ вѣченъ.

Обаче, безъ да се гледа на всичкитѣ мои убѣждения, на всичкитѣ ми доводи, едва сполучихъ да го убѣда да намали растоянието до тридесеть и петь раскрачи; но и за това даже той твърдѣ неохотно съ съгласи и, като испусна една въздишка, каза:

— Азъ си умивамъ ржцѣтѣ отъ това убийство; нека това бжде на ваната глава.

Послѣ това не ми оставаше друго освѣнъ да отида при моето старо лъвско сърдце и да му раскажа своята жалостна повѣсть. Когато влѣзнахъ, г. Гамбета тургаше на масата послѣднята китка отъ своитѣ косми. Веднага скочи и извика:

— Нагласили сте скръбната работа — познавамъ това отъ очитѣ ви!

— Да, нагласихме.

Лицето му поблѣдня и веднага се навали на столътъ за да се задържи. Една или двѣ минути мжчно и много тѣжко въздишаше, до толкова силно бѣха развълнувани чуствата му. Слѣдъ това прохърка:

— Оржжие, какво оржжие? Говорете скоро какво оржжие избрахте?

— Ето това е, казахъ азъ и му подадохъ мъненкия пистолетъ. Той го погледна и тутакси много опасно падна съ главата си на дюшемето

Разбира се, азъ не бѣхъ въ състояние да го подигна; но навалихъ го малко на страна и напълнихъ гърбътъ му съ вода. Тогава чакъ се свѣсти и каза:

— Не естественното спокойствие, на което се бѣхъ прѣдалъ, повлия на моитѣ нерви. Но нѣма нужда отъ такава слабость. Готовъ съмъ да посрѣщна своята сждба, като человѣкъ и като французинъ.

Застана на краката си и въ такава величественна поза, до каквато нито единъ до сега не е могълъ да достигне и която рѣдко би била надмината отъ статуитѣ. Слѣдъ туй продума съ своя дълбокъ басъ:

— Гледай: азъ съмъ спокоенъ, азъ съмъ готовъ; кажи сега какво е растоянието?

— Тридесеть и петь раскрачи. . . . . .

— Тридесеть и петь раскрачи — безъ почивка? Но има ли нужда да питамъ? Ако тоя человѣкъ има намѣрение да убие, то струва ли си да се говори за дрѣболиитѣ. Едно само забѣлѣжете: ако падна азъ, то свѣтътъ ще види, какъ посрѣща смъртьта французското рицарство.

Послѣ дълго мълчание той попита:

— Ами часътъ, въ колко часътъ е назначена срѣщата?

— Утрѣ на разсъмнување.

Туй както се види, страшно го порази и той веднага прибърза да каже:

— Какво е туй безумие! Такъво нѣщо до сега не съмъ чулъ. Въ такъво врѣме кой излиза отъ дома!

— За туй именно азъ ви казахъ това. Не желаете ли да поговоримъ за това нѣщо съ противната страна?

— Сега не е врѣме да се говорятъ праздни работи. Удивлявамъ се само, какъ г. Фурту се е съгласилъ на такъвъ единъ новъ редъ. Вървете сега и искайте да стане по-късно.

Азъ се спуснахъ по стълбата, отворихъ вънкашнитѣ врата и прѣдъ менъ се испречи секундантина на г. Фурта, като ми каза:

— Имамъ честь да ви съобща, че моя принципалъ никакъ неможе да се съгласи съ опрѣдѣления часъ и прѣдполага, че и вие ще се съгласите да се измѣни срокътъ вмѣсто на разсъмване—въ деветь и половина часътъ.

— Съ всичката си любезность, каквата съмъ въ състояние да располагамъ, желая да услужа на вашия многоуважаемъ принципалъ. Съгласни сме съ направеното измѣнение.

— Моля приемете признателността на моя клиентъ. Слѣдъ това той се обърна къмъ лицето, което стоеше задъ него и каза: слушате ли, г. Нуаръ? въ деветь и половина часътъ. Г. Нуаръ се поклони, поблагодари и си отиде. Моя съучастникъ продължи:

— Ако нѣмате нищо противъ вашия главенъ докторъ и нашия могжтъ да отидатъ на мѣстото на дуела въ единъ и сжщъ файтонъ (екипажъ), както е прието това.

— Напълно се съгласявамъ на това и благодаря ви, че споменахте за доктори, защото азъ съвсѣмъ бѣхъ забравилъ. Колко ли доктори ще ми трѣбватъ? Прѣдполагамъ, че двама-трима ще сж доста.

— Обикновенно всѣка една страна има по двама докгори. Азъ разбирамъ главнитѣ доктори. Но, взимайки въ съображение високото положение, което занимаватъ нашитѣ клиенти, добро би било и прилично, ако всѣки единъ отъ насъ повика по нѣколко консултанти отъ най-главнитѣ доктори. Тия доктори ще дойдатъ въ свои екипажи. Поржчахте ли катафалкъ (мъртвешки сандъкъ)?

— Боже мой! колко съмъ глупавъ. Та азъ не съмъ нито помислилъ добрѣ за това. Признавамъ, че прѣдъ васъ азъ съмъ голѣмъ невѣжа. Но бждете снисходителни къмъ мене, защото до сега азъ не съмъималъ случай да взема участие

въ такъвъ раскошенъ дуель, както този. Често съмъ ималъ работа съ дуели на брѣга на Тихия океанъ, но сега виждамъ, че тѣзи дуели сж твърдѣ проста работа. Катафалкъ —тю, дяволъ да го вземе! У насъ убития обикновенно оставятъ на мѣстото; а тамъ — който поиска да го дигне — свързва го съ едно вжже и бухва го въ една кола. Нѣмате ли нѣщо друго да допълнитѣ?

— Туй само, че главнитѣ участници на дуельтъ трѣбва да се возятъ заедно, както туй е прието. Подчиненитѣ пакъ и лицата, които нѣматъ гласъ, трѣбва да вървятъ пѣшкомъ, както и това сжщо е прието. Азъ ще дойда у васъ въ осъмь часътъ и ще уредимъ шествието. Имамъ честь да ви пожелая всичко добро.

Азъ се върнахъ при своя Клиентъ.

— Какъ направихте — попита ме той: — въ колко часътъ опрѣдѣлихте дуельть?

— Въ деветь и половина.

— Много добрѣ. Съобщихте ли това на вѣстницитѣ?

— Sir! Нима послѣ дългата и кратка наша дружба вие можете, макаръи за една минута, да мя мислете способенъ за такъва подла измѣна?!

— Какво е, какво? какво говорите, приятелю мой? Обидѣхъ ли ви? Ахъ извинете; азъ ви дотегнахъ съ тази работа. Тогава погрижете се за другитѣ работи, а туй заличете отъ вашия списъкъ. За него, вѣрвамъ, ще се потруди кръвожадния този Фурту . . . Какво пакъ, най-сетнѣ? за да не би криво да разбератъ работата, азъ самичакъ ще напиша на моя вѣстникарски приятель г. Нуара.

— За това нѣщо недѣйте се безпокои: Фуртувия секундантинъ съобщи туй на г. Нуара.

— Хж! туй искамъ да зная. Виждамъ, че този Фуртуна всѣкждѣ иска себѣ си да покаже.

Въ десеть и половина сутриньта процесията се приближаваше къмъ мѣстностьта Плес си-Пике, както слѣдва: първо вървеше нашата карета (кола), въ която сѣдеше г. Гам-

бета и азъ, подиръ каретата, която возеше г. Фурту и неговия секундантъ; слѣдъ нея каретата на двама поети оратори, невѣрующи въ Бога; изъ джобоветѣ на ораторитѣ стърчеха ржкописитѣ отъ тѣхнитѣ надгробни рѣчи; по-нататъкъ вървеше каретата съ главнитѣ доктори и чантитѣ съ инструменти; подиръ осъмь карети съ доктори консултанти, слѣдъ тѣхъ екипажа съ сждебния слѣдователь, слѣдъ него два катафалка, една карета съ гробокопачи, подиръ цѣла върволица присжтствующи и мълчащи сеирджии, най-сетнѣ слѣдъ всичко плаваше въ мжглата дългата процесия отъ улични зяпачи, полицията и въобще граждани.

Ако врѣмето бѣше по-добро, всичко това щѣше да бжде добъръ единъ кортежъ и биималъ твърдѣ красивъ изгледъ.

Никакви разговори. Нѣколко пжти продумахъ азъ на своя принципалъ, но мисля, че той не ме забѣлѣзваше, защото отъ минута на минута поглеждаше въ своята памятна книга и механически повтаряше: „Азъ умирамъ за да живѣе Франция.“

Пристигнжхме на мѣстото, което бѣше опрѣдѣлено за дуельтъ. Азъ и другия секундантъ измѣрихме тридесеть и петь раскрачи и подиръ хвърлихме жребие за избора на мѣстата. Туй, обаче, бѣше излишна само церемония, защото при това врѣме сполуката бѣше еднаква и за двѣтѣ страни. Като се свършиха тѣзи приготовления, дойдохъ при моя принципалъ и го попитахъ, готовъ ли е. Горделиво се той распери и сурово произнасе: „Готовъ! нека напълнятъ пистолетитѣ.“ Пистолетитѣ се напълниха прѣдъ формално избранитѣ свидѣтели. Врѣмето бѣше толкова помрачено, щото ние намѣрихме за благоразумно да испълнимъ тази деликатна операция при помощьта на нѣколко фенери. Подиръ туй раздѣлихме съперницитѣ.

Въ тоя моментъ полицията забѣлѣзвала, че публиката се е натрупала къмъ дѣсната и лѣвата страна отъ мѣстото на дуельтъ и заради туй поиска да побавимъ малко дуельтъ, за да размѣсти бѣдничкитѣ въ безопасно мѣсто. Просбата се уважи.

Полицията се распореди щото публиката да застани задъ

дуелиститѣ, и ние отново бѣхме готови. Мжглата още повече се сгжсти и между мене и другия секундантъ имаше условие, щото прѣди да дадемъ сигнала, гърмогласно да се обадимъ единъ другъ, за да могжтъ дуелиститѣ да опрѣдѣлятъ кой на кое мѣсто, на коя посока се намира.

Слѣдъ това върнахъ се при своя принципалъ и мжчно ми стана като го видѣхъ, че той се бѣше обезкуражилъ. Мжчихъ се да го обезстраша, като му казахъ: „Работата не е така опасна, както ти се вижда. Ако вземемъ въ внимание характерътъ на оржжието, това, че само по веднажъ е дозволено да стрѣлнитѣ, великодушното растояние единъ отъ други, гжстата мжгла, та като прибавишъ при това обстоятелството, че единия отъ васъ е съ едно око, а другия кривъ и кжсогледъ, то струва ми се, че този дуель не може да има нещастенъ край, а напротивъ и двамата имате шанси да останете живи. Тогава бждете малко по-весели и не падайте духомъ.

Тѣзи думи така добрѣ подѣйствуваха на моя принципалъ, щото той рѣшително протегна ржката си напрѣдъ и каза: „Азъ отново се укоражявамъ; подайте ми оржжието.“

Азъ му дадохъ оржжието, което се изгуби въ широката празднина на неговата ржка. Той го погледа и трѣпна. Лицето му взе страшенъ изгледъ и съ разбитъ гласъ продума: —О, не отъ смъртьта се боjж азъ, а се боjж да не бждж промушенъ.“

Азъ отново подкачихъ да му давамъ куражъ и толкова сполучливо, щото той каза: „нека се почне вече трагедията. Застанете задъ менъ; недѣйте ме оставя, приятелю мой, въ тая тържественна минута.“

Азъ му се обѣщахъ. Слѣдъ туй помагахъ му да обърне пистолета на мѣстото, кждѣто прѣдполагахъ азъ да стои неговия противникъ и го прѣдупрѣдихъ внимателно да слуша. Подиръ застанжхъ задъ гърбътъ на г. Гамбета и гърмоглсно извикахъ: „А — у!! Въ отговора на моя крясъкъ чухъ нѣщо такъво провиквание посрѣдъ гжстата мжгла и азъ веднага скомандувахъ:

—Единъ—два—три—пали!

Два слаби звука: *пить — пить!* дойдоха до ушитѣ ми и моментално паднахъ на земята подъ тѣжината на цѣла планина месо. Колкото силно и да бѣхъ налѣгнатъ, все токо можахъ да чуя надъ менъ хвърчащитѣ звукове отъ тия думи:

— Умирамъ . . . . . за . . . . . дяволъ да го вземе, какъ бѣше туй? Умирамъ . . . . . ахъ да, — за Франция! Умирамъ, за да живѣе Франция!

Докторитѣ съ своитѣ зондове (хирургически иструменти) въ ржцѣтѣ и съ помощьта на микроскопитѣ прѣгледаха цѣлъ Гамбета; обаче никаква рана не намѣрили. Послѣ туй послѣдва една сцена въ всѣко отношение прѣлѣстна и пълна съ въодушевление. Двамата гладиатори се хвърлиха единъ върху други, прѣгърнаха се, обливайки се съ потоци радости и горделиви сълзи; другия секундантъ прѣгръщаше менъ, докторитѣ, ораторитѣ, прѣдприемачитѣ на погребалнитѣ церимонии, полицейскитѣ — всички се прѣгръщаха, всички се поздравляваха единъ другъ, всичкитѣ викаха и пълнеха въздуха съ неописуема радость и хвала.

Въ тази минута искаше ми се да бжда герой на французския дуель, отъ колкото коронованъ скиптроносящъ монархъ.

Когато по-ослабна малко този общъ трясъкъ, докторитѣ се събраха на съвѣщание и, слѣдъ дълги прѣния, рѣшиха, че при добро гледание и леченье има основание да се прѣдполага, че азъ нѣма да пострадамъ отъ осакатяването. За особенно сериозни признаха тѣ вжтрѣшнитѣ ми поврѣждения, тъй като явно било, че счупеното ребро е дошло чакъ до лѣвата часть на джигера ми и че много други органи били толко силно притиснати въ една или друга страна, щото съмнително било да се чака, щото тѣ отново да подкачатъ своята дѣятелность въ толкова далечнитѣ и необикновенни мѣста. Послѣ това оправиха на двѣ мѣста лѣвата ми ржка, ставиха лѣвото бедро отново въ чашката му и подигнаха ми малко носътъ. Азъ служехъ като прѣдметъ за голѣмо внимание и даже очудване, и много искренни, добросърдечни хора запознаха се съ мене и ми казаха, че се гордѣятъ, дѣто азъ съмъ единственния человѣкъ, който е по-

страдалъ на французския дуель въ продължение на послѣднитѣ четиридесеть години.

Турнаха ме въ една болнична кола, която вървеше прѣдъ процесията. По такъвъ начинъ величественно встжпихъ въ Парижъ и бѣхъ закаранъ въ болницата.

Дадоха ми орденъ на Почетния Легионъ. Впрочемъ малцина сж онѣзи, които сж успѣли да избѣгнатъ и да не получатъ тоя орденъ.

Такъвъ е истинския расказъ на едно отъ памятнитѣ частни стълкновения на нашия вѣкъ.

Азъ нѣмамъ право отъ никого да се оплаквамъ. Азъ дѣйствувахъ на свой рискъ и длъженъ бѣхъ да търпя всичкитѣ послѣдствия. Безъ да се хваля могж, струва ми се, да кажа, че не се боя да стоя прѣдъ съврѣменнитѣ французски дуелисти; но толкова, до колкото въ главата ми има здрава смисъль, по никакъвъ начинъ други пжть не се съгласявамъ да стоя задъ нѣкой дуелистъ.

Прѣвежда **Ю. И.**

КАКЪ ДА СЕ ИЗБИСТРИ ВОДА ВЪ КЛАДЕНЕЦЪ.

Ако водата на единъ кладенецъ е мжтна или мерише, може най-хубаво да се подобри по слѣдующия простъ начинъ: избиратъ се 60 хубави пръчки-кюмуръ. Навързватъ се на три снопа, по 20 на всѣки снопъ. На тѣхъ се прикрѣпя по единъ кжсъ къменна соль. Пущатъ се сноповетѣ въ кладенеца. Подиръ 2—3 дни водата е бистра и вкусна. Това може да се повтаря 3—4 пжти прѣзъ годината. Но соль само веднъжъ или два пжти се туря, другитѣ пжти само кюмуръть. Кюмуренитѣ снопчета не трѣбва да се вадатъ отъ кладенеца, тѣ тамъ образуватъ добра цѣдилка за водата.

КАЮЩИЙСЯ ГРѢШНИКЪ

или

ЧОВѢШКИ СЛАБОСТИ.

(Отъ Л. Н. Толстой).

И рѣче разбойника на Иисуса: „Помяни ме Господи, когато дойдешъ въ царството си“. И рѣче му Иисусъ: „Истина ти казвамъ, днесъ ще бждешъ заедно съ мене въ Рая. (Лук. 23 гл. 42 и 43 стихове).

Живѣлъ на тоя грѣшенъ свѣтъ единъ человѣкъ седемдесеть години и проживѣлъ всичкия си животъ въ грѣхове. И се разболѣлъ тоя человѣкъ, но пакъ не се раскайвалъ за грѣховетѣ си. Чакъ когато видѣлъ, че му се свършватъ вече днитѣ и че ще мрѣ, той въ послѣдната минута прѣдъ смъртьта си заплакалъ и казалъ: „Господи! прости мя, както си простилъ разбойника на кръста“. Изговорилъ тия думи грѣшникътъ и умрѣлъ. Душата му възлюбила Бога, повѣрвала въ Божието милосърдие, дошла при райскитѣ врата и захванала да тропа да ѝ отворятъ, за да влѣзне въ Царство Небесно.

Чука грѣшникътъ на райскитѣ врата и се ослушва да ли ще му отворятъ. Той чулъ гласъ отъ вжтрѣ, който попиталъ: „Кой тропа на райскитѣ врата? Какви дѣла е направилъ тоя человѣкъ прѣзъ живота си?“

И чулъ грѣшникътъ, какъ диавола отговорилъ на гласа и изброилъ всичкитѣ му грѣхове, а за добри дѣла не споменалъ нищо.

И отговорилъ гласътъ изъ рая на грѣшникътъ и казалъ му: „Който чука да се махне отъ тука, защото е голѣмъ грѣшникъ. Грѣшницитѣ не се пущатъ въ рая“.

Като чулъ тѣзи думи, грѣшникътъ отговорилъ: „Господи, гласътъ ти чувамъ, а лицето ти не виждамъ и името ти не зная“.

— Азъ съмъ Свети Петъръ, отговорилъ гласътъ.

— Смили се надъ мене, Св. Петре, рѣкълъ грѣшника, припомни си слабоститѣ човѣшки и Божията милость. На ли си Ти Христовъ ученикъ, слушаше учението Христово съ ушитѣ си и виждаше добри примѣри отъ Христовия животъ съ очитѣ си и пакъ, когато Той скърбеше въ душата си и се молеше въ Гетсиманската градина за нашитѣ грѣхове и за кървавата чаша, ти заспа, макаръ той ти каза да не заспиваш, а да се молишъ. И каза ти Той това три пѫти, а ти слѣдъ всѣко казвание пакъ заспиваше, защото, що да сторишъ? Човѣшка слабость, очитѣ ти не държахѫ. Той те намираше заспалъ, така и мене намираше всѣкога заспалъ. Припомни си още, Св. Петре, какъ се обѣща ти на Иисуса Христа, че ще умрешъ съ него, но нѣма да се отречешъ отъ него и какъ въ сѫщата вечерь, въ която даде обѣщанието си, ти се отрече три пѫти отъ него. Припомни си, какъ ти слѣдъ своето отричание, като чу че пѣе пѣтелътъ, вспомни думитѣ Христови и излѣзе вънъ та плака. Така и азъ грѣшний плакахъ, като тебе, прѣди да ми излѣзе душата, за това не бива да не ме пуснешъ въ рая“.

Като чулъ тия думи, Св. Петъръ замълчалъ, и грѣшникътъ пакъ захваналъ да чука на райскитѣ врата. Слѣдъ малко чулъ се задъ райскитѣ врата другъ гласъ, който попиталъ: „Кой тропа? Какъ е живѣлъ тоя човѣкъ на земята, има ли много грѣхове?

Диавола пакъ изброилъ всичкитѣ грѣхове на грѣшникатъ, а за добри дѣла никакъ нищо не споменалъ. Гласътъ отговорилъ на грѣшникътъ: „Иди си стъ тука, грѣшна душо! Имашъ много грѣхове и не можешъ да влѣзешъ въ рая да живѣешъ наедно съ насъ“.

— Господи! гласътъ ти чувамъ, а лицето ти не виждамъ и името ти не зная, казалъ грѣшника.

— Азъ съмъ Светий царь и пророкъ Давидъ, казалъ гласътъ.

— Съжали ме царь Давиде, казалъ грѣшника, припомни си слабоститѣ човѣшки и Божията милость. Богъ те възлюби и те възвеличи прѣдъ человѣцитѣ, даде ти и сила, и слава, и царство, и богатство, и жени, и дѣца, и всичко, а

ти, когато погледна отъ прозореца си и видѣ жената на бѣдния човѣкъ, грѣхътъ те овлада и ти не овлада чувството си и, за да испълнишъ грѣшното си желание, уби мжжътъ ѝ Урия, направи я нещастна вдовица и послѣ си я усвои, като своя жена. Ти бѣше богатъ, а отне на бѣдния човѣкъ единчката овчица, а него самаго погуби. Сжщото правихъ и азъ грѣшний, когато се увлечѣхъ. Припомни си още, царь Давиде, какъ ти се покая за грѣховетѣ си и говореше: „Помилуй ме Боже по велицей милости твоей“. Така се покаяхъ и азъ прѣдъ смъртьта си и не бива да ме не пуснешъ въ рая“.

Царь Давидъ замълчалъ, когато изслушалъ тия думи, а грѣшникътъ пакъ продължавалъ да чука на райскитѣ врата. И чулъ се другъ гласъ изъ рая, който питалъ: „Кой тропа, какъвъ е човѣкъ?“ Диавола пакъ изброилъ грѣховетѣ на грѣшника, а за добри дѣла не се отзовалъ никой. И казалъ гласътъ на грѣшника: „Иди си отъ тука человѣче, не можешъ да влѣзешъ въ царството небесно.

Грѣшникътъ пакъ отговорилъ: „Господи, гласътъ ти чувамъ, а лицето ти не виждамъ и името ти не знамъ“.

— Азъ съмъ Св. Иванъ Богословъ, отговорилъ гласътъ.

— Сега виждамъ, че не бива да не ме пуснете въ рая, казалъ грѣшника. Петъръ и Давидъ не ме пускатъ, защото знаятъ човѣшкитѣ слабости и Божията милость. А ти, Св. Иване Богослове, ще ме пуснешъ, защото имашъ много голѣма любовъ къмъ человѣцитѣ. На ли ти написа въ книгитѣ си, че Богъ е любовь и че който не люби брата си, той Бога не знае. На ли ти на старитѣ години пишеше и говореше на человѣцитѣ: „Братия, възлюблени, любете единъ другиго, който не люби брата си, той е человѣкоубийца, който люби брата си, той живѣе въ Бога и Богъ живѣе въ него“. Какъ сега, Св. Иване, ще ме възненавидишъ и испѫдишъ отъ тука? Или се отричашъ отъ това, което си говорилъ и написалъ на человѣцитѣ, или испълни самъ това, което си казалъ и написалъ, възлюби ме, като твой братъ и ме пусни въ рая“.

И истрѣщѣли райскитѣ врата, и Св. Иванъ Богословъ пригжрналъ грѣшникътъ и го пусналъ въ царството небесно.

КИРЕЧЪ-КЙОЙ (ПАЗВАНТОВО).

I. Описание на селото Киречь-кйой.

Селото Киречъ-кйой се намира на с.-и. отъ Солунъ, на едно растояние около петь километра. Градътъ Солунъ лежи на единъ ридъ, и горната часть на крѣпостьта се въскачва твърдѣ на високо надъ ридътъ. Като се прѣвали този ридъ, прѣдставлява се прѣдъ очитѣ ни една прѣкрасна долина, която отива отъ западъ на истокъ и е обградена отъ двѣтѣ страни съ ридове. Отъ една страна е Солунския ридъ, който исцѣло носи название *Диновъ ридъ*, а отъ сѣверната страна е ридъ, който носи на разни мѣста разни названия. Наричатъ го Аргировъ ридъ, Света Срѣда и Света Недѣля. На источния край на долината се простира селото Киречъ-кйой по двата брѣга на ридоветѣ, които тамъ се сближаватъ, но по-голѣмата му часть лежи на сѣверния брѣгъ. Селото има красива околность. На истокъ отъ него сж расположени по баиритѣ една часть отъ селскитѣ лозя. На сѣверо-истокъ се види хубавия монастиръ Св. Илия, обиколенъ съ една красива гора. На западъ отъ селото по двата брѣга на ридоветѣ сж расположени пакъ лозя, и най-сетнѣ кждѣ края, дѣто двата рида се отдалечаватъ почти на $^1/_2$ километъръ, има хубави ливади.

Селото Киречъ-кйой е заселено подиръ дохожданието на Турцитѣ. Ето що се разказва за заселването на това село: селенитѣ отъ село Галикъ, което се находило въ Солунското поле, били дервенджии. Нѣколко души отъ тѣзи селени били опрѣдѣлени да пазжтъ пжтя, който иде отъ кждѣ Св. Гора и води между поменжтитѣ рѫтове. На тѣзи пазачи се харесала красивата долина, и тѣ почнжли да си правжтъ кжщи. Подиръ тѣхъ дошли други, трети и заселили село. Селенитѣ, като дервенджии, се ползували съ сжщитѣ права, както дервенджиитѣ по другитѣ мѣста на широката Турска империя. т. е. не давали даждия. Въ началото на настоящето столѣтие, когато вече нѣмало нужда отъ дервенджии, селенитѣ изгубили правото си за неплащание данъкъ. До недав-

ни врѣмена селото се е наричало „Пазвантово“. И сега даже селенитѣ се наричатъ пайзани, а селенкитѣ пайзанки. Понеже едно отъ най-главнитѣ занятия на селенитѣ е правение варь, то незабѣлѣжено е прѣминжло името на селото отъ Пазвантово на Киречъ-кйой.

Селото Киречъ-кйой брои около 950 — 1000 кжщи и има до 5500 — 6000 жители. Както по числото на жителитѣ си, тъй и по своя изгледъ, то прилича повече на единъ малъкъ градецъ, нежели на едно село. Като исключимъ 12 кжщи влашки, останжлитѣ кжщи всичкитѣ сж български. Значи, селото е чисто българско. Кжщитѣ сж правени отъ камъкъ. Зидоветѣ сж съ оросанъ правени, за това тукъ нѣма да видишъ полусъборени дървени кжщици, а на всѣкждѣ прѣдъ очитѣ ви се прѣдставлявать красиви, бѣли, хубави кжщи. Тука както въ двороветѣ, тъй и въ кжщитѣ се пази примѣрна чистота. На всѣки мѣсецъ си бѣлосватъ стѣнитѣ на кжщитѣ. Понеже селото е сбрано на една не голѣма плоскость, за това двороветѣ сж много тѣсни. Улицитѣ сж постлани съ калдъръмъ и сж много чисти. Сѣверния ридъ, на който лежи $^3/_4$ отъ селото, не е толкова полегатъ, за това кжщитѣ изгледватъ една на друга, като въ Велесъ или въ Търново. Попадатъ се много хубави и голѣми кжщи, които свидѣтелсвтуватъ, че положението на тѣхнитѣ господари е доста завидно. И наистина селенитѣ не сж тъй бѣдни, както на много други мѣста се срѣщатъ. Тѣ се отличаватъ съ голѣмото трудолюбие, занаята имъ е исключително варджилъкъ. На истокъ отъ селото има много чисти варовници (калцити), отъ които селенитѣ правятъ варь за Солунъ. Иматъ седемь голѣми фурни, въ които тая варь се приготовлява и се носи на катъри (мулета) въ Солунъ. Дърва за варницитѣ докаратъ отъ Ортачъ-планина — $2\,^1/_2$ часа далечъ отъ Киречъ-кйой.

Само една малка часть отъ селенитѣ оставатъ въ селото. По-голѣмата часть отъ селенитѣ около 1000 души мжжие отиватъ по разни части на Балканския полуостровъ и въ Мала Азия да приготовляватъ варь. Така щото лѣтно врѣме въ селото господствующия елементъ е женския. Мжкетѣ се връщатъ отъ разнитѣ страни есень и женитѣ само-

волно прѣдаватъ началството въ ржцѣтѣ на мжжитѣ. Освѣнъ варджилъка, селенитѣ се занимаватъ и съ лозарство, както споменахъ и на истокъ и на западъ отъ селото сж разположени лозя. Сѣка кжща си има по едно лозе. Виното се пи вжтрѣ въ селото, за проданъ не имъ остава. Има само 10-15 кжщи, които се занимаватъ съ чивчилъкъ и иматъ ниви.

Киречъ-кйой се радва на прѣкрасенъ климатъ. Зимата е мека, почти както въ Солунъ. Отъ врѣме на врѣме само стават голѣми мразове, кога завѣе студенъ сѣверенъ вѣтеръ, нареченъ Вардарский. Но за това лѣтото се отличава твър-

Пайзанка (Киречъ-кйойлийка).

дѣ много отъ солунското. Когато въ Солунъ човѣкъ не може да си покаже главата на улицата отъ горѣщина, въ Киречъ-кйой съвсѣмъ е прохладно. Още едно преимущество има това село. То се снабдява съ много вкусна, студена, блага вода

Най-добро доказателство за здравия климатъ на мѣстото е здравието на селенитѣ, особенно на женитѣ, които винаги живѣятъ въ селото. Вие почти нѣма да срѣщнете суха, слаба жена въ това село. Сичкитѣ сж пълни и червени. Типътъ е чисто Славянский.

Прѣди 20 години въ селото сж отворени гръцки училища — едно мжжко и едно женско. И двѣтѣ здания сж доста голѣми и хубави. Женското има 4 отдѣления съ забавачница и 4 учителки. Мжжкото има 6 отдѣления съ 4 учители. Учителитѣ и учителкитѣ сж мѣстни. И така цѣли 20 години сж принудени дѣцата да си биятъ главитѣ съ непонятния тѣмъ гръцки езикъ. Гръцитѣ отъ рано сж узнали важността на това село до вратата на Солунъ и сж обърнжли всичкитѣ усилия да го погърчятъ. При всичката опоритость на българщината, гърцитѣ сж успѣли тука доста. Има доста кжщи, въ които се говори по гръцки, а има много, въ които се стремятъ да научатъ по нѣщо гръцки. Въ кафенетата се срѣщатъ много млади момчета, които се мжчатъ да бръщолѣвятъ по гръцки. А съ това тѣ искатъ да покажатъ, че въ културно отношение тѣ стоятъ по-високо отъ своитѣ съграждани. Главната часть обаче (махлата) си говорятъ чисто български. Това не трѣбва ни най-малко да ни успокоява, защото ако се продължи тъй работата още 10-15 години, ние ще получимъ такава картина, каквато имаме въ Негушъ или въ Сѣрезъ, гдѣто прѣди 20 години се говореше на чисто български, а сега само на гръцки. Още прѣди осемь години въ Киречъ-кйой се отворило българско училище и селенитѣ испращали дѣцата си. На скоро врѣме се събрали до 200 ученика и отъ двата пола. Но мѣстния архиерей не одобрилъ тая постжпка на селенитѣ и учительтъ билъ принуденъ да напусне селото. Киречъ-кйой въ религиозно отношение се намира подъ вѣдомството на солунския гръцки владика, комуто плаща по 75 лири турски въ годината. За гръцкитѣ училища селото жертвува на годината 350 лири.

2. ОБРАЗЦИ ОТЪ КИРЕЧЪ-КЙОЙСКИЯ ГОВОРЪ

Приказка. Защо мухата фаща кравите?

Дноштъ[1]) злезе́ Христо̀съ до́лу на земйята и, ко̀га шѐтане, 'ти́де[2]) на едѝнъ шо па́сеше крави и спѝеше на едѝнъ дъ́бъ подъ сенката, а кра̀вите му се па̀сеха пота́мо. Го опита̀ на той Христосъ: „кѫдъ[3]) и́ма, речѐ, во́да, да се напи́я?“ Му речѐ той со но́гата: „Та̀мо до́оло и́ма во́да.“ (Тукъ приказвачътъ ми прѐдстави, какъ овчарьтъ лежешката си дигнѫлъ малко ногата и съ ная посочилъ на една страна) — „Кажи бе со ръ́ката!“ — му речѐ. — „Сѐтне на ти́ ке ти кажа“.

Сѐтне 'ти́де Христо́съ на той шо па̀сеше о́вците и го пита́: „Кѫдъ има вода да пиѫ?“ Речѐ: язъ, стрйко, сяа[4]) ке ти до́н'са во̀да, ту́ку се бо̀я за о̀вците, о́ти хи има фатѐно му́хата.[5])“ Рече́: хо̀ди ти за во̀да, а язъ — рече́ — ке чу' мъ на о̀вците.“ Тѝде той чоба̀нотъ, донесе́ во́да, а о̀вците хи найдѐ на 'дно ку̀пъ збра̀ни. Чова́котъ се почудѝ, яко видя овците збра́ни (шо хи повела́ Христо̀съ). — „Отъ сѐа (сяа) нана̀ка[6]) да м' и́машъ молитвата!“ рече́ Христосъ. И отъ то́га на на́ка не хи фащаше мухата овците. Сетне 'тиде на той со кравите, шо му кажваше со но́гата, дѐка (?) е водата. И хи вида́ та̀мо на кра́вите: една́та на та́мо ба́гаше, дру́гата на та́мо, нѐ можете на на́кой да фа̀ти чоба́нотъ. Рече: „мислишъ, ко̀га ми речѐ со но̀гата, дѐка е во̀дата? Гле́дашъ сеа какъ ри́татъ кра̀вите? Ожднѐшъ[7]) да не кажу́вашъ на́кой хофъ[8]) на чова́къ водата со ногата! — „А-ма̀нъ, речѐ, да ме про́стишъ!“ — Нѐма, рече́ за теб' прощѐние.“

Приказка. Визировото дяте и Куценко.

И́маше 'дно време 'дно човякъ и 'дна же́на, ѝмаха двя улови, со ти́я си о́раха и со тѝя се хра̀наха. Ка дойдѐ гюр-

---

1) Веднъжъ, въднъшъ. 2) отиде. 3) кждѣ, гдѣ. 4) сега—сеа, чува се срѐдно между саа, сеа и сяа 5) оти хи има фатено мухата — че ги е хванѫла мухата. 6) нататъкъ. 7) Оште еднъшъ — ош'днѐшъ — ожднѐшъ. 8) никой пѫть, никога.

гѝовденъ, жѐната са́каше да заколи́е[1]) коръба́нотъ,[2]) рече́: „да заколи́еме 'дно́то ула́въ,[3]) речѐ, да чиниме гюргѝовденъ.“

— „Немаме да ядеме лябъ, речѐ мѫжотъ, да ке заколи́еме ула́вотъ!“ . . . . . Направи́ха отъ враготъ кефотъ, го заклаха 'дното уловъ, го чини́ха гюргѝовденъ.

Доиде́ дру́гата годѝна пакъ гюргѝовденъ, пакъ рече́ же́ната: „хай да зако́лӣеме́ дру́гото ула̀въ, да чиниме гюргѝовденъ.“ — Ха, рече мѫжотъ. Го заклàха, чини́ха гюргѝовденъ. — „Со що ке о́раме саа?“ рече. — „Со дикѐлите: по на́кой хофъ на ти ке те кла'мъ, по на́кой хофъ на менъ, ке о́раме.“

Нѐмаха сѐтне лябъ да я'датъ. И́маха 'дно дяти, го продадѐха на кра̀лотъ за петь стоти́ни гро̀шеви. Кра̀лотъ го речѐ купѐнчо (купѐно дяти - со пари́и го купи́).

Кра̀лотъ и́маше 'дна мо́ма. Майка̀та са́каше на визи́ровото да́ти да да́де мо́мата, та̀ткото нѐ, са̀каше на визи́ровото дяти, са́каше на купенчо. Даде́ кра́лотъ и на той хила́да и петь стоти́ни гро̀шеви и на дру́гиотъ[4]) и хи пущи́ да сподà̀ксатъ[5]): кой повике ке сподакса, на той ке да́де керката му.

Тръгна́ха да спода́ксатъ. Се замъкна́ха далекъ — отъ Со-лунъ дуръ на Кирѐчъ-кѭой. Фати визи́ровото да́ти да го́ни на копе́нчо[6]): „не́ те са́камъ на ти, речѐ.“ — Оти нѐ ме са̀кашъ? рече́: не дадѐ и на ти то̀лко пари́и и на ме́нъ? — Ке те би[7]) — рече́ визи́ровото да́ти: не́ те сакамъ на ти́. Купѐнчо зе дру́гото пѫтъ, тръгна̀ катъ му гле́дать о́чите.

Ходѝло, ходѝло, сретé на Христо̀съ: 'дно папу́[8]) со бела брада. Го видѣ Христо́съ на купенчо, рече: „кѫдъ хо́диш, рече, хо́ланджимъ?“

— Ке о́да, речѐ, да рабо́та. — Нѐ йдешъ, рече, со мѐне? — Ха, рече, ке ода со тѐбе, папу́[8]): язъ рече́, ке ти носа, ке ти мета, ке ти пера, ке ти магера́,[9] се ке ти права.“

---

1) Можѣше да се означи мекостьта и чрѣзъ *ь, да заколье.* 2) *г* послѣ *р* едва се чува. 3) волъ. Образувано отъ множ число, като се зема за тема *улов.* 4) Другиотъ — другиотъ. 5) отъ σπουδάζω-учѫ се. 6) така биде изговорена този пѫтъ тая дума. 7) Ке те биѧ. 8) дѣдо 9) готвѭ ястия.

Тръгна́ха на 'дно. Ходи́ха, ходи́ха, седна́ха да ядѐха. 'тиде дятето да напѧ́лни во́да, донесѐ на Христо́съ. Христо́съ зе да пие водата со бардакотъ. Дѧ́тето дийна́лъ[1]) бардѐкотъ, пакъ пълно со вода. —Защо не пи́ешъ во́да? рече́. —На— пия вода, рече Христосъ: не ме гледашъ да дигамъ бардакотъ? Я тураше[2]) водата Христосъ на земѝята, на дѧ́тето му се чинеше, оти я гълташе. Така пилъ Христосъ сета вода, и стана дѧ́тето да напѧ́лни дру́га во́да.

Сѐтне 'тидаха на 'дно ца́рство, що се чу́еше царската мо́ма крѐстава. Бѧ́ше сѧ́бо [3]) ка денеска що прикѐжваме мѝе, на дру́гѝотъ денъ бѧ́ше неде́ля. Рече Христо́съ: у́тра да хо́дишъ на цѐркватa и що ке нашъ (найшъ) да купишъ. Тѝде дятето на цѐркватa и найделъ едно куче. – „Колко то[4]) куче продѐшъ?“ —„Двя металици.“ Звади двя метали́ци, го купи кучето и го донесѐ на Христо́съ. Му рече Христосъ: „да беришъ двя купища сѫчки. Клѐди 'дното купъ уздола, другото купъ озго́ра и го запѐли ку́чето.“ Дѧ́тето го запѐли ку́чето. Сѐтне Хр. рече: сега да гу фашъ[5]) и да утрѝйишъ на кѐрната ти ле́рата[6]), вѐрзи я да чу́вай я. Сѐтне да ойшъ на Кра́ловата кѐрка да я леку́вашъ. Ке вѐзмешъ отъ тая лѐра, да посполо́сашъ отъ глѐвата дуръ на но́зите, да сѐтне ке оздравѐе.“

Петъ стотѝна лекѐря ѝмаше я леку́ваха мо́мата, не мо́жеше нѝкой да я оздравѐе. Кой не можеше да я излекува, му я сѧ́чеха главата. На свите лекаря и заколѝваха (заколь-ваха) да и правиха главитѣ зидъ. Уш 'дна глава сакаше да се токми зидотъ. Ка доидѐ дѣтето, рече: „Азъ ке лекувамъ момата.“ — Бре те жаля, рече Кра́лотъ: оти си малечко: бѣгай отъ тука да не ти я сячиме главата.“ —Още 'дна глава сака да се токми зидотъ: сака мойта глава да се кладе.—Ходи рече Кра́лстъ, нѫтра, да я лекувашъ момата.“ —Бѣга́йте, – рече, – азъ ке я лекувамъ ке здравее.“ Флизѐ нѫтре дѣтето. За умрежъ бя-ше момата. Я посполоса́ отъ главата дуръ на нозитѣ и из-

---

1) дигнѫлъ, трѣбваше да бѫде: дийна́ло. 2) истурваше, из-ливаше. 3) Сѫбота. 4) вм. очекваното *това*. 5) Фатишъ. 6) обго-рѣлата козина.

лѣзѐ вонка, рече: „ясъ са ке дȍ.“ Тиде на Христосъ да го пита: „още колко саáта, рече, има да òда да я вида?“ Рече Христосъ: ош ˙дно саатъ имашъ да одишъ да я видишъ. ˙тиде дятето, я виделъ момата, здравена бѣше, отъ главата дуръ на нозитѣ се чини се едно коси, като слънце грѣйше. Излѣзе момата вонка предъ татко й. — „Гледашъ, рече, ка я дигнáхъ?“ — Не я дигнàшъ ти — рече Крàлотъ. Язъ го познамъ, рече момата, то дѣте йе. — Е, рече Крàлотъ, на тебе ке ти я дадемъ момата ми. „Арно, рече дѣтето, ама ке ода да питамъ на афентотъ[1]) ми.“ — Да не ти я дадатъ, — рече Христосъ, момата, туку да ти дадатъ три корабя флорининии (покадéни со флорúни).“ ˙тиде дѣтето, рече: да ми дайте три корабя флорининии, со три дни да ми хи направите корабята.“ Хи направиха корабята со три дти озгора, хи кладеха на морето. Яхнаха Христосъ со дѣтето, караха, караха, излезеха на едно градъ. Тамъ бѣше визировото дѣте. Рече Христосъ: „злáзи ти на градотъ, та я ке сяда тука.“ Излѣзе дѣтето на градотъ, го найделъ визировото дѣте, раскапáнъ, по коматъ ну коматъ. Рече: чи йса тия корабя тамо?“ — Мислишъ, — рече Купенчо, — ко ма гонеше, другаря ка бѣхме? Сега гледай, рече, каквия корабя имамъ ясъ. Рече визировото дяте: „имашъ, рече, да ми дайшъ хиляда грошеви?“ Рече: „имамъ; да стоишъ да ти удра двѣ петала...“ и му удри двѣ петала и му даде хиляда грошеви. Не можеше визировото дѣте да сядне, се никаше. Сетне не знаеше шо да прави со парите, купи руби и сундукъ и ˙тиде да се жени на Крàловата мома. Ка ˙тиде той, се радувà царицата. Царотъ не се радуваше, чакаше, да дой невното дѣте. Фати да се зафаща свадбата, пристиíналъ царовото дѣте Купенчо. Рече Крáлотъ да се стави[2]) свадбата, майката фати да не се радýва. И рече Христосъ на дѣтето: „ако койшъ сега на татко ти, и на майка ти, да хи бакнишъ ржцитѣ. ˙тиде на таткото му бакналъ ржката, ˙тиде на майката, тамамъ чинú да ке я бакне, му плесна на муцката. „Не гледате, рече Ку-

1) Гръцка дума: „началникъ.“
2) Да се прѣкрати.

пенчо, оти що прави свадбата, той ми е слуга? Отръкайте му, рече, гащитѣ да видите петалитѣ, що му хи удрихъ, да му дадехъ хиляда грошеви.“ Видеха петалитѣ на визировото дѣте, фати да не го сака майката. Рече Купенчо на татко му: дон'си ми сто камили да хи растовариме корабята и коа да виде таткото камилитѣ саде флорини, рече: на тебъ ке я дада момата ми.“

Рече Хр. на дѣтето: „ако се женишъ на менъ да я донесешъ момата да я вида.“ Я зелъ момата и я'тиди[1]) на Хр. да я види. Кра̀лотъ фати да ходи и той да види на афентотъ му и рече на дѣтето Христосъ: не оставляй на нѣкои да влязи на корабята. Си я кладелъ момата оспретъ му и кладелъ Христосъ двѣтѣ му пърся на половината на момата и я сечелъ осамъ средѧ. „Я вой враготъ йе рече Хр. що души на майката и на момата да не го сакатъ на дѣтето. Сетне я зелъ Христосъ съ момата и я кладелъ и станалъ момата. И рече Христосъ: да м'имашъ молитвата!“ и се качи гора на небето. И стана таткото и дѣтето — флизе на царството.

ОТЪ РАЗГОВОРНАТА РѢЧЬ.

Погóнотъ се раздéлйва на четúри лéи (лѣхи)

Той кýчи й лѧнъвъ (лѣниво).

Отъ крáткото сой и (е) той кýче. (Това куче е отъ кжсата порода).

Ясъ отъ лай'ни (лани) съмъ дойдéна.

Жéните ни сáмо прѣдатъ.

Ясъ ке вилмъ на полàт'та. (Ще влѣзж въ стаята). - Ми бѧше лянъ да'тùда.

Май'ката бúза на дя'тето й (= Майката дои дѣтето си).

Слѧнцето злезé. — Се расцесна́ рýбата (скжса се дрѣхата).

Пампýритѣ вѧрватъ и нóкя. Двя нóки и три днй чинúхме нжтра на мóрето.

Кжтъ то найдèшъ? — На пжтотъ. (Дѣ намѣри ти това? На пжтьтъ).

---

1) Тиде—вм. занесе

Наш'то 'зикъ има и гѫ́рцки и бугѫ́рски (т. е. думи), по́викето са бугѫ́рски.

Отъ рѣчника. (Думи, подслушани пакъ отъ разговора, нъ записани безъ цѣлата фраза, въ която сѫ влизали).

1). Архаични думи.

Кра́тко — кѫсо.
Четирѝста — четиристотинъ.
Петь стоти́ни.

2). Думи, общи съ ист. нар.

Горещѝна
Клашенѝкъ.
Чо́тра - бъклица.
Вѫ́рни ми петъ па́ри.
Чера́ши.

3). Общи съ запад. нарѣчия.

Цървѐно.
Пре́таше — ровѣше.
Някѝни — оня день.
Пеперу́га.
Мачоро́къ — котора́къ.
Тра̀зи — дири.
Та̀че — тате!
Ма́ле — майко, мале.

4). Унаслѣдени отъ общото съкровище на езика ни, нъ прѣобразувани.

Сла̀вецъ — славей.
Кутна́тйе — събаряне.
Търколеса́нйе.
'Бѫ́лка — ябълка.

5). Специални на тоя говоръ.

Кузурѝца — дърво, което дава рожкови, кози рози.
Дива кузурѝца — салкъмъ, кралчиче.
Хла́ставъ чова́къ — захласнѫтъ, който не отбира отъ думи.
Кукума̀рка — мумурузка, пченка, кукурузъ.

6). Думи заети отъ гърцкий езикъ.

Пѐтала — петало.
Фтаса́на круша — зрѣла.
Лулу́дя — цвѣтя.
Фулѝя — гнѣздо.
Парамѝтя — приказка.

Лисѝда — синджиръ.
Парна́ръ — сѫчки, деланки (Велесъ).
Карфи́и — гвозди.
Пе́танъ — петелъ.
Леонда́ръ — лъвъ.
Паратѝри — прозорецъ.
Милѝо́рдъ — европеецъ, жентелменъ.
Скла́фъ — робъ.
Боленса́хъ — ашладисахъ, — присадихъ, намакнахъ (Велесъ)

7). *Заети отъ турский езикъ.*

Покъ се чини́ — изчезнѫ, щукнѫ.
Ба́шотъ — първия, най-главния.

3. ПРѢГЛЕДЪ НА КИРЕЧЪ-КЙОЙСКИЯ ГОВОРЪ.

А. *Фонетика.*

I. Гласни звукове. 1) а) *ѫ* = *ѫ*: пѫтъ, мѫжотъ и пр.; но б) въ глаголнитѣ окончания *ѫ* = *а*: пера, мета, правиха и пр. 2) *ъ* = *о*: вонка, со (=съ), токми, сонъ, дошъ, (дъждь), градотъ и пр. 3) а) *ѣ* = *я* (чува се като *йа*, *е͡а*): лякъ, лява ржка, тре͡ава, уре͡ахъ, бяше, дяти и пр.; но понѣкога *ѣ* = *е*: сенката, бела (?) б) *ѣ* (неударяемо) = *е*: лека́ѧ, лекува́ха (чуе се близо до ликуваха); в) даже *ѣ* = *а* (или поради прѣдното *р* или поради аналогия нѣкаква): нѫтра, утра, гора. 4) *о* неудоряемо = у; *е* неудоряемо = *и*: виздинийца, сето де́нъ, дѩати, уздо́ла. (Тъй като наблюденията ми бѣхѫ ограничени, въ много случаи не знаѣхъ, дали не зависѣхѫ особноститѣ въ изговарянето отъ индивидуалното устройство на органа на говорящия или отъ нѣкое влияние чуждо. Поради туй за тоя — четвъртий пунктъ отъ фонетиката — не се произнасямъ окончателно, дордѣ не го провѣрѫ отъ езика на женитѣ, подобно на другитѣ особности. Впрочемъ, въ *улови*, *улов*ъ чухъ твърдѣ ясно *у*. 5) *Лъ* и *ръ* между два съгласни = *ъл* и *лъ*, *ър* и *ръ*: вълна, кълнатъ, бъяхи, слънцето, тръгашъ, пърчка, кървъ (кървь). 6) Гласнитѣ неударяеми се испущатъ, по тая, може би, причина, че се говори твърдѣ бържѣ: гл*ѣ*бя (гъл*ѣ*бя), да изва́шъ (да изва-

дишъ); ке дóн'са (чува се почти: *ке донца*) и др.; особено въ началото на думитѣ: 'тѝде =отиде, 'дно (вм. едно), 'нàшка (вм. опашка), 'бя́лка (вм. ябя́лка), 'зикъ (вм. езикъ) и др. 7) Цѣлъ слогъ изоставенъ: сжбо (сжбота). 8) Ако се почва думата съ гласна, туря се *в*: вогенъ (огинъ, огънь); но наопаки, и исхвърля се началната *в*: улóви вм. вулóви т. е. волóви.

II. ***Съгласни звукове.*** 1) Мекостьта въ окончанията а се е изгубила: *вогенъ* (отразила се впрочемъ въ *е* то, вметнжто между *г* и *н*), *царотъ* вм. очекваното царйотъ или царетъ; но б) въ нѣкои случаи се е запазила: кóрабя, закóлйеме, налютѐно (въ Велесъ налу́тено), босúлякъ и др. 2) *щ* (отъ тj, скj) =*шт*; *жд* (отъ дj. *зу*)=*жд*. пущи, зафаща, щици (дъски: дъщица: щица=дъщи: щерка), прежда; но *щ*=*к*: повике и повеке, керка, врейкя, свайкя, ке ода, нейкешъ (не щешъ).

Морфология. 1) а) Имената отъ мжж. р. въ мн. ч. правятъ на *и* и на *я*: кóрабя, ржкавя. б) Едносложнитѣ правятъ на *ови, еви*: грóшеви, улòви (волъ, волове). 2) Имената отъ ср. родъ на *е* правятъ мн. ч. на *иша*: имища (=имена), рàмища (=рамена, раменѣ). 3) Смѣсватъ се им. и вин. падежи въ личнитѣ мѣстоимения: *васъ* отъ дéва йсте? (=вие отъ дѣ сте?); тепъ я чинишъ? (ти я чини, ти я стори?); нé те сáкамъ на ти́; отъ мие двѣта кой по-хубаво нее? и пр. 4) Смѣшение на родътъ: *денята* (по сближение съ *нокяти*?) 5) Въ аористътъ е изчезнжло окончанието *ахъ, ожж*, като се е замѣнило съ *еха*; останжли сж само: йха, àха, éха: продадеха, направиха. Не знаж, дали е вѣрно 'тидаха, вм. очакваното 'тидéха. 6) Второ лице ед. ч. отъ аориста има притурено *ш* (влияние или отъ 2 л. ед. имперфектъ, или отъ гръцкия езикъ); я видѐшъ? (видѣ ли я?, го видя́шъ? (видѣ ли го?).

Наст. вр.	Аористъ		Есмь въ наст. врѣме.
носа	дигнàхъ	дойдéхъ	я́съ исамъ
носишъ	дигнàшъ	дойдѐшъ	Ти йси
носи	дигнá	дойдé	Той йе
носимъ	дигнàхме	дойдѐхме	Насъ исмѐ
носите	дигнàхте	дойдѐхте	Васъ истѐ
носатъ	дигнаха	дойдéха	Тия йса

7) *Кра́витѣ ѫ имa фатѐно мýхата* = ѫ е фатила мухитѣ. Ясъ и́мъ фатѐно, ти имашъ фатѐно и пр.

8) Прѣвъсх. стъпень правѣтъ прилагателнитѣ, като прибавѣтъ *ен: енголямо* = най голѣмо. (Сѫщото въ Емборикостурско).

9) Прѣобладатъ причастията на *нъ: умрѧ́нъ човѧ́къ.*

Синтаксисъ. 1) Прил. отъ срѣдн. р. при сѫщ. отъ мѫж.: *другото пѫтъ, въртяно пѫтъ, дно човѣкъ* и пр. Но исключения има: умрянъ човякъ.

3) Ако притѣжателното мѣст. мой, твой и пр. или ми, ти, му, ни, ви, имъ и пр. се отнасятъ къмъ подлога, вм. тѣхъ се туря *свой, си.* Но въ зап. нарѣчие тая замѣна не стая, тъй сѫщо и въ Киречъ-кйойския говоръ: *да гле́да да отво́ри о́читѣ му.* Даже въ случай като: *сѧ́дни на мястото ти,* гдѣто споредъ други зап. говори може да се каже: *седни си на местото.* 5) Тъй като нѣма частицата *ли,* въпросътъ се изразява, както и въ гърцкия езикъ, чрѣзъ интонацията: *лекàръ ке се стòришъ?* 4) Въ *другйотъ* члѣнътъ е правиленъ; малко видоизмѣнение е прѣтърпѣла тая дума вслѣдствие съкращението. 2) Прѣдъ вин. над. въ зависимость отъ гл. се туря прѣдл. *на,* нъ необязателно: *на свйте лекàря ги сячѐха.*

Ударение. Отстѫпленията отъ ударенията на литературния езикъ сѫ слѣднитѣ: 1) Отмѣтнѫло се удар. на задъ а) въ двусложнитѣ имена отъ ж. р.: *жѐни;* б) въ глаг. наст. вр. *вѧ́рватъ;* в) въ гл. пов. накл. *вѧ́рни.* 2) Прѣметнѫло се напрѣдъ въ аориста и причастията. Примѣри гл. въ текста. 3) Двѣ свързани по смисъла думи не се съединяватъ въ една, щото втората съставна да губи ударението си, както става въ другитѣ зап. говори. *Вѣрни ми пѐтъ пàри* или *петъ парѝи.* Ср. велешкото *пѐтпари,* прилѣпското *студенà вода* и пр.

Заб. — ѧ́ означава **я** *съ ударение.*

ПРИКАЗКА,

ЗАПИСАНА СПОРЕДЪ ГОВОРА ВЪ БОБИЩА (Костурско).

Е́дно вре́ме има́ло три се́стри. Еднѫ́ш, кѫ си седе́ле по вечѐра, една̀та ре́кла: „кѫ не ме зѐва крало за жѐна и од е́дна ока вѫ́лна да му е обле́чѫ це́лата вòска“; дру̀гата — стрѐдната, рѐкла: „пѫк яс со е́дна ока бра́шно да му е нара́на це́лата во́ска“; а пѫк тре́тата — най-мале́чката от сѐстрите, ре́кла: „яс ке му ро́да е́дно де́те и èдно чу́пе съ слѫ́нцето (сѫ́нцето) на чѐлото и со дзвѐзди по по̀лите. Кѫ се нау́чил кра̀ло зато̀ва нѐшчо, пу́шчил сейме́ните и звѐле и трѝте сѐстри и, и занесо̀а[1]) на кра́ловите сара̀й. Фа̀тил кра̀ло му[2]) ку́пил на една̀та èдна о̀ка вѫ́лна, на стрѐдната е́дна о́ка бра́шне и и оста́вил да рабо̀те[3]). Ка работѝла, работи́ла пѫ́рвата не можѐла èдно ра̀ло чора̀пи да напра̀й за кра̀ло; стрѐдната ка правѝла, правѝла не можѝла нито èдна пога̀ча да напра́й[4]). Най-малѐчката от сѐстрите му роди́ла на кра́ло е́дно де́те со слѫ́нцето на чѐлото и со дзвѐзди по по̀лите и èдно чу́пе[5]) со месечѝна на грѫ́ндитѣ и со дзве́зди по по́лите, ама не́йните се́стри фати́'а[6]) и звѐа дѐцата и намѐсто ни[7]) кладѐа[8]) èдно кута̀ле[9]) и èдно ма́це. Сѐтне ойдо́е при кра́ло и му рекóе, о́ти кралѝцата роди́ла кута́ле и ма̀це. Тога́я, по кра̀ловата пове́ли́а, е закопа̀е на[10]) най-малѐчката сѐстра на бони́шчето до по́ясо, за да е плю̀ве ма̀ло и голе́мо, а пѫк по голѐмите сѐстри се стори́ле ала́йки. Дѐте по-голе́ми сѐстри, кѫ и звѐ'а на[10]) дѐцата, и заключи́е на е́ден се́ндук и и[11]) пушчи́е по во̀дата. Се́ндуко, ка пли́валъ по во́дата, го ви́дел е́ден о́вчар. Овчаро ѝмал мно́го о̀вци, и дру́го има̀йне не са́кал. за то́'а се свѫ́ртил ка́мо

---

1) Занесохѫ 2) и 3) работѫ́тъ 4) в. х и д испущатъ се 5) момиче 6) хванѫ́хѫ 7) нихъ 8) турнѫ́хѫ 9) кученце 10) тукъ пр̀ѣдлога „на“ е употрѣбенъ при вин. пад. въ зависимость отъ дѣйств. залогъ; въ повечето нарѣчия въ подобни случай правото допълнение нѣма при себе никакъвъ пр̀ѣдлогъ. 10) сѫщо. 11) ги.

се́ндуко и ви́кал: „ако и́маш има̀йне, бе́гай от ме́не, ако и́маш лю̀гя е́ла при ме́не“! И се́ндуко до́шѫл камо не́го. О́вчаро, кѫ отво̀ри се́ндуко, немо́жел да се опу́ли нѫ́тре, за́шчо мно́го свете́ло; зато́'а о́вчаро фѫ́рлил е́дна шу́мка и е́дна ка̀паи си ре́че; „а̀ко се лю̀гя по ка̀пата ке тѫ́рче, а̀ко се пра̀вда[1]) по шу́мата ке о̀де“. Де́цата излего́е и йо̀бите[2]) по ка́пата се спушчи́е. Тога́я о̀вчаро си и зве́л и си и посѝнил. Чу̀пето си седе́ло до́ма, а де́тето си бара́ло по на̀двор и от лепѝна[3]) шо има̀ло, ко̀га го сре́твал кра̀ло, му да̀вал по е́ден би́сер и го ба̀цвал на че́лото. Во̀йден, у̀тре[4]) де́тето се стори́ло мно́го дзенги́но и, ко́га оде́ло на ско́лйото не плюва̀ло на та̀я же́ната, шо бѝла закопа̀на на бонѝшчето, ами со е́дна кѝска босѝлйок кѫ́та де́на е бригие́ло. От ден на ден де́цата си расте́а, а о́вчаро оста̀рел. Еднаш о́вчаро го вѝкна на де́тето и му ве́ли: „ Е, сѝнко, яс ки у̀мра и не́мам мно̀го има̀йне да ти оста̀ва, ама ѝмамъ два три зборо́й да ти ре́ча. Ко ке ме зако́пате, по три дной[5]) се́тне да до̀ш на гро̀бо и да чу́книш три пѫ́та; от та̀мо ки изле́зи ѐдно ко̀нче, да си го зе́миш и да си го ра́ниш“. Се́тне о̀вчаро изва́дил е́дна писа̀на кни́га от пазу̀вата, му е дал и му рѐкѫл: „ва́я кни́га, сѝнко, да си е но̀сиш се́кой пѫ́т со те́бе на си́ляфо и ко́га ки ѝмаш не́кой го́лем зор, тога̀я да е изва̀диш и да е пе́еш. И дѐтето, кѫ́то шо му рѐкѫл о́вчаро, та̀ка направи́ло. По три дной от кѫ у́мрел о̀вчаро, оти́шло на гро̀бо и кѫ чукна̀ло, изле́гло е́дно ко́нче, де́тето си го зве́ло до̀ма и фати́ло да си го ра̀ни. Ка разбра̀е две́те по-голе́ми се́стри, шо де́цата би́ли жи́ви, фа̀тиле викна̀ле е́дна баби́чка, му да̀шле[6]) е́ден прѐгач[7]) флорѝни и му рекоé: „ти се мо́лиме, баби́чко, да чи́ниш кѫ да чи́ниш, да и загѝниш тѝя овча̀рзките де́ца“. Баби́чката станàла оти́шла на овча̀рзката кѫ́шча и, кѫ се поздрава̀ла со чу́пата, зафати́ла да се пу̀ли по поли́ците, де́ка има́ше мно́го би́сер и най-насетнѝнта, фай[8]) да прика̀жва та́ка: „Е, ма́ри сѝнко, кѐлко[9]) сте ле́пи вѝя и ке́лко ви

1) добитъкъ. 2) Двѣтѣ. 3) хубость. 4) днесъ утрѣ. 5) днови—з-ди'ои—з-дной=дни: 6) дале 7) прѣстилка. 8) хванж. 9) колко.

е лѐпа кѫ́шчата, àма òшче éдно нѐшчо ви кѫ̀ца: àко да имате[1]) óшче самовѝлска мéтла, кѫ́то вáска и кѫ́то вàшча кѫ̀шча ки немàше нѝйде на дунѫ́та. Тогáя чýпата се вѫрнáла му рéкла на бáбата: ба, мáри злáта бабѝчко, àми дѐка и́ма таквáя[2]) мéтла и кóй мóжи да е донѐси?“ — „Ба, màри чýпо, рѐкла бáбата, яс да ти кàжа: „Ко ки дойдѝ вѐчер брат ти, ти да се мýртиш и да се чи́ниш поядѐна и нажалéна. Кѫ̀ ке те опи́та, ти да му кàжиш зáшчо жáльваш и шчо ви кýца, и той ки óди и ки нáйди“. Кѫ́то шо рéкла бáбата и чýпата тáка направѝла. Кóга дóйдел брàт му, чýпата се муртéла и сѐ стоѐла нажалéна. Брат му е опи́тал: „зàшчо, màри сéстро, си тéлко нажалéна?“ Тàя се вѫрнàла му рéкла: „Е, мóре злàто брàте, и ни́я сне лѐпи, и кѫ́шчата ни е лéпа и све дрýго си ѝмаме, àма òшче éдно нѐшчо ни кѫ̀ца — áко да имà'ме òшче самовѝлцка мѐтла, кѫ́то нас и кѫ́то нàшча кѫ̀шча ки немáше нѝйде на дунѫ́та“. От тогáя вѐке дѐтето фатѝло да си го рàни кóнчето чѐсто, чѐсто. Éднаш кòнчето проговорѝло: „мѝли стопàне, зàшчо тѐлко ме рàниш ѝ чѐсто ме кóвиш? — Кóга ки кинѝсаме на пѫ̀т, тогáя ки ти кàжа,“ рѐкло дѐтето. И тàка по нéколко дноѝ сѐтне дѐтето вянàло кòнчето, се прекѫ̀рстѝло и тѫ̀рнàло на пѫ̀т. Кѫ̀ дòшли до пол пѫ̀то, дѐтето му казàло на кòнчето, шо ки óде да бáре за самовѝлцка мѐтла. Тогàя кòнчето се вѫрнáло му рѐкло: А, стопàне, тáя рабóта е мнóго тéшка, тýку, со Гóспо нáпре, нѐмай стра[3]). Éдно ке ти рéча: — Кóга ки е ски́ниш мѐтлата да се дѫ̀ржиш здрáво, зàшчо áска ки лѝтна“. Тàка и се сторѝло. Кòнчето знаѐло дѐка се самовѝлците мѐтли, àма ко отѝшле тàмо, самовѝлите тогáя се чешлàе на вѫ̀р мѐтлите и немàло чàре да се скѝни мѐтла. Ѝрно, àма кòнчето бѝло мнóго бѫ́рзо и за èден плю̀нок[4]) стигнàло при мѐтлите и дур да разбéре[5]) самовѝлите, дѐтето скинàло мéтла, кóнчето литнàло и си дóшле дóма со мéтла жѝво и здрàво.

Кѫ̀ се научѝе по-голѐмите сѐстри, óти дѐтето се вѫрнà-

---

1) Да имахте. 2) Казвать и катвая=такъва; 3) страхъ. 4) Образувано отъ гл. плювам т. е. плюя. 5) Разберѫтъ.

ло, е викнàле пòвтором [1]) бабѝчката, му дàле пак èден прéгач флорѝни и му рéкле, кѫ́то що му рекòе и по-нàпре. Бабѝчката пак, кѫ́то и по-нàпре, отѝпла при чу̀пата и му рéкла: „Е, мàри чу̀по, кéлко по-лéпа ви се стóри кѫ́шчата сèга со мèтлата, àма óшчо èдно нèшчо ви ку̀ца — àко да ймàте óшче самовѝлско лàшко [2]), кѫ́то вàска и кѫ́то вàшча кѫ́шча не ки имàше нѝйде на дунѐта“. Тогàя се вѫрнàла чу̀пата му рèкла: „Ба, мàри злàта бабѝчко, дèка ѝма такво́е лàшко и кой мòжи да го донèси?“ — Ѐми тàмо дèка се мèтлите, тàмо ѝма и самовѝлцко лàшко. Ту̀ку ти да се стóрии пак, кѫ́то по-нàпре, поядѐна и нажелéна и, ако те óпита зàшчо си тàка поядѐна и нажалѐна, да му кà́жиш, зàшчо нèмате самовѝлцко лàшко и той ки донèси. На вечéрата, кóга дóшло дѐтето, чу̀пата стоѐла поядѐна и нажалѐна и, кѫ е опѝта брат му зàшчо е поядѐна и нажалѐна, тàя му рèкла, зàшчо му [3]) куцàло óшче самовѝлцко лàшко. И дѐтето пок кѫ́то и по-нàпре, отѝшло, звѐло и самовѝлцко лàшко и, кѫ го клàле на полѝцата, óшче пòвике му светнàла кѫ́шчата.

Кѫ се научѝле алàйките, òти дéтето се вѫрнало живо и здраво, пак е повикале на бабичката, му дале ошче еден прегач флорини и му рекле: „Злата бабичко! да чиниш, кѫ да чиниш да и загиниш веке тия деца. Бабичката се вѫртила, се сучила, кинисала пак, отишла при чупата и, кѫ се поздравала, му рекла: „Е, мари чупо, келко ошче по-лепа ви се стори кѫшчата со самовилцкото лашко и келко сте вия лепи, ама ошче едночко нешчо ви куца. Сега, мари злата чупо, на вой дȕзен [4]) що го имате и на вая вашча лепина, ако да беше ошче „Гюль Йордана“ (Гюзель Дуня) невѣста на брат ти, кѫто васка и кѫто вашча кѫшча не ки имаше нийде на дунята“. — Ами дека, мари злата бабичко, се наодва Гюль Йордана и кой можи да е донеси?“ — Ба, мари чупо, ами брат ти, що донесе самовилцката метла и самовилцкото лашко, много по-лесно и по-бѫрго ке донеси и Гюль

---

1) Повтором, повторно. 2) Ябълка: ябълко — ъ бълко — ъ лъбко — ъ лѫшко — ъ лашко? 3) имъ. 4) Кѫщна наредба.

Йордана. Туку вечер, кога ке дойди брат ти, ти да стоеш много нажалена и поядена и, кж ке те опита, ти да му кажиш, шчо ки куца и зашчо жальваш, и той ки донеси. Кж дошло на вечерата детето, чупата се сторила тѐлко поядена и нажалена, шчо не сакала и да вечера. Кж е видел брат му, е опитал: „Мари сестро, зашчо си телко поядена и нажалена и зашчо не сакаш да вечераш?“ Тогая сестра му му рекла: „Е, злато брате, келко ни се стори лепа кжшчата со самовилцката метла, со самовилцкото лашко и келко сме лепи ния, ама ошче едночко нешчо ни куца Сега, брате, на вой дȕзен шо го имаме, ако да се ожениш ошче за Гюль Йордана, кжто наска и кжто нашча кжшча не ки имаше нийде на дунята. Тогая брат му му вели: „А, сестро, ти сакаш да ме загинаш на мене! Кой оди за Гюль Йордана, назо[1]) не се вжрнува“. Арно, ама сестра му све намуртена стоела и све му викала на брат му, да оди за Гюль Йордана. Найнасетнинта детето, кж не можило да тжрпи викомите и плакомите[2]) на сестра му, фатило си наружило кончето и, кж се прекжрстило, тжрнало на пжт. Кончето го знаело пжто за Гюль Йордана. Кж вжрвеа шо вжрвеа, дойдоа до две планини, шчо се биеа една со друга и не оставале жива душа да помини преко ни. Кога планините се оделиле, детето му рекло добро утро, кончето литнало и сжлде крайо на пашката[3]) му се скинала тро[4]). Кж отишле ошче по-нака, найдоа една баба, шо си горела фурна и со цицката е метела. Детето му рекло: „поможи Бог, бабичко!“ и е научило со пàна[5]) и траяло[6]) да си е мети фурната. Бабата го благосовила на детето и му дала леп от липȕнки[7]). Детето, кж било гладно, се наяло от той леп, вянало кончето, се прекжрстило и тжрнало на пжт. Кж вжрвеа шо вжрвеа, дойдоа при една река, шо течела сжлде гной и кжрв и нишчо нито пиело, нито се миело от неа. Детето слегло тука

---

1) Назадъ. 2) Виковетѣ и плачоветѣ. 3) Опашката. 4) отъ троха-малко. 5) Единъ прѫтъ съ привързани кърпи, съ помощьта на който метжтъ фурната. 6) Прѫтъ, съ помощьта на който тријтъ фурната. 7) Лѣпешки.

от кончето, му рекло на реката: „добро утро!“ се напило и се измило. Реката застанала и детето вянало кончето, се прекѫрстило и пак тѫрнало на пѫт. Кѫ вѫрвеа шо вѫрвеа, дойдое до едни бричое, шо биле со секойте така-горе. Детето му рекло на бричойте: „добро утро“, бричойте легнае и детето си помина. Кѫ вѫрвеа шо вѫрвеа, дойдое до едно големо полйе покриено сѫлде со люгя[1]) скаменети (мраморосани). Кѫ и вишло детето, се почудило и кончето проговорило: „Е, стопане, отбери сега некоа арна поленка, зашчо от тука нема вѫрнуватйе. — Кѫто шо се скамение сичките други, шо дойдое пред наска, така и ния тука ке се мраморосаме и синарки останиме“. Тогае детето отбрало една висока поленка, слегло от кончето, го фатило за уздата и мижиńчком[2]) сйшчо[3]) можи викнало: „Гюдь Йордано!.... Гюль Йордано!!..“ „Мрамор до колена!!.. викнала Гюль Йордана, Мрамор до колена!!...“ И айде детето и кончето се мраморосале до колената. Сетне детето со сѫлзи на очите викнало пофтором: „Гюль Йордано!.. Гюль Йордано!!“ — „Мрамор до поясо!. Мрамор до поясо!..“ викнала Гюль Йордана, и се сториле мрамор до поясо. Тогоя на детето му текнало за книгата, шо му е имаше дадено овчаро пред умрейнето; си е побарало на силяфо, е извадило и зафатило да е пее. Тогая, сполай му на Госпо, мраморо се тѫрнал и застанала пред него Гюль Йордана, и, от шо била лепа, дури на очи не се пулела. Тогая детето зафатило да му се моли на Гюль Йордана, за да и направи пак люгя тия комейната, шо биле тамо. Гюль Йордана му рекла: „Е, юначе, яс можа да и стора пак люгя, ама тия ке фате да тѫрче по наска и можи и да не стигне и тогая ти ке патиш. Кончето било бѫрзо и литало, за тоа детето и Гюль Йордана, кѫ вянале на кончето, Гюль Йордана си и чукнала рѫците и сичките мраморосани люгя се сториле пак кѫто шо си биле по напре и зафатие да тѫрче по Гюль Йордана и по детето. Кончето све литало и стигнале до бричойте. Сичките люгя, шо тѫр-

1) Люди. 2) Мижешката. 3) Колкото, що.

чае по Гюль Йордана, фатия да вике на бричойте да и запре, ама бричойте му рекле: „не и джржиме, зашчо дур сега никой не ни имаше речено „добро утро“, а тия ни рекое!“ Бричойте, от кжшчо стоеа просто, се превжрнае (легнае) и детето и Гюль Йордана поминае преко ни. Сичките други люгя, шо тжрчае по ни, на тил на глава, поминае преко бричойте, а много и се расекое. Сетне, кж литало, литало, кончето стигнало до реката, шо течела кжрв и гной. И реката, кж и пушчила, му рекла на тия, шо му викае: „Не и запирвам, зашчо никой дур сега не имаше пиено от водата ми, нито се имаше измиено!“ Тогая кончето со детето и Гюль Йордана поминае реката и много отъ тия, шо тжрчае по ни се удавие, а едни поминае. Кончето пак фай да лита, и люгята опче по него тжрчае отъ далеко. Сетне кончето стигнало при бабичката. Люгята пак фатие да му вике на бабата да и здржи, а бабата, кж пушчила кончето со Гюль Йордана и детето, се вжрнала камо люгята шо тжрчае по ни и му рекла: „Не и здржвам, зашчо никой дур сега не ми имаше речено поможи Бог, нито ме имаше научено да си бриша фурната со пана и траяло, нито пак имаше ядено от мой леп!“ Най-насетнинта, кончето кж литало, литало, стигнало при планините, шо се биеа едно со друга. Люгята, шо тжрчае по детето и Гюль Йордана, пак зафатие да вике и му се молеа на планините да и запре и да ни и пушче да помине. Планините, кж и пушчие, се вжрнае му рекое на люгята: „Не и фатваме и ки и пушчиме, зашчо никой дур сега не ни имаше речено „добро утро!“ Тия тро люгя, шо дойдоа при планините, не можеа веке от тамо да помине, и така детето и Гюль Йордана се откинае от душманите. Кончето, кж литнало от планините на еден плюнок си дошло дома со Гюль Йордана и со детето. Сестрата, кж и вишла от радос не можила да проговори и не знасла дека да го клай брат му со невестата.

Кж се научиле по-големите сестри, оти детето се вжрнало живо и здраво и донесло Гюль Йордана, отишле пакъ при бабичката и му дале еден прегач флорини, и му рекле, кжто му велеа по-напре. Бабичката пакъ станала отишла, ама

сега зафатила да вика од надвор, зашчо знаела оти е дома детето. Чупата сакала да стани да види зашчо е вика бабичката, ама невестата—Гюль Йордана—му вели на чупата: „седи, золвичко, яс сом млада невеста, и яс треба да стана.“ И така, на место чупата да излези при бабата, излегла Гюль Йордана. Бабата, кѫ е видела на Гюль Иордана, от лепина шо имала, не можила да му се опули и му рекла, оти та[1]) дойде да е сака на чупата, а не нея. Арно, ама Гюль Йордана и знаела итрошчините на бабата за то'а си го извадила пѫрстено, и бабичката се сторила каменъ. И отсетне люгята седеле на вѫр него. На една неделѝна[2]) си направие свадбата: детето се венча со Гюль Йордана. По свадбата сетне крало викнал детето со Гюль Йордана на гости. На трапезата по големите сестри—алайките—сакае да го утрѹе[3]) на детето и на Гюль Йордана. А Гюль Йордана на место да кѫсни от гозбите, по напре му дала на фѝндето и, кѫ видела оти фиидето се утруло, рекла да се крѐне[4]) тия софри, и сама со пѫрстено си клала най слатки гозби. Кѫ се наяле и кѫ се напиле, свичките фатиле да прикажве и да пее. Най-насетнина редо дошѫл и на Гюль Йордана. Гюль Йордана му вели на крало, оти ки при кажи нешчо, ама сичките да се собере и да е чуе. По кралова повелйа, свички се собрае, дури и алайките. Тогая Гюль Йордана зафати да прикажва све, шо се старило со тия трите сестри, шо и звел крало и за децата, шо и родила най-малечката сестра. Най-насетнината Гюль Йордана се вѫрнала и му вели на крало: „Е, крало, тая шо е закопана до пясо на бонишчето, тая го има родено лепото чупе и вое лепо дете, шо ми е сега мое мѝмче[5]). Ама тия кучки алайките сакае да и загине децата. Децата не загинае, и от много бели, що му дойдое на главата куртулисае.“ Тогая, по кралова повелйа, е откопае жената от бонишчето и царо е зве за жена, и си и викна децата на сарайте. А пакъ на тия кучки алайките, по големите сестри и викнал крало и му ре-

1) Тя. 2) недѣленъ день. 3) Отровѫтъ. 4) Дигнѫтъ. 5) мѫжъ.

кжл: „Е, що сакате вия: слуга да служите, или свешча да светите?“ На ни му се мнеше[1]) свешчи да джрже е поарно, за то'а рекоа: „свешча да светиме! “Тогая, по кралова повелйа, и намазае со катранъ и лой и и запалие да свете три дной и три вечери. По неколко дной крало умре, и детето се сторило крал, а Гюль Иордана—кралица.

Я. Г.

ПѢСНИ ПО ГОВОРА ВЪ БОБИЩА.

Я де гре́ди Ла̀зара
Со кри́вото мага́ре,
То̀вар би́сер посѐше,
Свите чупи дава́ше:
Свѐки чу́па и нѝза,
На танча̀рка[1]) две нѝзи.
На пашка́рче[2]) не сти́гна.
Цѝкна пашка́рче да пла̀чи:
„О́й лѐле, лѐле, до Бога!
Кж ки си о́да дур до́ма,
Кж ки му ка́жа на та̀тко,
Кж ки му ка̀жа на ма̀йка,
Кж ки му ка̀жа на бра̀тя?“
--Мѫ̀лчи ми мѫ̀лчи моми́чко!
Яс па ке до́йда отна̀пре[3]),
И ки ти да̀да две нѝзи.“

Ма̀ро ле, месечѝно ле!
Лѐпо да грѐеш вечѐра.
О́ти ки вѫ́рве лаза̀рки,
Да н' си и бѫ́рке сайте
Са̀ите и конду̀рите.

Белѐза лу̀до, белѐза:
Белѐза мо̀ма от сѐло,
Белѐза ѧ́вор на го̀ра,
Белѐза о́вен от ста̀до,
Белѐза ѧ́мбар пченѝца
И дру́ги ѧ́мбар флорѝца,
Белѐза вѝно кори́то,
Белѐза бо̀чка раки́я.
Оти́де лу́до, отѝде,
Отѝде чу́жа чожѝна
Сто́ри ма̀лко, сто́ри мно́го
Ма̀ло мно́го три годи́ни
Мо̀мата му е юзвѐа,
Явор на го́ра секо̀а.
Овен на ста́до неко̀я
ѧ́мбар пчени́ца ядо́я
И дру̀ги ѧ́мбар флорѝца.
Вѝно кори́то испѝя.
Бо̀чка ракѝя слугае[4]).
Си до̀йде лудо, си до̀йде.
Понаѧ́ден понажа́лен,
Оти́де та́тко кра̀й него,
Лу́до на татко не збо́рва.

---

1) Чинѣше им се: отъ мьнѣти сѧ.

1) Която води танеца, хорото. 2) Която е на опашката на хорото, на края: 3) до година. 4) Служили съ нея гоститѣ. та се свършила.

Оти́де ма́йка при нѐго,
Лу́до на ма̀йка не збо́рва.
Оти́де сѐстра край нѐго,
Го спи́та, го распи́та:
„Що си, бра́те, понаѧ̀ден,
Понаѧ́ден, понажа̀лен?“
На сѐстра му му зборва̀ше:
„Ма̀ри сѐстро, мѝла се́стро!
Тѐбе пра́во ке ти ка́жа:
Мо́мата ми е юзве́а
Явор на го̀ра секо́а и т. н.

--„Ой ти, бра̀те, ми́ли бра̀те!
Мѫлчи бра̀те не пла̀чи:
Па дру́га мо́ма от сѐло,
Па дру́ги ѧ́вор на го́ра
Па дру́ги о́вен от ста̀до,
Па дру́ги ѧ́мбар пчени́ца,
Па дру́го ви́но кори́то,
Па дру́га бо́чка раки́я,
Сполаѝ те́бе, лу́до мла́до,
Те́бе бре́ неженѐто!

Я. Г.

ЕДНА РАСХОДКА ПО СОЛУНСКО.

Природата богато е надарила много мѣста отъ Османската Империя и съ красота, и съ плодородие. Азъ видѣхъ мѣста богати по плодородието си и дивни по красотата си и искамъ поне отъ части да запознаѫ читателитѣ съ тѣзи красиви мѣста.

Излѣзохъ отъ Солунъ, минѫхъ прѣзъ Енидже Вардарь, Воденъ, Негушъ, Беръ и се върнѫхъ въ Солунъ.

I.

Енидже Вардарь (Пазарь).

Енидже е далечъ отъ Солунъ до 50 километра на с. отъ него. 15 километра далечъ отъ Енидже на с.-з. се възвишаватъ послѣднитѣ скали на Паякъ планина. Мѣстностьта отъ Солунъ до Енидже е плоска равнина, която се отличава съ богатото си плодородие. Тукъ се обработва жито, ячменъ, овесъ, памукъ, сусамъ и кукурузъ. На всѣкѫдѣ се раждатъ добри любеници и дини. На пѫтя сѫ българскитѣ села Дудуларе, Еникюй и Топчилово. Послѣ иде Вардарь, който се е отдѣлилъ вече отъ желѣзната линия и бърза кѫдѣ морето съ едно направление отъ с.-з. къмъ ю.-и. На Вардарь има ханъ и мѣстото се нарича Галикъ. Споредъ прѣданието тукъ е било селото Галикъ, отъ което по-сетнѣ сѫ се образува-

ли Пазвантово и Галичникъ. Мостътъ е дървенъ. Тукъ е половинъ пѫтя за Енидже.

Отъ Вардарь до Енидже забѣлѣжително мѣсто е изворътъ на старата Пела. На мѣстото на Пела е сега българското село Постолъ съ 70 кѫщи то; е далечко отъ пѫтьтъ. Изворътъ, за когото бѣ думата, е обиграденъ съ стѣни, дава хубава студена вода за уморенитѣ пѫтници. Отъ тукъ до Пàзарь*) е плодородно поле само. Селата се далечъ отъ пѫтя.

Пàзарь се дѣли на двѣ части: долня и горня. Долната часть е на равнище. Тукъ минува пѫтьтъ за Воденъ. Тукъ е чаршията, послана съ обикновенъ калдъръмъ. До чаршията се издигатъ остаткитѣ отъ единъ старъ . . . . Сарай. Надъ чаршията се почва хълмисто мѣсто, усѣяно съ махлитѣ на Енидже. Испърво идѫтъ мухамеданскитѣ улици, послѣ на върха на хълмътъ сѫ християнскитѣ кѫщи. Това е горния край на градътъ.

На югъ или малко на ю.—и. отъ Енидже се намира Пáзарското блато. То не е нито сѫщинско блато, нито пакъ езеро. Блáто не е, защото водата му се движи. Въ него се влива рѣката Меглешница, която извира изъ Мегленско и прибира въ себе си Воденската рѣка, която извира изъ Дурла пл., 20 кил. надъ Воденъ, и Голѣма рѣка, която извира при селото Бразилово при Капеилевитѣ скали. Въ това блато идѫтъ водитѣ на р. Арапица, която извира изъ Дурла, 5 километра надъ Негушъ и р. Балъджи, която иде отъ Паякъ пл. Пазарското блато се излива чрѣзъ рѣката Караазмакъ. Тази рѣка се съединява съ Вардарь на 5 километра до морето. Тукъ е българското село Юнчий отъ 300 кѫщи.

То не може да се нарече езеро, защото е плитко и е покрито съ трѣви.

Пàзаръ е новъ градецъ. Той е билъ заселенъ само съ мусулмани. Българитѣ отъ селата почнѫли въ послѣдни врѣмена да се засѣлватъ въ Пàзарь. Сега тукъ има до 12-13

*) Енидже е извѣстно на всичкото околно население подъ името **Пазарь**.

хиляди жители, отъ които $^2/_3$ сж мухамедани, осталитѣ българи.

Въ околностьта на Ениджe има село Ветхи Пáзарь. Прѣди врѣме то е било главното село въ ония мѣста. Въ него е ставалъ пазарьтъ. Когато Ениджe-Вардарь се подигналъ на касаба, то пазарьтъ се прѣнесълъ въ него, а съ това и името **Пазарь** се прѣнесло на Ениджe, а стария центъръ получилъ името Ветхи пазарь.

Ениджe-Вардарь е каймакамлжкъ. То има подъ себе си около 70 села, отъ които 6 сж мухамедански, три смѣсени, едно ромжнско (Ливада съ 500 кжщи) и осталитѣ сж български. Половина отъ тѣзи села не брояхъ повече отъ по 30—40 кжщи. Но-голѣмата часть сж чивлици. Селенитѣ работятъ земята съ своя си добитъкъ. Когато храната се прибере отъ полето, то се отдѣля отъ общия купъ испърво десетакътъ, послѣ се отнима сѣмето, което е на господарьтъ и осталото се дѣли на половина. Добитакътъ е собственность на селенитѣ; за дѣто го пасжтъ по господарската земя, тѣ плащатъ по нѣщо. Отъ градинитѣ и отъ плодовититѣ дървета се ползуватъ селенитѣ сами. Лозя дѣто има, тѣ сж посадени на частна селска земя. Ако селенинътъ нѣма борчъ, той може да се прѣсели на друга земя. Господарьтъ може тъй сжщо да отмахне селянина отъ земята си.

Главния поминъкъ на населението е земледѣлието. Работи се най-много жито, послѣ иде ячменъ, овесъ, кукурузъ, сусамъ, памукъ и бостани. Най-голѣмата търговия се прави съ житото и ечмена, които се искарватъ въ голѣмо количество на вънъ. Орисъ се работи само въ селото Въдрища; то се пои отъ р. Балъджа, която извира отъ Паякъ пл. и се влива въ пазарското блато. Сусамътъ се събира отъ селата въ Пазарь, дѣто се прѣработва въ четире масларници. Както въ Ениджe, тъй и въ много села се обработватъ лозя. Вино се получава много хубаво, нъ служи само за мѣстното потрѣбление. Памукъ на всѣкждѣ се обработва въ малко количество. По цѣлата каза се развъждатъ свилени буби въ малко количество. Мнозина се занимаватъ съ плетение рогозини. Папурътъ за това се рѣже отъ Пазарското блато. Отъ

блатото се лови много риба и се продава въ Солунъ, Воденъ, Негушъ и по селата.

Въ Енидженско се раждатъ прочути любеници. Най-добри ставатъ въ селата: Оризарци, Пабакево и Ашакларе.

Въ духовно отношение Енидже-Вардаръ е подъ воденския владика. Всичката каза е още подъ вѣдомството на Патриаршията. Около $^1/_3$ отъ българското население въ Пазарь прие минжлата година унията. Униятитѣ иматъ своя църква и училище, гдѣто се обучаватъ на българска грамота около 80—90 дѣца. Униятитѣ иматъ два свещенника и единъ учитель. Въ гръцкото училище има 3 класса.

Повече отъ половина селата иматъ църкви. Въ всичкитѣ църкви се чете исключително гръцки.

Нито въ Енидже, нито въ казата му има гърци и населението неотбира други езици, освенъ български и турски, исключая Ливада, дѣто се говори влашки.

II.

Воденъ.

Воденъ се намира на около 30 километра далечъ на сѣверъ отъ Пазарь. Пѫтьтъ утива прѣзъ равнина, минува се р. Меглешница. Селата сж далечъ отъ пѫтьтъ. Когато вече пѫтникътъ е на 5-6 километра до Воденъ, прѣпрѣчва му се на пѫтя единъ ридъ отъ Караманскитѣ височини. Като се заобиколи този ридъ, прѣдъ очитѣ на пѫтника отведнжжъ блѣсва една величественна картина. Една раскошна долина гледашъ прѣдъ очитѣ си, покрита само съ ливади и градини. Каква богата растителность! Плодовити дървета отъ сичкитѣ видове, прѣкрасно обработени черничеви градини, сочна растителность—сичкото издава една дивна арома. Прѣзъ долината се вие Воденската рѣка. Това е прочутата Воденска долина, заобиколена отъ двѣтѣ страни съ не високи ридове.

На сѣверния край на тази долина гордо стои една прѣкрасна тераса, висока до 150 метри. Това е отвесна скала, чудно накитена съ растителность. Има видъ на полукржгъ, подпрѣна е съ двата ридове, които обикалятъ долината. Окото още не може точно да схане всичко, що се мѣрка прѣдъ

него. Колкото повече пѫтникътъ се приближава, толкозъ повече картината става ясна прѣдъ погледътъ му, толкозъ повече той се обайва отъ красивото. Изначало видишъ само 3-4 бѣли, извити линии по-между растителностьта, които като че ли се движатъ по стѣнитѣ на терасата. Тѣзи линии постепенно се увеличаватъ, и когато слънцето склони да захожда, а ти си на $^1/_2$ километъръ прѣдъ височината, ще видишъ какъ чудно движущитѣ се бѣли линии се прѣобръщатъ въ дивни водопади. Бучи вадата, бие се отъ скалата, пѣни се, вада нѣма вече, а само пѣня, и тая пѣня съ шумъ пада въ подножието на канарата. Това не е на едно мѣсто. На три мѣста пада водата отъ Воденската рѣка отъ тая красива тераса, събира се послѣ въ едно и бърза да достигне Мъглешница.

По вѣнецътъ на полукрѫжната тераса сѫ наредени кѫщата на Воденъ. Да ли знаѣтъ обитателитѣ на тия кѫщя, че тѣ притежаватъ единъ редъкъ даръ на природата, единъ чуденъ изгледъ! Колко красиво щѣше да бѫде, ако по вѣнецътъ, намѣсто кѫщя, се простираше една широка улица, украсена съ единъ два реда сѣнчасти дървета.

Като възлѣзешъ на терасата и погледнешъ на долу, още по-красива ти се прѣдставлява долината. Рѣката се вие като змия изъ нея, която се види само тукъ-тамъ, защото е обиколена съ гѫсти дървета, на които клонетѣ се сплитатъ надъ водата.

Тука не сѫ свършватъ красотитѣ на тая благословенна мѣстность; менъ ми се струва, че това е единъ измежду най-красивитѣ жгли на Европа. Отъ Воденъ на сѣверъ се разполага една друга картина, която въ нищо не пада по-долу отъ прѣднята. Това е пакъ долината на Воденската рѣка. Нищо друго не виждашъ, освѣнъ богата зеленина, раскошни ливади, градини потѫнали въ сѣнки отъ листнатитѣ дървета. Отъ едната и другата страна ридове усѣяни само съ лозя и черничеви градини. Четири километра — се тая хубость. Не ти се иска да се отстранишъ! И на краятъ на тая градина тържественно се издига още една тераса. Това е „Висъ“, по който буйно пада Воденската рѣка въ два водопада. Висъ

е по насамъ отъ Воденската тераса, но е толкози красивъ, колкото е и тя, и най-сетнѣ отгорѣ на Висъ е селото Кладово.

Това е горѣ-долѣ Воденската долина, въ която цвѣтята цъвтѫтъ 10 мѣсеци прѣзъ годината.

Воденъ брои до 12 хиляди жители, отъ които $^2/_3$ мусулмани, останалитѣ българи. Градътъ се кръстосва съ тѣсни, криви улици. Всичкитѣ сѫ послани съ обикновенъ калдърмъ. На всѣкѫдѣ изъ града тече вода, за това улицитѣ сѫ чисти. Каманетѣ се бѣлѣѫтъ. Кѫщята сѫ на гѫсто построени, дворове почти нѣма, освѣнъ въ мухамеданската часть на градътъ. Нѣма въ Воденъ ни една гърцка, ни една влашка фамилия. Чистъ български елементъ. Всичкитѣ кѫщи иматъ широки прустове и широки стаи, нарочно направени за хранение на свилени буби.

По-малко отъ половината на християнското население признава Екзархията, другитѣ още сѫ подъ вѣдомството на Патриаршията. Има една българска черква, мѫжко училище съ 4 отдѣления и 3 класса и дѣвическо съ 4 отдѣления и 1 классъ.

Гъркоманитѣ иматъ 2 черкви, едно добрѣ уредено 3 классно мѫжко училище и дѣвическо само съ 4 отдѣления. И двѣтѣ общини иматъ забавачници. Градскитѣ училищни здания, както и общинската касса, сѫ останѫли въ рѫцѣтѣ на Патриаршескитѣ българи. За това се води още процесъ.

Воденъ е каймакамлѫкъ. $^3/_4$ отъ селата му сѫ заселѣни съ българи. Само 7—8 села признаватъ Екзархията.

(Продължава се)

В. Кѫнчовъ.

ПРИСАЖДАНИЕ (Хашлама).

(Продължение отъ Книжка I).

Присаждание на процѣпъ върху коренъ. Това присаждание се практикува на пролѣть върху луковицитѣ на нѣкои растения или върху нѣкоя часть на коренътъ. (Индийски ясминъ, или шебой на дърво и пр.).

Зима се една младочка още не затвърдѣла и се изрѣзва въ форма на клинъ. Въ сѫщото врѣме се изрѣзва и едно отверстие върху една часть на коренътъ или луковицата и въ туй отверстие се вкарва калемътъ, тъй щото добрѣ да прилѣпни. Този коренъ или луковица, заедно съ калемътъ внимателно се туратъ въ една саксия пълна съ пръсъ и покрита съ стъклень калпакъ или съ проста паница; калпакътъ се поотдува лека по-лека, когато почне да се развива и расте присадътъ. Когато вече присадътъ се хване и нѣма отъ що да се страхуваме, тогава го заравяме съ саксията въ земята на сѣнка и чакаме благоприятно врѣме да го посадиме на отворена земя. Георгината (ялдъзътъ), кичестия тринадафилъ, брашлянътъ и камилякътъ (слѣзътъ) можемъ да присаждаме по този начинъ.

Английско присаждание. — Майката и калемътъ, които иматъ горѣ-долу сѫщата дебелина, се изрѣзватъ въ форма на четалчета, тъй щото двѣ клинчета гледатъ на горѣ (фиг. 9). Когато калемътъ се постави върху майката, клинчетата трѣбва добрѣ да се захапѫтъ и да прилѣпнѫтъ едно до друго. По този начинъ се овеличаватъ площитѣ на съприкосновението. Това присаждание е сгодно за дърветата съ тънки стебла.

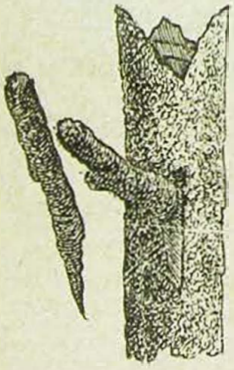

Фиг. 9.

Странични присаждания. Тѣ не изискватъ изрѣзване на майкитѣ; посрѣдствомъ тѣхъ можемъ да снабдимъ едно дърво съ клони или да замѣнимъ старитѣ съ нови. Понеже мъзгата се стрѣми да се искачва винаги въ горната часть на майката, по тази причина това присаждание се сполучва доста мѫчно. За да имаме успѣхъ, трѣбва да гледаме, щото по на широко да се допира калемътъ до бѣлината на майката.

Върху една страна на стеблото или на клонътъ се правѫтъ двѣ рѣзки въ форма на **Т**, (фиг. 10) сѫщо както се прави и при прпсаждането на щитче. На върхътъ на **Т** се отрѣзва една часть отъ кората, та се образува овална гола часть. Съ помощьта на широката часть на ножчето за присаждание се повдига кората отъ всѣкоя страна и между у-

стнитѣ, които образува повдигнатата кора се намиста долната часть на калемътъ, който е изрѣзанъ въ форма на дълъгъ клинъ: слѣдъ това присадътъ се прѣвързва и се намазва съ восъкъ за присаждание. Тази операция трѣбва да се прави прѣзъ пролѣтьта. Когато присадътъ захване да образува своята пѫпка можемъ да му дадемъ каквото направление искаме.

Фиг. 10.

Понтоаското присаждание състои въ намѣстването на една издънка въ единъ рѣзъ, направенъ въ самата пазва на единъ листъ (тамъ гдѣто листътъ се прилѣпва за дървото). По този начинъ могжтъ да се присаждатъ протокалитѣ и по-голѣмата часть отъ дърветата, които служжтъ повече за украшение.

Присаждание на корона. Това присаждание е удобно за стари дървета, подмладени чрѣзъ окастревание, които искаме да снабдимъ съ нови клони. То се практикува на пролѣть, когато мъзгата е въ най-голѣмата си сила. Филизитѣ за присаждание се избиратъ отъ клоньетѣ отъ послѣдната мъзга, изрѣзватъ се въ форма на турско перо само отъ едната страна. На площьта на равно отрѣзаното стъбло ще набодемъ калемитѣ по слѣдующия начинъ: направяме единъ клинъ отъ яко дърво; набиваме клинътъ между кората и бѣлината на дървото на 10—15 сантиметра дълбочина, послѣ го изваждаме и вмѣсто него пъхваме калемътъ, тъй щото добрѣ да прилѣпне до бѣлината. По такъвъ начинъ набодваме нѣколко калема околовърстъ, между кората и бѣлината на стъблото (фиг. 11). Тази операция може да стане и по другъ начинъ: намѣсто да отдѣляме кората отъ бѣлината посрѣдствомъ клинътъ, ний можемъ да я разцѣпимъ и, слѣдъ като повдигнемъ двѣтѣ ѝ устни на лѣво и на дѣсно, туряме въ пазвата калемътъ, слѣдъ което добрѣ прѣвързваме.

Фиг. 11.

Присаждание на ладийка. Това присаждание се практикува почти изключително върху лозата, било за облагородяването ѝ, било за да я снабдимъ съ пръчки въ тѣзи мѣста, гдѣто е липсена отъ тѣхъ. Расцепваме майката продължовато. Земаме и изрѣзваме отъ една лоза едно клинче въ форма на ладийка фиг. 12), която, като втикнемъ въ цепътъ, хубаво да се намѣсти. Отъ двѣтѣ страни на ладийката кората трѣбва да се запази и като намѣстимъ ладийката, кората ѝ да спада съ кората на майката. На една страна на ладийката трѣбва да има една добрѣ развита пъпка. Намазваме тогава съ восъкъ за присаждание, безъ да има нужда отъ прѣвързване.

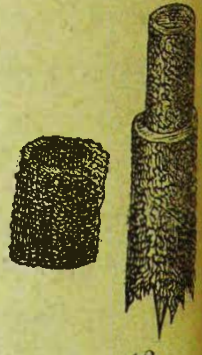

Фиг. 12.

Присаждание чрѣзъ пъпки. Присаждането на пъпки състои въ изрѣзването на една часть кора, снабдена най-малко съ една пъпка, която кора ся прилѣпва на сѫщото дърво, отъ което сме я изрѣзали или на друго нѣкое.

Когато тая кора е изрѣзана въ форма на пръстенъ, тогава присаждането се нарича *на свирка*; въ противенъ случай, то се нарича *на щитче.*

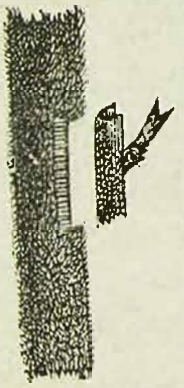
Присаждание на свирка. При присаждането на свирка майката и калемътъ трѣбва да иматъ сѫщата дебелина. Отрѣзва се върха на майката и подъ отрѣзската ся обѣлва една пръстенъ отъ кората, дългъ отъ 4 до 6 с. м. Върху клонътъ, отъ когото искаме да земемъ пъпкитѣ, правимъ множество хоризонтални зарѣзи на растояние отъ 3 до 4 с. м.и, като завъртимъ малко, изваждаме кората тъй както, кога правимъ отъ върба свирка. (Фиг. 13). Получаваме отъ кората нѣколко пръстена, на всѣки отъ които трѣбва да има една или двѣ пъпки. Сега отъ тъй направенитѣ пръстени изберамe този отъ тѣхъ, който най-добрѣ може, да прилегне на майката. Понеже този пръстенъ е по-късъ отъ обѣлената часть на майката, то, за да не би подъ влиянието на мъзгата

Фиг. 13.

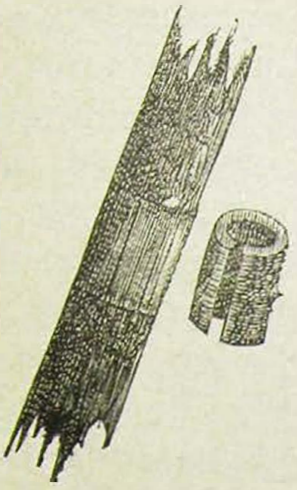
се измѣсти, насичаме оголената часть на майката, която стърчи надъ пръстенътъ и по този начинъ не позволяваме на пръстена да се измести. Това присаждание се практикува на пролѣть, когато сокътъ е най-изобиленъ: то е сгодно, нъ става бавно; практикува се прѣмущественно на дървета съ дебела кора, като: кестенитѣ, смоквитѣ, черницитѣ, орехитѣ и пр.

Присаждание чрѣзъ слѣпване на кората. Когато майката и калемътъ нѣматъ сжщия диаметъръ, обѣлваме една часть отъ кората на майката и на обѣлното мѣсто намистаме една корица съ пжпка (фиг. 14), която има сжщата голѣмина; при това гледаме щото кората добрѣ да прилѣпне.

Фиг. 14.

Присаждание на пръстенъ е единъ видъ присаждание на свирка, което съ прѣимущество може да замени присаждането на щитче съ *спяща пжпка*. Това присаждание се практикува прѣзъ Августъ, безъ да се отрѣзва главата на майката, нито пакъ върхътъ на калемътъ. Нужно е и майката и калемътъ да иматъ горѣ-долѣ еднаква дебелина. Върху всѣка една отъ тѣхъ правимъ два околовръстни зарѣза, еднакво отдалечени по-между си по такъвъ начинъ, щото обѣленитѣ части отъ кората да иматъ сжщата дължина. Отъ една до другия зарѣзъ върху майката и калемътъ направяме трети перпендикуляренъ зарѣзъ и чрѣзъ едно завиване на кората съ ржка, отдѣляме и двата пръстена фиг. 15. Пръстенътъ, който е назначенъ за калемъ, трѣбва да има двѣ пжпки; поставяме го на мѣстото, дѣто обѣлихме пръстена отъ майката, като внимаваме, щото калемната кора добрѣ да съвпадне по всичката си дължина съ обѣленото мѣсто на майката. Ако пръстенътъ на калемътъ е малко нѣщо широкъ, то за да го стѣснимъ, изрѣзваме единъ продълговатъ ширитъ отъ кората му. Ако напротивъ е много тѣсенъ, тогава гле-

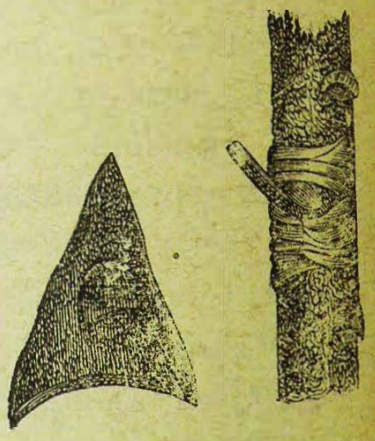

Фиг. 15.

даме да запазимъ върху нѣкое мѣсто на майката, лишено отъ пжпка, една часть отъ кората, която запълнява тъкмо разликата.

Присаждание на щитче. Присаждането отъ този видъ, както и на процѣпъ сж въ най-голѣмо употрѣбление. Присаждането на щитче приляга най-добрѣ за розитѣ и дърветата, на които плодоветѣ сж съ костилка. То може да се практикува съ *жива пжпка* отъ втората половина на пролѣтьта до Юлий м., или пакъ съ *спяща пжпка* слѣдъ половината на лѣтото въ врѣме на втората мъзга. Главното нѣщо е щото пжпката на щитчето да бжде здрава и доста силна, за да може да се храни сама по себѣ си, до като сокътъ на майката и доде на помощь.

Присаждание на щитче съ жива пжпка длъжи названието си на това, че пжпката е назначена да се развие тутакси. Нейното развитие ся улеснява, като ся отсече всичката часть на майката надъ една пжпка надъ калема. Тази пжпка може да се скастри чакъ когато се види, че операцията е сполучена. Тази единственна пжпка, която се оставя надъ калемътъ има за цѣль привличанието на сокътъ (oeil d'appel). Това присаждание може да се практикува отъ м. Май до м. Юлий. Щитчето състои отъ една часть кора, изрѣзана въ форма на гербъ (фиг. 16), по която причина му е дадено и туй название. На срѣдата на щитчето трѣбва да има една добрѣ запазена и добрѣ развита пжпка. Изрѣзватъ го въ видъ на продълговатъ трижгълникъ или гербъ; на отдолната часть може да има единъ тънъкъ пласть отъ дръвесината. За гербъ се избира кора отъ срѣдата на клонитѣ, понеже пжпкитѣ, находящи се на долната часть на клонитѣ, сж много сухи, а тѣзи на горнитѣ части сж много голѣми. За да се обѣли гербътъ, който е вече изрѣзанъ, държимъ клонътъ съ лѣвата си ржка, а ножчето за

Фиг. 16.

присажданае съ дѣсната, съ помощьта на което внимателно отдѣляме кората. Слѣдъ това обрѣщаме гербътъ да видимъ да ли е добъръ.

Най-важното при тази операция е да внимаваме щото пжпката да не е куха отдолу, сир. да не е отдѣлена вжтрѣшната ѝ часть, а да е пълна. Ако отвжтрѣ пжпката е праздна, гербътъ не струва. Изваждаме щитчето съ помощьта на острото ножче. Ако съ кората на щитчето е отрѣзана и дървесината, ний прѣдпазливо я отмахваме. Сега за да поставимъ щитчето, правимъ на кората на майката двѣ рѣзки, тъй щото да образуватъ едно **Т**. Съ помощьта на ножчето полека повдигаме кората, за да я обѣлимъ отъ дръвесината на майката. Когато кората е повдигната отъ всѣка една страна на **Т**, тогава вкарваме подъ бърнитѣ му щитчето, което деликато хващаме за запазената часть на опашчицата му, защото, прѣди да употрѣбимъ това щитче, ний трѣбва да се постараемъ да го освободимъ отъ листата на пжпката, като ги отрѣзваме отъ опашкитѣ безъ да расклатимъ пжпката. Запазва се само една часть отъ опашката на долната часть, на която да има една тънка покривка отъ дръвесината. За тази опашка, ний трѣбва да хващаме щитчето безъ да пипаме пжпката. Сега го вкарваме подъ кората по начинъ, щото, освѣнъ пжпката, всичко да бжде покрито горѣ-долу отъ кората. Ако щитчето е доста дълго, ний му отрѣзваме горната часть тъкмо на равна височина съ хоризонталната врѣзска на майката. Слѣдъ това ний го загрѣщаме съ двѣтѣ бърни на **Т**; съ помощьта на двата голѣми пръста здраво налягаме и отъ двѣтѣ страни на пжпката, безъ да бутнемъ послѣдната. Слѣдъ това прѣвързваме присадъть, като се стараемъ да не покриемъ пжпката, която винаги трѣбва да бжде свободна. Въ случай, че нѣмаме на ржка восъкъ за присаждание, ний можемъ да покриемъ присадъть съ малко пръсть и неженъ мъхъ, слѣдъ което прѣвързваме; за прѣвръзки можемъ да си послужимъ съ груба вълнена прѣжда, която овиваме нѣколко пъти около калемътъ. На всѣки случай трѣбва добрѣ да се внимава да се не покрие пжпката. Врѣзкитѣ могжтъ да се правжтъ и въ противопо-

жна смисъль, като обърнато ⊥; тази метода е даже прѣдпочтителна за присаждането на пролѣть, защото не позволява пристжпътъ на дъждътъ. Присаждането на щитче, както и на пжпка, се практикува обикновенно върху млади дървета (фиданки). При присаждането на по-голѣми дървета, прибѣгваме пжпката на клоновѣтѣ имъ. Не трѣбва да забравяме, че най-доброто врѣме за присаждание е зарань и надвечерь, а не по обѣдъ, когато врѣмето е много горѣщо, защото пжпкитѣ лесно изсъхнуватъ. Съ пжпка се присаждатъ: трендафилъ, праскова, бадемъ, зарзалия (кайсия), портокалъ. Съ пжпка могжтъ да се присаждатъ: сливи, вишни и череши, стига само да бжджтъ млади фиданки (1—2 годишни), защото тогазъ кората имъ е най-сгодна за тази цѣль. Орехъ, праскова и кестени се присаждатъ исключително съ пжпка.

Изобщо съ пжпки и клони могжтъ да се присаждатъ растения отъ единъ видъ, или поне най-сродни. Практиката е показала, че можемъ да присаждаме бадемъ на дуня, праскова на слива и бадемъ, ябълка на дуня, вишна на череша, кайсия на слива, дуня на круша, круша на глогъ, на дуня и на мушмула; череша на череша, мушмула на глогъ и на круша, слива на слива и др. Най-напрѣдъ присаждаме тѣзи растения, които иматъ костилка, по слѣдующия редъ: испърво черешата, послѣ вишната, кайсията, праскovата и сливата, слѣдъ туй *ябълчнитѣ растения*, като почнемъ отъ крушата, послѣ мушмулата, дунята и най-сетнѣ ябълката. Както различни видове овощия могжтъ да се присаждатъ върху едно дърво, така сжщо можемъ и разни видове трендафили да присадимъ върху едно и сжщо стъбло.

Присаждание на двойно щитче. Това присаждание е много сгодно за да се ускори размножението на младитѣ дървета край зидоветѣ. То се състои отъ двѣ щитчета, поставени на двѣтѣ срѣщуположни страни на майката. Начинътъ на присаждането е сжщиятъ.

Присаждание на четвъртито щитче се различава отъ горнитѣ два вида присаждание по това, че тукъ щитчето е четвъртито, а не като трижгълникъ. За да го туримъ подъ кората на майката, ний я врѣзваме тъй, щото двѣ паралел-

ни рѣзки на растояние два сантиметра, да се съединятъ с трета рѣзка по срѣдата: ⊢⊣. Сега се повдигатъ двѣтѣ поло вини, които се образуватъ и се полуотварятъ, като два ка нака на прозорецъ, като оставимъ дървесината на открито Върху тази дървесина се туря щитчето, снабдено съ една пжпка и една часть отъ опашката; слѣдъ това се загръщ отъ повдигнатата кора, и операцията се довършва по сжщи начинъ, както се каза при щитчето като трижгълникъ. По благоразумно е щото коритѣ да се поизрѣзватъ въ срѣдата за да се стори мѣсто на пжпката. Скорото капване на опаш ката показва, че присаждането е сполучило, слѣдъ което можемъ да пораслабимъ малко връзкитѣ.

Присаждание на щитъ съ спяща пжпка. Това присаждание се нарича така, защото присадътъ заспива слѣдъ операцията и се развива чакъ на слѣдующата пролѣть. Въ то-ли врѣме, когато се искаструва майката надъ присадътъ, ако присаждането е имало за цѣль да образува едно продължение; но ако присаждането е било направено съ цѣль да образува само единъ клонъ, въ такъвъ случай присаждането на щитче съ *спяща пжпка* позволява да се не искаструва майката. Често пжти присаждаме на *щитче съ спяща пжпка*. Когато искаме да снабдимъ съ единъ клонъ нѣкоя часть на растението, гдѣто е нуженъ, било за симетрията на дървото, или пакъ за новото образуване върхътъ на нѣкой клонъ повреденъ случайно. Най-сетнѣ, по сжщия начинъ присаждаме и цвѣтни пжпки върху такива дървета, които късно завързватъ. Намѣсто щитчето да е снабдено съ обикновенна пжпка, то бива снабдена съ цвѣтна пжпка. Тази операция трѣбва да се прави отъ м. Августъ до Септемврий най-късно, за да има още достаточно мъзга за срастването на калемътъ съ майката. То става по сжщия начинъ както и онова на *жива пжпка*.

КРАЙ.

ЛОЗАРСТВО И ВИНАРСТВО.

(Продължение отъ книжка I).

Подиръ буйното врѣние начева *тихото врѣние*, което прѣвръща останжлата захарь въ шпиртъ; то върви тихо и се протака дълго врѣме.

Слѣдъ като се свърши и второто врѣние, начева се *съзрѣването* на виното. Виното става сé по-вече и по-вече бистро и ясно, добива хубава мерись или букетъ, и става пивко и трайно.

Ссждоветѣ. Прѣди всичко трѣбва да споменемъ нѣщо за ссждоветѣ, въ които се сипва, прѣсипва и ври виното. Обикновенно ссждоветѣ се правятъ отъ сухо горунйово (джбово) дърво. Ссждоветѣ трѣбва винаги да се пазятъ много чисто; ако ссждоветѣ сж нечисти, тѣ често развалятъ виното. Особенно трѣбва да се пазятъ ссждоветѣ отъ плѣсень и отъ вкисване. Всичкитѣ сждове трѣбва да бждятъ отъ дърво. Намѣсто котли за прѣливание, да се употрѣбляватъ ведра. Намѣсто тенекиени хунии—да се употрѣбляватъ дървени. Металическитѣ ссждове трѣбва да се избѣгватъ, защото много често киселинитѣ отъ виното растварятъ желѣзото и бакърътъ, а тѣзи раствори не сж добри за виното. Прѣди всѣко сипване на вино трѣбва ссжда да се испари съ врѣла вода нѣколко пжти. Налива се врѣла вода въ ссждътъ и се запушва враньтъ (отверстието). Понѣкой пжть се спускатъ горѣщи камъни въ водата. Измиването се повтаря два-три пжти, до като водата не мерише вече на плѣсень. Най-сетнѣ се измива съ хладна вода добрѣ ссждътъ и се накади (напуши) съ симпуръ (сѣра, кюкюръ). Ако сждътъ е отворенъ, то той се извръща на долу съ устата, тура се подъ устата му единъ ссждъ съ разгорени вжглища, посипани съ симпуръ. Пáритѣ на симпура убиватъ съвършенно плѣсеньта. Ако ссждътъ е затворенъ, то може да сж върже паница съ тель, да се турятъ въ нея вжглища (разгорени) и симпуръ, сетнѣ да се спусне паницата прѣзъ врана на дъното на ссждътъ, па да се запуши врана. Слѣдъ каденето паницата се истегулува съ тельтъ, краятъ на когото стои вънъ. Кога се кади

ссждъ съ симпуръ, трѣбва да се внимава да не остане отъ симпурътъ въ ссжда и подиръ кадението добрѣ да се измие.

Новитѣ ссждове трѣбва да се напълнятъ съ вода и да киснятъ нѣколко дена, послѣ да се испопарятъ хубаво.

Виното въ новитѣ ссждове се разваля много лесно. Прѣди всичко то получва лошавъ джхъ и разваля цвѣтътъ си. Затова всѣки винаръ трѣбва да има за правило, тъй да очисти новия ссждъ, щото виното да остане неповрѣдено. Додѣто ссждътъ не е още направенъ, могятъ дъскитѣ по-хубаво да се очистятъ отъ соковетѣ въ тѣхъ, които сетнѣ врѣдятъ на виното. Най-лесния способъ е да се оставатъ дъскитѣ въ текуща вода да киснятъ дълго врѣме. Ако сж малки, то тѣ могятъ да се варятъ, додѣ водата остава бистра. Ако ссждътъ е вече направенъ, то додѣто не е внесенъ още въ пивницата, налива се съ вода и се оставя два-три деня да кисне, промѣнява се водата нѣколко пяти, до като почне да си остава бистра. Хубаво е поне два три пяти да се пълни съ топла вода. Още по-добрѣ се постига цѣлта, ако въ топлата вода тураме по-малко сода.

При най-доброто измиване на новия ссждъ не трѣбва да се сипва старо и скжпо вино първата година, защото все ще изгуби отъ аромата си. Може по-долно вино да стои първата година въ новия сждъ.

Ако въ единъ ссждъ се е вкислявало вино, то той трѣбва да се напълни съ вода, въ която има *сода*, растворена (на сто оки вода една-двѣ оки сода) и да кисне съ водата нѣколко врѣме. Послѣ добрѣ да се исплакне. Ако нѣма сода може и съ пепелива вода да се искисне ссждътъ.

Добрия винаръ трѣбва да има за правило: прѣди всѣко сипване вино въ единъ сждъ да го измива добрѣ и, щомъ като се испразни единъ ссждъ, пакъ да се измие добрѣ.

Оронване на гроздето. Прѣди да се стмечи гроздето, трѣбва да се раздѣли на сортове, ако не е пробирано, когато е брано; т. е. да се отдѣли на една страна само добрѣ узрѣлото, здравото, чистото грозде, отъ което искаме да правимъ добро вино, а недозрѣлото и развалено грозде да съберемъ на страна за по-просто вино.

Подиръ това гроздоветѣ ся уронватъ т. е. отдѣлватъ се зърната отъ дръжкитѣ (шепелкитѣ). Оронването става лесно, ако гроздоветѣ се изсипатъ на една ржшетка отъ дърво, между отворитѣ на която свободно да минуватъ зърната, а дръжкитѣ да оставатъ. Гроздоветѣ се распръскватъ или разбиватъ съ росохати тояги (голѣми дървени вилици). При това зърната оронени падатъ въ единъ ссждъ подъ решетката, а дръжкитѣ се хвърлятъ. Дръжкитѣ не трѣбва да се сгмечватъ заедно съ гроздето, защото въ тѣхъ, както ще видимъ по-долу, има единъ сокъ, който прави виното щипчиво-кисело и не пивко.

Гмечение и истисквание. Зърната се сгмечватъ по разни начина Трѣбва да се пази да не се сгмечватъ и сѣмкитѣ. Сгмечванието може да стане най-добрѣ съ дърво направено на долния край като джурулякъ. Ако става съ крака, трѣбва да се пази голѣма чистота. По други мѣста сипватъ гроздето въ една широка хуния безъ опашка. Подъ хунията стоятъ двѣ точила едно срещу друго, отъ леяно желѣзо съ зжби. Като се въртятъ точилата, зжбитѣ се не докачатъ единъ други, а колкото зърното да се сгмечи, а сѣмкитѣ да си останятъ здрави. (Между тѣхъ има малко мѣсто). Като се въртятъ точилата, гроздето, което пада изъ хунията, се сгмечва между зжбитѣ, нъ сѣмкитѣ се не трошятъ.

Ако винарьтъ иска да прави *бѣло вино*, то сгмеченото грозде трѣбва на часътъ да се истиска, т е. сокътъ да се отдѣли отъ пръщинитѣ. Ако иска да прави *червено вино*, то се оставя да ври сгмеченото грозде на каша.

Най-лесно може да стане истисквание то, ако гроздето се сипи въ една каца съ двѣ дъна (каца е единъ ссждъ съ устата широки, колкото дъното). Отъ горѣ се постава единъ кржгъ отъ дъски толкова широкъ, щото свободно да влиза въ кацата. На кржгътъ се налагатъ камени. Първото дъно е надупчено. Сокътъ се исцедва и источва въ другъ ссждъ, дѣто ще ври. По други мѣста исцеждатъ сокътъ съ разни менгемета.

Отъ що се състои гроздето. Гроздоветѣ се състоятъ отъ зърна и шепелки (дръжки). Зърната се състоятъ отъ сокъ, кожица и сѣмки. Само на сокътъ сж познати добрѣ съставнитѣ му части.

Шипелкитѣ съдържатъ освѣнъ дървеснина още дѫбова киселина и нѣкои други киселини. *Кожицата* съдържа боята на гроздето, малко дѫбова киселина и мериз̀ливи материи. *Семкитѣ* имать дѫбова киселина и едно масло, наречено виneно масло, въ което има етеръ.

Сокъть (благото вино, мъсьта) се състои главно отъ гроздова захарь, поств въ него има малки количества бѣлтъчни вещества, кислоти (винена и ябълчна) пектинъ, таргия и др.

1. ***Гроздова захарь*** се намира въ сокътъ на гроздето. Тя се отличава отъ обикновенната захарь, че може да ври сама безъ никакви примѣси. Колко е по̀-добро гроздето, толкози по̀-вече захарь съдържа. Гроздовата захарь, която се продава по дукянитѣ, е направена отъ скорбѣла (нишесте) съ разредена симпурна киселина (зачия). Тя не струва за подсладяване на слабитѣ вина, защото, като прѣври, дава на виното неприятенъ дѫхъ, понеже въ него, освѣнъ гроздова захарь (60—70) % има и други вещества. Когато ври виното, гроздовата захарь се прѣвръща въ спиртъ и вѫглелива газъ (co_2). 100 части захарь дава 48 части спиртъ, или приблизително половината. Тъй, ако въ една мъстъ намиратъ 24 % гроздова захарь, като прѣври, ще имаме вино съ 12 % спиртъ.

Гроздовата захарь е по̀-слаба $^1/_6$ пѫти отъ добрата обикновенна захарь, тъй щото 1000 gr. гроздова захарь е сладка колкото 834 gr. обикновенна захаръ.

2. ***Киселини.*** Главнитѣ киселини въ гроздето сѫ винената и ябълчната. Дохаждатъ и нѣкои други киселини, нъ въ много малко количество. *Винената киселина* има киселъ, нъ приятенъ вкусъ. Въ сокътъ на зрѣлото грозде, тя се намира твърдѣ малко свободна. Повечето отива въ таргията (винения камъкъ), като кисела соль на кали (киселъ калиевъ тартаратъ). Колкото по̀-вече виното се съзрѣва, таргията се отаявя на дъното на ссждоветѣ, и виното става по̀-малко кисело. Всѣко вино трѣбва да има едно опрѣдѣлено количество винена киселина.

Ябълчната киселина се намира много въ зеленото грозде. Тя има неприятенъ вкусъ и не се утайва на дъното на

ссждътъ, както винената кис. съ калий, затова, ако мъстьта е отъ зелено грозде, то виното ще си остане винаги кисело.

3. Тергията се мжчно растваря въ студената вода: 240 ч. вода раст. 1 ч. тергия, а по-лесно въ топлата — 15 ч. врѣла вода раст. 1 ч. тергия. Тергията е кисела и ако е много и виното е кисело, нъ тя, както видѣхме, постоянно се утайва на дъното на ссждътъ. Колко повече расте шпиртъ въ виното, толкозъ повече тергията се утайва, защото тя е мжчно растворима въ алкохолни течности.

4. Бѣлтъчни вещества. — Въ сокътъ имъ малко количество растителна бѣлтъквина, отговоряюща на бѣлтъка на млѣкото и яйцата. Бѣлтъка прави виното мжтно. Когато ври виното, много бѣлтъкъ се утайва по дъното на ссждътъ, друга часть служи за храна на квасътъ, а една часть остава въ виното. Бѣлтъкътъ съединенъ съ джбилната киселина, става на утайка и пада на дъното. Затова, ако въ виното има тая киселина, то се обиструва лесно. Една отъ главнитѣ задачи на винарътъ е да отмахне бѣлтъка отъ виното, защото той мжти виното, а нѣкой пжть, като почне да се разлага съсипва всичкото вино. Бѣлтъкътъ се утайва на дъното още, ако провѣтряваме виното или го нагрѣваме.

5. Танинъ (Джбилна материя). Той се намира въ дръжкитѣ на гроздоветѣ, въ кожицитѣ на зърната и въ сѣмкитѣ. Отъ тукъ той прѣминува въ сокътъ при врѣнието на гроздето (мъстьта).

Тази материя е съвсѣмъ прилична на джбилната въ шикалкитѣ. Тя има стипчавъ, стегателенъ вкусъ. Съ бѣлтъчнитѣ вещества образува утайка, която, додѣто падне на дъното, увлича съ себе си и другитѣ мжтици отъ виното и го обиструва. За това, ако виното има малко джбилна материя и е мжтно, то ние, като му притуримъ танинъ, утаяваме непотрѣбнитѣ бѣлтъчни вещества и обиструваме виното; напротивъ, ако джбилна материя има достатъчно, а малко бѣлтъчни вещества, то ние притуряме на виното бѣлтъчни вещества, напр.: бѣлтъкъ отъ яйце добрѣ разбито или растворено прѣварено лѣпило (туткалъ).

Въ виното не трѣбва да има много джбилна материя,

защото, отъ една страна, тя прави виното спричаво, непивко, отъ друга страна, разваля хубавата боя на виното, а нѣкой пжть се разлага и разваля виното, понеже тя, както и бѣлтъчинината, служи, като храна на нѣкои организми, които врѣдятъ на виното, за това именно не трѣбва да врие гроздето съ дръжкитѣ, защото въ виното ще се събере много джбилна материя.

6. ***Винената краска*** *(боя)* се намира въ кожицитѣ на грозденитѣ зърна. Имаме двѣ краски въ гроздето, една *слабозелена*, наречена *хлорофилъ*, която при зрѣнието на виното става все повече и повече жълта, а другата е *синя* и се казва *еноцианимъ*; тази синя краска се растваря въ сокътъ, ако гроздето ври съ пръщинитѣ. Въ присжтствие на киселини, тя става червена, а лучитѣ я правятъ зелена. Понеже въ виното всѣкога има киселини, за това тя става червена и виното сжщо.

Ако гроздето е прѣзрѣло, то боята се разваля, и при врѣнието на виното не може се получи вино съ хубава ясна боя. Сжщо се разваля боята и отъ излишество танинъ.

7. *Пектинъ (растителна пихтия).* — Въ зрѣлото грозде и другитѣ плодове има една материя, която, ако се вари, сгжстява се и става на пихтия (пача). Тази материя е причината, дѣто, като се варятъ плодоветѣ, ставатъ на гжста пихтиеобразна масса. Когато въ мъстьта захарьта се обърне на шпиртъ, то пектинътъ почва да се утаява на дъното, понеже той е нерастворимъ въ алкохолни течности.

8. ***Гроздово масло.*** Когато прѣври гроздето, то гроздовото масло се отдѣля отъ сѣмкитѣ и се разнася по течностьта. Това масло можемъ искуственно да го съединимъ съ алкохолъ (шпиртъ) и ще получимъ благовонни етери. Вѣрва се, че и въ виното колека-лека се съединява съ шпирта и образува отчасти букетътъ на виното (хубавата му миризма).

9. ***Миризливитѣ материи.*** Тѣзи материи още не сж добрѣ изучени. Отъ тѣхъ и отъ отношението на захарьта къмъ киселинитѣ зависи вкусътъ и аромата на виното.

Всичкитѣ миризливи материи въ виното вкупъ образуватъ *букетътъ* или *цвѣтето* на виното, а *ирома* на виното нари-

чаме онова впечатление, което ни се прави отъ вкусътъ и мериститѣ на виното, когато го пиемъ.

Различаваме нѣколко вида миризми при виното: а) Има такива миризми, които сж появяватъ още въ гроздето, напр. въ теменугата (мискета). Тѣзи миризми или се задържатъ слѣдъ врѣнието на виното (теменугата), или се измѣняватъ (миризьта на ягодитѣ). б) Има такива миризми, които се появяватъ при врѣнието на виното. напр. енантовия етеръ и оцетния етеръ. в) Най-сетнѣ нѣкои миризми се появяватъ едва при съзрѣванието на виното (третия периодъ); тѣ ставатъ вслѣдствие на дѣйствието на въздуха върху съвсѣмъ прѣврѣлото вино (оксидиране).

Севѣрнитѣ вина, които всѣкога накиселиняватъ, иматъ повече букетъ, а южнитѣ силни и благи вина се отличаватъ съ аромата си.

Букетътъ на виното не е траенъ; като остарѣва виното, той почва да се измѣнява, и при старитѣ вина почва да ослабва, при съвсѣмъ старитѣ вина, той изчезва. Най-много врѣме се запазва

Енантовия етеръ. Той се образува при врѣнието на виното, вѣроятно отъ дѣйствието на алкохола върху гроздовото масло. Една часть отъ тоя етеръ остава въ виното, а друга часть пада на дъното на ссждътъ въ утайкитѣ на виното. Отъ калта на виното могжтъ да го поправжтъ чрѣзъ дестилирание.

Дървеснина (целулоза) Тя образува стѣнитѣ на килийкитѣ. Нерастворима е въ течноститѣ. Много малко остава въ добрѣ оцѣдения сокъ. Утаява се при врѣнието и съзрѣванието на виното и се отстранява съ каловината.

11. ***Минерални съставни части.*** Минералнитѣ съставни части на виното сж съвсѣмъ малко, нъ тѣ пакъ влияжтъ твърдѣ много на доброкачественостьта и пр. Най-главни сж тукъ фосфорнитѣ и калиевитѣ соли. Всѣки знае, че една и сжща лоза, посадена на варовита земя дава добро вино, на вулканическа — друго, на глинена или на гранитна — друго, а това зависи отъ солитѣ, които лозата черпи отъ земята.

Забѣлѣжвало се е често, че на нѣкои земи гроздето

има особенна неприятна миризъ. Това зависи отъ солитѣ на земята. Ако чрѣзъ торение измѣнимъ състъвътъ на земята, тѣзи миризми изчезватъ.

Нека споменемъ най-сетнѣ още една материя, която се образува при врѣнието на виното, това е *глицеринътъ*. Чистия глицеринъ е гжста, масловидна, сладка течность. Разтваря се лесно въ алкохола и въ водата. Сѣвернитѣ вина съдържатъ отъ 2 до $3^1/_2\%$ глицеринъ, а южнитѣ – много повече. Глицеринътъ не ври, той дава гжстотата на виното и съ сладостьта си прѣкрива до нѣкждѣ кислотата и пр.

Буйно врѣние.

Казахме по-прѣди, че ако искаме да подготвимъ бѣло вино, ние трѣбва да истискаме сокътъ отъ сгмеченото грозде и да го оставимъ да кипи самъ; ако ли искаме червено вино, то ние оставаме сгмеченото грозде да ври съ пръцинитѣ.

Бѣло вино. Отцедения сокъ отъ пърщинитѣ още сладъкъ, ние ще наричаме *мъсть*. Мъстьта, като прѣври, обърща се на *бѣло вино*.

Врѣнието може да стане въ открити или закрити ссждове. Сега се упражнава отъ всичкитѣ по разбрани винари *врѣнието въ закрити ссждове*. Ако мъстьта ври въ открити ссждове въ неж могжтъ да нападжтъ врѣдни квасове отъ въздуха, напр: оцетни, и врѣнието нѣма да стане правилно. Освѣнъ това, въ отворитѣ ссждове мъстьта е само изложена на измѣненията на температурата, която може да стане вънъ.

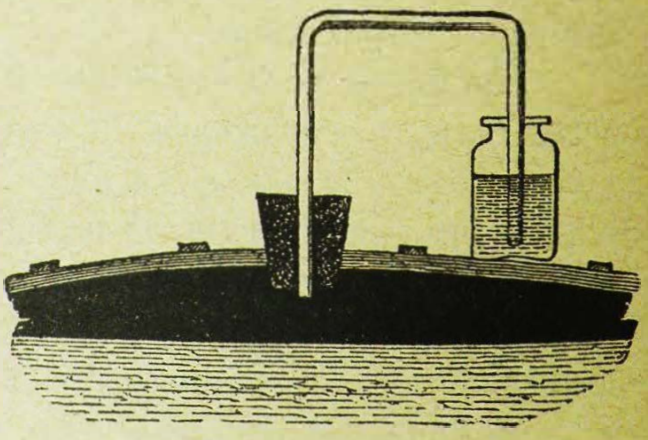
Врѣнито върви *много по правилно въ голѣмитѣ ссждове*, затова тѣ винаги трѣбва да се прѣдпочитатъ прѣдъ малкитѣ ссждове.

Мъстьта ври обикновено между 6^0 и 30^0 по целзеовия термомътъръ или между 5^0 и 24^0 по реомюр. термометъръ. Ако температурата въ пивницата е по-ниска отъ 6^0 С., то мъстьта нѣма да ври, защото квасоветѣ не могжтъ да виреежтъ; сжщото става, ако температурата е по-висока отъ 30^0 С. Ако сгрѣемъ виното въ единъ мѣдникъ до 70^0 С., то ние ще убиемъ квасоветѣ и то нѣма вече да ври. Отъ многото опи-

ти, които се направени, оказва се, *че най-добрѣ е да става врѣнието между 15° и 20° С., или между 12° и 16* R. Тогазъ врѣнието върви скоро и правилно, а това е отъ голѣмо значение за доброкачественостьта на виното.

Отъ голѣмо значение за врѣнието е температурата, при която е брано гроздето. Ако гроздето е брано въ студено врѣме, то гроздоветѣ сж студени и додѣто се загрѣжтъ въ бъчвата, изисква се много врѣме. Врѣнието въ този случай върви бавно, а това не е добрѣ. Врѣнието трѣбва да се почне най-кжсно на третий или четвъртий день и да върви буйно, скоро, щото на 7-й или на 8-й день да е вече свършено. *Затова много е добрѣ лозето да се не бере сутрина, додѣто врѣмето е студено, а по-кжсно, когато слънцето е вече нагрѣяло гроздоветѣ*, росата е паднжла и гроздето е топло. Отъ какъ гроздето се нахвърля въ поставътъ или въ бъчвата, то и да стане студено врѣмето, гроздето не истива вече. Това винаги трѣбва да се помни отъ нашитѣ винари, които искатъ да правжтъ скжпи вина.

Това, що казахме до сега, струва не само за врѣнието на чистата мъсть, нъ и за врѣнието на мъстьта съ пръщпнитѣ.

(Фиг. 5).

Фигура 5 ни показва устроиството на сждътъ, въ когото ври мъстьта.

Бъчвата се измива хубаво, както споменахме по-прѣди, и въ нея се налива мъстьта. Вранътъ на бъчвата се затиква съ една запушалка отъ гжбено дърво. Зима се гжбената затикалка и се вари нѣколко врѣме въ растопени чисти спармацетови свѣщи. Тогава поритѣ ѝ сж добрѣ запушени и тя не пропуща въздухъ.

Въ запушалката има отворъ, въ който се втиква единия край отъ колѣно-прѣвитата тржба, а другия край на тая тржба е потопенъ въ ссждъ съ вода. Тржбата може да бж-

де или отъ стъкло, или, ако нѣма такъва, отъ тенеке. Тржбата трѣбва да е яко прилѣпена о стѣнитѣ на затикалката, а затикалката о стѣнитѣ на бъчвата.

Съ този урядъ се гони слѣдующата цѣль: когато ври виното, да не се допуща на въздуха отъ вънъ да влиза въ бъчвата, защото сега той може да ни попрѣчи на правилното врѣние. При този урядъ, вжгления газъ, който се развива въ мъстьта, тоже свободно да си излиза на вънъ, а отъ вънъ не може нищо да влѣзе въ ссждътъ.

Нѣкои се задоволяватъ съ по-простъ урядъ. Втикватъ въ вранътъ на ссждътъ просто една тенекиена тржба, напълнена съ чисть памукъ, та и да може въздухъ отъ вънъ да влѣзе въ бъчвата; той като прѣмине прѣзъ памука, ще се очисти отъ квасоветѣ, които, може би, носи съ себе си.

Провѣтряване. Тукъ му е мѣстото да се спомене, че въ ново врѣме винаритѣ силно провѣтряватъ мъстьта, прѣди да е почнжла тя да ври. Когато се насипе виното въ бъчвата, отваря се вранътъ и се почва прѣтаканието на сокътъ. Отдолу се точи чрѣзъ канелата (чепъ) и се изсипва отгорѣ въ вранътъ. Цѣльта на провѣтряването е да се доведе мъстьта прѣди, да е почнжла да ври, колкото се може по-близо и повече въ съприкосновение на въздухътъ. Добритѣ слѣдствия отъ това сж, че врѣнието на провѣтрявания сокъ става по-бържѣ и по-правилно, освѣнъ това ново получившего се вино се-избиструва по-скоро и се съзрѣва по-скоро, по-скоро може да се постави въ стъкленици и да се изнаса на продань. Ако бъчвата е голѣма и работницитѣ не сж скжпи, то. прѣтаканието може да става цѣлъ день. Нека се внимава, щото виното да се сипва на тънки струи и отъ високо, та да дохожда повече въ съприкосновение съ въздухътъ.

По другитѣ мѣста провѣтряването става въ особни машини така, щото да се пърска въ малки капчици на тънки струи. Такъво нѣщо може лесно да стане съ тенекиени решетки, съ които росжтъ градинитѣ.

Когато провѣтряването се свърши, туратъ въ вранътъ на бъчвата гжбената затикалка, съ колѣнопрѣвитата цѣвь и оставаме мъстьта да ври.

Често пжти винаритѣ правжтъ *подквасa* за мъстьта, за да стане врѣнието по-скоро и еднообразно. За тази цѣль се избиратъ хубави и сладки гроздове, сгмечватъ се и се оставатъ въ единъ ссждъ при температура 18° 20° С., доде почнжтъ да вржтъ. Това заврѣло грозде се изсипва въ сждътъ съ сладката мъсть и служи, *като чиста подквасa*.

Нѣкокко пжти вече се спомена, че трѣбва голѣмо внимание да се обръща на температурата, при която ври виното. „Скоро врѣме – добро вино, бавно врѣме — лошаво вино,“ казватъ всичкитѣ винари, а скорото врѣме става при сгодната топлина. Ако виждаме, че пивницата е много студена, то можимъ да я постоплимъ поне съ мангалъ. Нъ това малко помака. Ако гроздето е брано въ топло врѣме и не е стояло много врѣме на студено, то сокътъ му е доста топълъ за да почне да ври; а като почне веднжжъ да ври, то се сгрѣва сокътъ отъ само себе си и не е нужно вече искуствено сгрѣвание. Нъ ако благата мъсть е изсипана студена въ сждътъ, дѣто ще ври, па и пивницата е студена, тогава врѣнието става бавно, протака се дълго врѣме и ние ще получимъ на всѣкой случай не добро вино, вино, което дълго врѣме не може да се избистри и много лесно може да се развали. Това зло не трѣбва да се допуска, особено пакъ въ нашитѣ мѣста, дѣто климата е доста топълъ, то е неизвинено. Нъ ако вече е станжло, ако мъстьта е истинжла, то само по единъ начинъ може да се поправи. Пущатъ се въ тржбата змиеобразна цинкова тржба, скачена съ единъ затворенъ мѣдникъ, напълненъ съ вода. Мѣдникътъ се нагрѣва, доде водата почне да ври (кипи). Паритѣ отиватъ въ тржбата, сгрѣватъ се, сгрѣватъ и виното.

Нѣкой пжть мъстьта силно се стоплява отъ врѣнието. Температуратурата се въскачва на 30° и повече. При такъва висока топлина не могжтъ вече да вирѣжтъ добрѣ квасоветѣ. Сокътъ трѣбва да се истуди. Това става лесно. Отточваме нѣколко ведра отъ топлата мъсть и доливаме отго-

рѣ студена мъсть, до когато термометра ни покаже 20°.

Когато мъстьта е много кисела вслѣдствие на зеленото грозде, което е употрѣбено заедно съ зрѣлото, то врѣнието върви много бавно.

Червено вино. Червеното вино става, когато оставаме да ври сгѣченото грозде, т. е. сока съ пръщинкитѣ — (врѣние на каша).

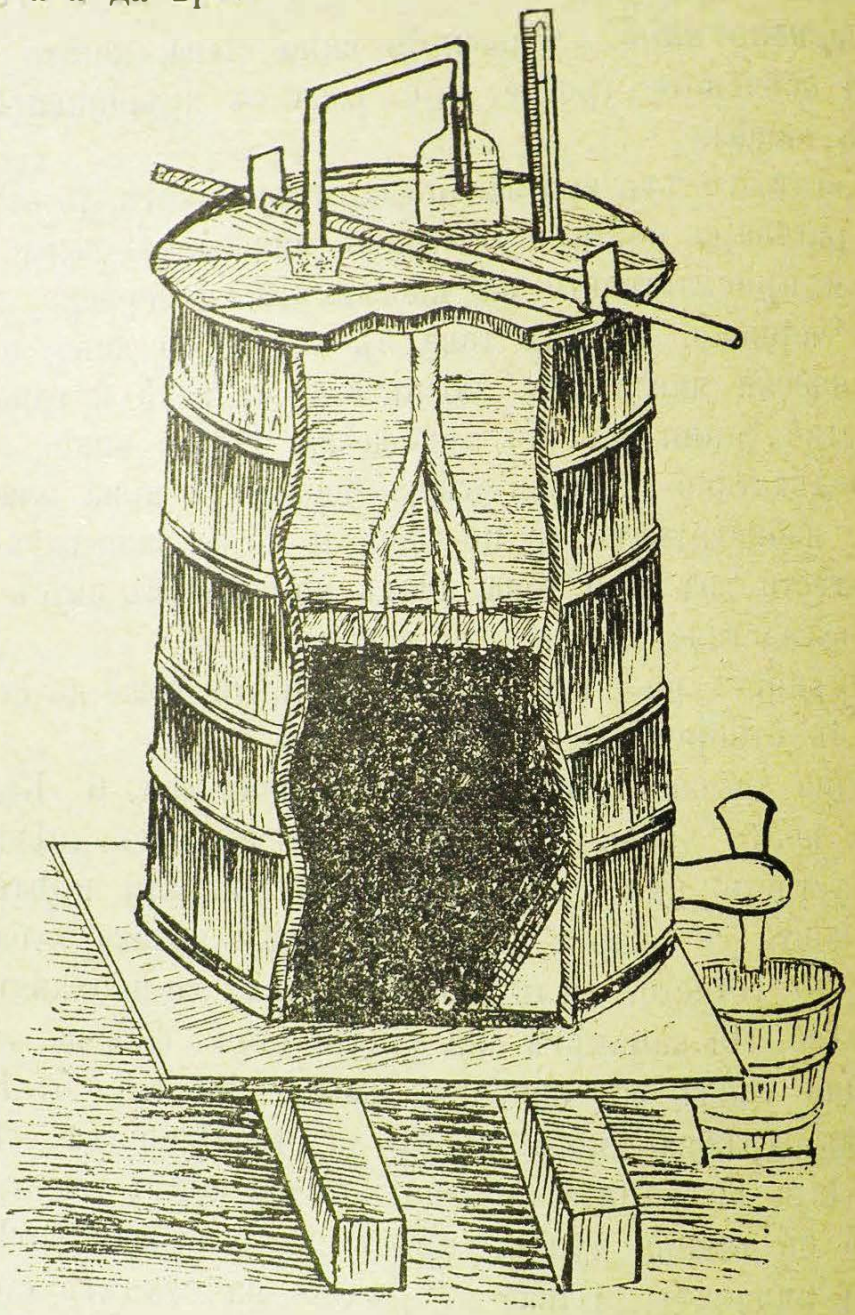
Когато сокътъ ври заедно съ пръщинкитѣ, то отъ люспитѣ се растваря боята и обагрява виното. Понеже винената боя при присжтствието на киселинитѣ е червена, то и виното е червено. Освѣнъ това въ червеното вино дохождатъ и етирически масла отъ люспитѣ и сѣмкитѣ и едно голѣмо количество танинъ, което липсва въ бѣлото вино.

Вслѣдствие на тѣзи нѣща червенитѣ вина иматъ доста букетъ, избиструвать се по-скоро и по-се запазватъ отъ нѣкои болѣсти, нъ при това иматъ по-стипчавъ вкусъ отъ бѣлитѣ, вслѣдствие на многото танинъ.

Врѣнието на мъстьта съ пръщинитѣ може да става найдобрѣ въ отворени ссждове, т. е. въ каци.

Една такъва каца ни прѣдставлява фиг. 6. Кацата има капакъ, който хубаво се прилага отгорѣ. Отъ двѣтѣ й страни на устието има двѣ дъски по-издигнжти прѣзъ ушитѣ, прѣзъ които се вкарва лостъ да държи капака хубаво прилѣпенъ до устиего. Или пакъ за това се направятъ халки отъ желѣзо. На капакътъ на кацата стои гжбена затикалка съ сжщия урядъ за кипение, както при фиг. 5. Капакътъ на кацата трѣбва много добрѣ да прилѣпне на стѣнитѣ й. На срѣдата на кацата стои подвиженъ кржгъ отъ дъски, надупченъ съ такива дупки, прѣзъ които пръщинкитѣ не могжтъ да минаватъ. Близо до дъното на ссждътъ стои капелата. Задъ капелата стои напрѣки надупчена дъска, тъй щото да не пропуща зърната да дохождатъ до капелала и да затискатъ отверстието й, като се насипе сгмеченото грозде въ кацата. Провѣтрява се сокътъ чрѣзъ протакание по сжщий начинъ, както спомснахме вече при врѣнието на бѣлото вино. Сетнѣ се полага кржгътъ, налѣга се, додѣто дойде докждѣ половината на кацата, туря се на срѣдата му едно

троеного дърво, на което горния край да опира въ капака. Полага се капака и връзъ него се втиква въ ушитѣ лостъть. Намѣства се на гжбената затикалка термометръ и колѣно-прѣвитата тржба, на която краятъ стои въ ссждътъ съ вода и се остава да ври.

(Фиг. 6).

Всичкия този урядъ има за цѣль а се държи пръщи-ната притиснжта, додѣто ври виното. Това до една степенъ може да се постигне и съ по-простъ начинъ, като се ту-ратъ дъски върху пръщината и хубаво се притиснжтъ съ добрѣ измити камъни.

Всичкитѣ условия, които трѣбва да се пазятъ при врѣнието на бѣлото вино, трѣбва да се пазатъ и тукъ.

Ако искаме виното ни да добие блѣдо-червена боя, да има по-малко танинъ, то ний оставяме два-три дни да ври мъстьта съ пръщинитѣ, послѣ я оттачаме и прѣливаме въ друга бъчва да доври. - Ако искаме да получимъ ясно-червено вино, то оттачаме сокьтъ на 4—5-я день. Ако ли искаме чисто червено вино, оттачанието става слѣдъ като прѣври виного (кашата).

Трѣбва да се помни, че хубаво червено вино може да се получи само отъ чисто зрѣло грозде. Ако тукъ-тамъ, има недозрѣли гроздове и не искаме да си лишимъ отъ тѣхъ, то добрѣ е да ги сгмечимъ на страна, да имъ зememъ само сокьть, а пръщинитѣ не. Сокътъ може да се сипе върхъ другото грозде да прѣври съ него.

Щомъ като прѣври буйнато врѣние, трѣбва да се отдѣли виното отъ пръщинитѣ, защото почва да добива неприятенъ вкусъ, не може да получи букетъ, става стипчаво и не пивко.

Бѣло или *червено вино?* - Често пъти се явява въпросъ, кои вина трѣбва да се прѣдпочитатъ, дали бѣлитѣ, или червенитѣ. За да се разрѣши този въпросъ по-правилно, трѣбва прѣди всичко да се знае, въ що се състои разликата между тѣзи двѣ вина.

Червенитѣ вина съдържатъ повече танинъ. Танинътъ (джбината кис.) дава оня търпчивъ вкусъ на червенитѣ вина, които ги отличава отъ бѣлитѣ. Бѣлитѣ вина тоже съдържатъ танинъ, нъ въ много малко количество, така щото никакъ не се забѣлѣзва.

Добрината на червенитѣ вина се оцѣнява главно по отношението между алкохола, водата, танина и киселинитѣ, а при бѣлитѣ вина се обръща главно внимание на тънкия хубавъ вкусъ, на пивкостьта и на букетътъ имъ. Въскиселичнитѣ бѣли вина угасватъ много лесно жаждата, тѣ дѣйствуватъ възбудително, разрѣдватъ кръвьта и усилватъ пикание-то. Червенитѣ вина, освѣнъ за удоволствие, служатъ много често като добро лѣкарство, особено въ южнитѣ страня. Та-

нинътъ въ червенитѣ вина дѣйствува противъ трѣската сѫщо както и кенина (сулфатото). Сѫщо тъй тенина е добро срѣдство противъ дрисъка (диареата) и съкращата пикията. Мнозина прѣдпочитатъ силно стипчавитѣ (тръпчивитѣ) червени вина, прѣдъ кенина и тѣ иматъ полно право. За това въ южнитѣ мѣста, особенно дѣто върлува трѣска, трѣбва лѣтѣ да се пие по-вече червено вино, било за исцѣрявание отъ трѣската или за прѣдпазване отъ нея.

РАЗНИ.

Употрѣблението на афиона въ Съединенитѣ Щати, а особенно въ тъй наречените „Щатове на въздържанието“ расте ужасно. Прѣди четврть столѣтие Албани, централния градъ на щата Нюйоркъ, броѣше 57000 жит. Въ една година вжтрѣ тукъ се е продало 350 фунта афионъ и 375 унца морфинъ, тъй щото едно възъ друго на човѣкъ се пада около 43 грана. Сега тоя градъ брои 91000 ж., и употрѣбя 3500 ф. афионъ и 5500 унца морфинъ. Дѣто ще рѣче, населението се е увеличило на 59 %, употрѣблението на опиума порастнжло на 900 %, а на морфина на 1110 %, т. е. 206 гр. афионъ и 24 гр. морфинъ на човѣкъ, но освѣнъ това, прѣзъ годината сж биле продидени още отъ 400,000 до 500,000 пилюли морфинъ. Афионътъ се продава повечето въ първоначалното си състояние на дребно, и отъ тука заключаваме, че съ него се ползуватъ не както съ цѣръ, нъ го яджтъ, афионлиитѣ, които се пристрастяватъ къмъ него, както нѣкои къмъ тютюна. Афионътъ дѣйствува на тѣлото гибелно, както отрова.

Колко врѣме трайжтъ сънищата. Въ най висока стѣпенъ е вѣроятно, (въ това можемъ се убѣди и отъ опитъ и отъ самонаблюдение), че приключенията, които виждаме на сънѣ, трайжтъ само нѣколко секунди, рѣдко — минути. Ние се мамимъ и мислимъ, че съновидѣнието се продължава въ мозъка

цѣли часове, щомъ като видѣните събития сѫ таквизъ, щото въ дѣйствителностьта би се испълнили въ течение на дълъгъ срокъ. Причината на измамата ни е тази, че ние прѣнасяме къмъ сънищата своята жизнена опитность.

Д-ръ Ф. Шолцъ съобщава слѣдното интересно наблюдение: „Цѣлия день бѣхъ на щрѣкъ, испотрепахъ се отъ работа и вечерьта бѣхъ изморенъ и тѣлесно и душевно. Завъртѣхъ (курдисахъ) часовника и, безъ да угасня лампата, легнѫхъ да спя. Изведнъжъ се намѣрихъ въ отворено море, на единъ параходъ. Азъ се подмладихъ. Стоѣхъ на вахтата и слушахъ какъ шумѣше морето. Златни свѣтли облаци ме обвихѫ. Колко врѣме бѣхъ така, не знаѫ, но то бѣше едно безкрайно врѣме. Тогазъ сцената се измѣни. Азъ бѣхъ въ отечеството си, и моитѣ отколѣ умрѣли родители дойдохѫ да ме поздравѫтъ; тѣ ме заведохѫ въ черква, гдѣто свирѣше звучния органъ. Азъ се радвахъ, нъ въ сѫщото врѣме се чудѣхъ, че виждамъ тукъ и жена си съ дѣцата си. Свещеникътъ се качи на катедрата за да проповѣдва. Нъ азъ не можихъ да разберѫ, защото органътъ не спираше да свири. Азъ уловихъ сина си за рѫка, за да се качимъ наедно на звънарницата. Нъ изведнъжъ сцената се пакъ измѣни. Азъ стоѣхъ не прѣдъ сина си, а прѣдъ единъ отколѣ умрѣлъ офицеринъ. Азъ бѣхъ, като военъ докторъ, на манйоритѣ и се чудѣхъ, дѣто нашия майоръ е тъй младоликъ, когато нечаянно до-само мене изгърмѣ единъ топъ. Исплашенъ, азъ се възкачвамъ на бърчината, наблюдавамъ и забѣлѣзвамъ, че топътъ е гръмнѫлъ отъ това, че останѫла отворена вратата на стаята за спанйе, гдѣто бѣ влѣзълъ нѣкой. Цѣла вѣчность прѣживѣхъ насънѣ. Нъ кога погледнѫхъ часовника, видѣхъ, че отъ като съмъ заспалъ, се изминѫла не повече отъ . . . . една минута, врѣме далече по-кратко отъ онова, което е потрѣбно само да се разкаже сичко това“. — Наполеонъ I, който спѣлъ въ пайтона, когато пукнѫла пъклената машина, въ едно безкрайно кѫсо врѣме, отъ осѣщанието на пукотътъ до събужданието си, прѣживѣлъ прѣминаванието си прѣзъ Таляменъ и канонадата на австрийцитѣ и се събудилъ съ викотъ: „подъ насъ сѫ направиле подкопъ!“

Както въ сънищата, тъй и въ други извънредни случаи, напр. въ прѣмеждия, кога живота виси на конецъ, душевнитѣ процесси се извършватъ съ бързината на свѣткавица. Една дама, която смалъ не се удавила, прѣживѣла, както сама разсказва. въ двѣ минути врѣме, още веднъжъ цѣлия си животъ, и при това и най-дребнитѣ подробности се прѣдставиле на въображението ѝ.

Колко по-бързо е станжло пжтуването ота 50 години насамъ, може да ни покаже слѣдното сравнение: въ 1830 г. отъ Лондонъ до Ню-йоркъ се отивало за 40 дни, до Бомбай за 120 д., до Сидней — за 130 д., а днеска пощата пристига отъ Лондонъ до Ню-йоркъ за 10 дена, до Бомбай - за 18, до Сидней — за 43. Едно възъ друго днеска пжтуването става тришъ по-бърже отъ колкото прѣди. Сега нѣма ни едно важно мѣсто, до което да не може се пристигнж отъ Лондонъ вжтрѣ въ 2 мѣсеца. За да пристигнемъ до нашитѣ антиподи, трѣбва само 6 недѣли врѣме.

Една свадба става на двѣ.

Въ градецътъ Г. станж слѣдующето събитие: Прѣди нѣколко мѣсеца, единъ българинъ се годѣва за една мома отъ гъркоманско семейство. Всичко отивало хубаво до деньтъ на вѣнчаването. Потеглили за въ църква. Момъкътъ отива въ българската. Родителитѣ на момата не се съгласяватъ. Ни увѣщания, ни заплашвания, ни прѣговори — нищо не могло да накара едната страна да се съгласи. Отъ срѣдъ пжть момъкътъ съ свирджийтѣ се връща и отива въ една кжща, дѣто имало мома. Прѣдлага на баща ѝ да му я даде за жена. Бащата съгласенъ, момата сжщо. Зематъ я, отиватъ въ църква и се вѣнчаватъ. Това стрѣснжло родителитѣ на невѣстата. Тѣ поискали да послѣдватъ примѣра на момъка. Отиватъ въ една кжща, прѣдлагатъ на единъ момъкъ момата си плюсъ една добра зестра. Той се съгласилъ и сжщия день въ гъркоманската църква става тѣхното вѣнчавание.